

Севярын Квяткоўскі •
Фрашкі
да
Пляшкі

Менск
2007

*Дзякуй за падтрымку:
Беларускае Шуманаўскае Таварыства*

Фота на вокладцы: Павал Эзэрын

Квяткоўскі, С.

Фрашкі да пляшкі / С. Квяткоўскі. — Менск ,
2007. — 156 с.

Зборнік “Фрашкі да пляшкі” — суплёт кароткіх гісторыяў жыцця пра вядомых беларускіх палітыкаў, музыкантаў, літаратараў, мастакоў, журналістаў, а таксама паспалітых людзей: выкладчыкаў, міліцантаў, рабочых, таксістў, мытнікаў, памежнікаў, бізнэсоўцаў, эмігрантаў і дзяцей. Аўтар малюе карціну жыцця беларусаў новай эпохі — эпохі Незалежнасці. Сьмешныя па форме, фрашкі — анекдоты жыцця — закранаюць сур’ёзныя тэмы ўзаемадачыненьня творцы і ўлады, паўстаньня беларускай мовы як элітарнай, а не калхознай, зьяўленьня новай генэрацыі, для якой ідэя беларушчыны не лубок, а спосаб самаідэнтыфікацыі ў прасторы і часе.

“Фрашкі да пляшкі” можна чытаць як ураздроб, гэтак адным цэлым тэкстам, які можна назваць эсэ, а можна — прыгодніцкім раманам.

Севярын Квяткоўскі • Фрашкі да Пляшкі

Слова фрашка прыйшло са старапольскай, адпачатку азначала вершаваны анекдот з жыцця, цяпер — проста анекдот з жыцця. Пляшка — пляскатая бутэлка, тое, што цяпер чамусьці завецца флашкай. А пляшка сталася сынонімам проста бутэلكі. Многія з фрашак нарадзіліся пры кухлі ці кілішку альбо сталіся вынікам застолья. “Гэта альтэрнатыўная гісторыя найноўшай Беларусі, распаведзеная за сяброўскай бяседай”, — так я паўжартам тлумачыў знаёмым, якія пыталіся, пра што кніжка. А дакладней, гэта невялікія фрагменты гісторыяў канкрэтных людзей. Большасць сабраных тут фрашак зьвязаныя з выпіўкай. Але кніжка ня ёсьць одай Бахусу. Мінздраў мае рацыю, цьвердзячы пра шкоднасьць алькаголю ў вялікіх дозах. Гісторыі, распаведзеныя ў фрашках, не пра алькаголь, а пра людзей.

Фрашкі зьнітаваныя ў адну вялікую застольную гісторыю, якую можна чытаць зь любой старонкі. Спадзяюся, пасья нашай віртуальнай бяседы вы скажаце: “Добра пасядзелі!”

Кніжка ўтрымлівае слэнг, а таксама прастамоўныя словы сучаснай беларускай мовы. Рэкамэндуецца людзям з устойлівай псыхікай і добрым пачуцьцём гумару ☺.

ЗЬМЕСТ

ГАРЭХІ	11
НАШЫ Ё ГОРАДЗЕ	11
Паралельная прастора і Ваньковіч	13
Сапраўднае сьвята	15
Марш свабоды ў кафэтэрыі	17
Адамовіч і мянты	18
Прыбіральны разьезд	20
Кандыдат, самы настаяшчы	22
Кашкурэвіч і адна размова на праспэктэ	24
Маленькі завочны ўтульны Менск	25
СІЛА МОВЫ	27
Мова ў Менску	30
Сіла мовы-1	32
Сіла мовы-2	32
Сіла мовы-3	33
Сіла мовы-4	33
ПРА ГРАМацеяў	35
Пра стараннасьць	35
Пра_мовы-1	36
Пра_мовы-2	36
Пра_мовы-3	37
Сапраўдная ўкраінская пыхва	37
Пра_абрэвіятуры скаротаў	38

ГОНАР І ГОРДАСЬЦЬ	40
Францыск Скарына, Саюз пісьменьнікаў і здзіў Арлова	40
Прафэсійная беларушчына	42
Радасьць беларушчыны	44
Сапраўдная нацыянальная гордасьць	45
Беларускія журналісты і маскалі ў Вільні	46
Віленскія сустрэчы Івонкі Сурвілы	46
Свадзьбы ў Менску	48
БНР, “Я нарадзіўся тут” і “Басота”	50
КАСЯ, НАРОД І МІЛІЦЫЯНТЫ	53
Поўныя “Навінкі” ў цэнтры Менску	53
Кася, беларускі бармэн і расейцы	55
Рокер Кася і міліцыянт-паэт	56
Кася, Ангус, АМОН і зуб бэпээсэмаўца	57
ФЛЮІДЫ 101,2	59
Эротыка 101,2	60
Што прасьпяваў Кульлінковіч?	62
Шлёма, “Зьміцер Загорская” і “Алена Халезін”	63
Адна фраза Ахрамовіча	65
Літры на 101,2	68
Трупы на 101,2	69
Чэслаў Мілаш: чэх ці паляк?	69
Мабільная п’еса	71
Жан-Поль Тукіп	73

БДУркатасьці	75
Яноўскі, Алег Іванавіч	76
Піва, Бандэра і прынцыповасьць	78
Вяроўкін, маскаль і палец	79
БэДэУнікі:	
Шушкевіч, Вяроўкін і Андрыеўскі	80
МЯЖА ДАСКАНАЛАСЬЦІ	84
Мяжа дасканаласьці	
беларускіх журналістаў	85
Гастралёр Кася і бязьмежжа	88
Пра піва, сонца і суб'ектыўнае ў рэалізьме	89
Ненатольная прага сьвята	90
Трэцяе вока	92
Сапраўднае ўкраінскае падраздэлэніе	94
БАГАТЫРЫ І САМУРАІ	97
Шматпакутная “Зуброўка”	98
Самурай Бабкоў і багатыр Харэўскі	99
Дванаццаць жыцьцяў і гузік	100
Бартосік і недавер	101
Бартосік і паліцыя	102
Бартосік і міліцыя	103
Бартосік і беларусы	104
СЕМКІ	105
Землякі-1. Празьнік	107
Землякі-2. Інтэлігенцыя ў горадзе	108
Землякі-3. Пра менскіх	108
Землякі-4. Сіль беларускай зямлі	109

Землякі-5. Нашы грошы	110
Землякі-6. Сапраўдныя грошы	110
Землякі-7. Беларuskія грошы	111
Землякі-8. Герой	111
Землякі-9. Пра немцаў	112
Землякі-10. Бэтэшнікі й элітарнае месца	113
Зямляк-купалавец	113
Зямляк-кіроўца і пасажыры	114
Зямляк-пастух. Нармальнае пытаньне	115
Мабільныя землякі	116
Землякі-міліцыянты-1	116
Землякі-міліцыянты-2	117
Землякі-міліцыянты-3	119
Ахвяра спэцслужбаў	120
Ахвяра міліцыі	120
Рабі сябе сам!	121
Цімоша і габрэйскае пытаньне	121
Маці-зямлянка	122
Зямлянка-патрыётка	123
Зямлянка-тружаніца	123
Зямлянка-чысьцюля	124
Зямлянка-поўны-ўпярод	125
Дзень нашага жыцця за пятнаццаць сэкундаў	126
Славутыя землякі-1. “Ліцьвіны” і шансон	127
Славутыя землякі-2. Разанаў і фрызура	128
Славутыя землякі-3. Філарэт і прастасьць	128
Славутыя землякі-4.	
Зянон і зброя для беларускае дэмакратыі	129
Славутыя землякі-5.	
Севярынец і звычайны заказ	130
Славутыя землякі-6.	
Ракіцкі й адшуканая Атлянтыда	131

Славутыя землякі-7.	
Алесь Камоцкі і танцы	132
Славутыя землякі-8.	
Слава Корань і няп'юшчае купэ	132
Славутыя землякі-9.	
Сыс і сапраўдная смага	133
Землякі-дзеці	134

КВЕТКІ 135

Пра сябе	135
Пра імёны-1. Бартосік і мінэралка	135
Пра імёны-2. Хадановіч і жывы клясык	136
Пра жызьнь	137
Гендэрнае пытаньне	137
Пра Кляру Цэтлік... ці Цэньнік	138
Глёбус Родзіны	138
Дзіцячае пытаньне	139
Сапраўдныя кепскія	139
Джынса	140
Пра віды і формы кандыдацтва	141
Пра віды і формы лідэрства	142

ФРАШКІ-2 143

За пільную Беларусь!	144
Tut.by, май фрэнд!	144
Пра дасканаласьць-до	145
Самая мілая фрашка пра Плошчу	145
Дуда над Горадам М	146

БАЙКІ ЛОКІ

Сяргей Шыдлоўскі. Пасьляслоўе	149
-------------------------------	-----

Нашы ў горадзе

— Выціскаюць нас, Севярын, выціскаюць, — са скрухай прамаўляе мой сябар Андрэй, і мы робім па глыточку чырвонага партвэйну.

Менск для прыезджых — гэта праспэкт. Менчукі ніколі не ўдакладняюць у размовах, які праспэкт. Калі ты кажаш проста “праспэкт”, таксоўшчык цябе зразумее. Гэта праспэкт Сталіна-Варашылава-Леніна-Скарыны-Незалежнасьці. “Узьлётная паласа да камунізму”. Сталінскі ампір. Праспэкт стварае Менск, ягоны цэнтар і ягонае аблічча. Тое, што завецца “цэнтрам”, ляжыць на кілямэтар-паўтара паабাপал праспэкту і кілямэтраў на пяць выцягнута ўздоўж яго. Сама магістраль цягнецца больш за дзесяць кілямэтраў у горадзе і ператвараецца ў Маскоўскую шашу. Кіраўніцтва РБ прапанавала ўнесці праспэкт у сьпіс ЮНЭСКО. А, калі быў падлеткам, у час перабудовы, марыў, як падчас вайны нашых зь іхнымі праспэкт ляжа ў руінах: разам з Палацам Рэспублікі і ЦК КПБ. І застануцца адно старадаўнія камяніцы. Нашыя — беларускамоўныя людзі пад бел-чырвона-белым сьцягам. Іхныя — расей-

скамоўныя савецкія, пад чырвоным. Нашыя адбудаваў б усё, зьнішчанае ад часу Расейскай імперыі і саветаў, а сталіца вярнулася б у Полацк, Наваградак ці нават у Вільню.

— ...Выціскаюць нас, Севярын, выціскаюць, — паўтарае Андрэй, і мы наліваем па другой.

Наліваем у... Ці можна плястыкавую шклянку назваць шклянкай, калі яна зробленая з плястыку? Адночы па вяртаньні з канцэрту ў Польшчы Кася Камоцкая задалася тым жа пытаньнем і прыдумала: “Наліце мне ў плястыкумку”.

Штараз сустракаючыся зь сябрамі, соцычы ў цэнтры Менску, мы глядзім адно на аднаго і варочаем галовамі навокал. Пытаньне вядомае ад даўна: “Куды? Куды пойдзем?”

Каб у грамадстве зьявілася культура кавы, павінны быць кавярні. Каб у грамадстве зьявілася культура гарбаты, павінны быць чайныя, каб у грамадстве зьявілася культура піва, павінны быць піўныя. У той дзень, калі Кася прыдумала “плястыкумку”, мы сядзелі за столікамі ля гастраному “Цэнтральны”. Мы налівалі пад сталом гарэлку і запівалі купленай у гастраноме кока-колай.

Сучасны цэнтар Менску будаваўся ў 1950-х, і савецкім архітэктарам не прыйшло да галавы запраектаваць патрэбную для мэгаполісу колькасьць установаў абшчапіту. Але праблема з даступнасьцю адпачынку ў кавярні была ня толькі ў малой колькасьці ўстановаў і нават не ў падатковай палітыцы, якая вымушала ўладаўнікаў рабіць шалёныя нацэнкі. Драма ў тым, што

амаль усе навагодныя кавярні заставаліся абшчапітам, пазбаўленым якой-кольвек творчай ідэі. Таму ў сярэдзіне 1990-х, выпадкова сустрэўшыся ля “Цэнтральнага”, мы сядалі за сталікі на вуліцы альбо ішлі да... Напрыклад, да Ваньковіча.

Паралельная прастора і Ваньковіч

Дом Ваньковічаў фактычна захаваў сваю функцыю і ў канцы XX стагодзьдзя. Бо ў сярэдзіне XIX стагодзьдзя мастак Валенці Ваньковіч штотыдзень зьбіраў у сябе менскую творчую тусоўку. Што робіць тусоўка? Размаўляе, выпівае, сьпявае... Тое ж самае рабілі й мы. Толькі не ўнутры, дзе рыхтаваўся музэй мастака, а на задворку. На Ваньковічы можна было сустрэць “лепшых людзей гораду”. Напрыклад, Лявона Вольскага альбо Міхала Анемпадыстава ці Касю Камоцкую. Альбо журналістаў закрытага ўлетку 1996 году FM-радыё “101,2”. Ды цэлую купу музыкаў, якія цяпер увасабляюць беларускую альтэрнатыўную музыку: “Крыві”, “Палац”, “NeuroDubel”, “Крама”, “Pomidor/OFF”... Альбо бізнэсоўца Андрэя, зь якім мы выпівалі партвэйн і які ў 1990-х быў частым фундатарам нашых *party* на Ваньковічы.

Сустракаем неяк журналістку Іну Студзінску, якая пытае:

— Куды гэта вы такія нагужаныя?

— Да Ваньковіча. Хадзем з намі!

— Вой, ды я яго ня ведаю, — засмучона кажа Іначка. — У яго дзеці ёсьць? Можа, цукерак набыць?

— Хадзем, Іначка, — загадкава сьмяемся мы, грукаючы поўнымі бутэлькамі ў торбах.

Хіба, для мяне і маіх сяброў Ваньковіч стаўся адным зь нямногіх месцаў у цэнтры Менску, дзе можна было адчуць сябе па-за сталінскім ампірам, абшчапітам і новай уладай, якая толькі набірала абароты празь зьбіцьцё дэманстрантаў, закрыцьцё беларускіх школаў і мас-мэдыяў ды арышты непакорлівых бізнэсоўцаў.

Для мяне Ваньковіч скончыўся, калі там ужо зрабілася сумна, няўтульна і тлумна, месца сталі часьцяком наведваць міліцэйскія патрулі...

Калі да Ваньковіча завітала кумпанія “старажылаў”, мы вырашылі “прыгадаць мінулыя часы”, наладзіць свайго кшталту разьвітаньне з Домам. “Госьці” крыху прыбраліся навокал, разьмясьціліся на прыступках, але віно-піва адразу не пілі — любаваліся заходам сонца.

Ва ўсіх было колішняе адчуваньне знаходжанья ў паралельнай прасторы. Атмасфэра была крыху ўзьнёслая. Немагчыма было ўявіць, што нешта можа парушыць гэты настрой. Кася Камоцкая выйшла наперад да дарогі, якая вяла да суседняга Дому масонаў (яшчэ адно культавае месца 1980-х – пачатку 1990-х). Раптам з-за Масонаў на малой хуткасьці выехала міліцэйская машына. Міліцыянт, які сядзеў побач

з кіроўцам, паўвысунуўся з вакенца, прабежся позіркам па прыціхлых “гасьцёх” і спыніў позірк на Касі. Машына марудна набліжалася, Кася і міліцыянт глядзелі вочы ў вочы, завіслая паўза зацягвалася...

Ці ўплывае месца на людзей? Магчыма. Ці мог міліцыянт узарваць элегію, што валода-ла месцам? Вядома. Як бы там ні было, па-раўнаўшыся з Касяй, міліцыянт ледзь чутна прамовіў: “Здрасьце...” Кася адказала: “Пры-вітаньне”. І яны ўсьміхнуліся адно аднаму.

Сапраўднае сьвята

Мы зь сябрамі ніколі не спынялі пошукаў паралельнай прасторы — аскепкаў старога Менску. А яшчэ часам была патрэбная плясты-кувка і сяброўская бяседа. Што яшчэ трэба, каб адчуць сябе ў Каралеўстве Беларусь?

Ставалася так, што жыхары Кралеўства Бе-ларусь на час захоплівалі ўсю навакольную рэчаіснасьць.

Траецкае прадмесьце добра бачнае зь Вер-хняга гораду. Гэты стары квартал першым “ад-рэстаўравалі” ў Менску, яшчэ напрыканцы СССР. А насамрэч разбурылі старыя сьцены і стварылі навабуды на старых фундамэнтах. Тут разьмясьціліся “модныя” кавярні і рэстараны. Да сярэдзіны 1990-х Тройку акупавала гапата і калдыры. Верхні горад, Траецкае і Опэрны тэа-

тар утвараюць своеасаблівы трохкутнік. Опэрны стаіць на колішняй Траецкай гары. Але менчукам не вядомая ні старая, ні сучасная назва — плошча Парыскай камуны. Опэрны ёсьць Опэрны. Менавіта ля Опэрнага ўлады дазвалялі апазыцыі ладзіць свае мерапрыемствы. Самая важная і самая прынцыповая акцыя — шэсьце і мітынг на Дзень Волі. Я памятаю гэтае неверагоднае адчуваньне: нашы ў горадзе! Гэтак здарылася на Дзень Волі 1998 году. Пасьля мітыngu кавярні Траецкага прадмесця былі цалкам запоўненыя публікай, і амаль усе гаварылі і сьпявалі па-беларуску. Ашалелая прадавачка, што разьлівала піва, ажно зьбеленела. Яе прымуслілі выключыць *ветер с моря дул*, і публіка гарланіла штосьці пра змагароў з маскальскай пошасьцю. Тым часам у пастарункі ўжо завозілі першыя партыі затрыманых пасьля мітыngu (шэсьце было несанкцыяванае). А тут, у Траецкім, паўстала цалкам новая — сто працэнтаў беларуская — рэчаіснасьць. Хай сабе адно на некалькі гадзінаў.

Сапраўднае сьвята — калі мара хоць на імгненьне робіцца рэальнасьцю.

Марш свабоды ў кафэтэрыі

15 сакавіка 2000-га, Марш Свабоды-II. Не даходзячы да пляцу Бангалор, збочваем зь сябрамі да ўнівэрсаму “Рыга”, каб пагрэцца кавай ды гарбатай. У кафэтэрыі дзьве касы, дзьве прадавачкі. Зьміцер Бартосік падыходзіць да першай і замаўляе: “Калі ласка, бутэрброд з гарбушай і адну гарбату”. Калі Бартосік уступае ў кантакт з паспалітым людам па-беларуску, ён рыхтуецца як найменш да сутычкі, таму крыху хвалюецца. Беларускае слова, прамоўленья неперадавальнымі ніжагародзкімі інтанацыямі, умомант вырубваюць суперніка. “Што-што?” — перапытвае прадавачка, чарнявая дзяўчына гадоў дваццаці. “Гарбата” *по-рускі значыць “чай”*, — вясёла тлумачыць наш калега, журналіст Алег Дашкевіч. Сьледам раблю замову я: “Адну каву”. *“Эта кофе?.. Я по-белорусски не понимаю, я россиянка!”* — дзяўчына адказвае агрэсіўна. *“Россиянка?.. Вы беженка?!. Из какого региона?”* — спагадліва перапытваю. Алег Дашкевіч таксама замаўляе “адну каву”, і мы ўтрох адыходзім да стойкі. За намі чарга чалавек дваццаць, усе — з Маршу.

На пятым замаўляльніку кавы маладая прадавачка ў гістэрыцы адскоквае ад касы. Праз хвіліну з кута даносяцца словы, якімі яна скардзіцца каляжанцы: *“А он и спрашивает, вы что, беженка?..”*

А “бежанку” замяніла каляжанка, якая цудоўна разумела “каву”, “гарбату”, усьміхалася і казалася ўсім “калі ласка”.

Адамовіч і мянты

Пасьля “дня без прэзыдэнта” — 21 ліпеня 1999-га, калі адбыліся чарговыя выбары, — людзей, што ішлі з акцыі пратэсту на Кастрычніцкай плошчы, хапалі міліцыянты.

Славамір Адамовіч пакінуў Кастрычніцкі пляц у кумпаніі прыцеляў-журналістаў. Хапун хапуном, але ж не хацелася праводзіць лішнія суткі жыцця за кратамі ці плаціць штраф. Кумпанія адразу ж скіравалася ў краму, набыла пару пляшак гарэлкі і пачала расьпіціе проста ў цэнтры, у сквэрыку на вуліцы Леніна. Ясная рэч, міліцыя ў той дзень такіх парушальнікаў не затрымлівала. Мы замаскіраваліся.

Мінуў вечар, прыйшла ноч, затрыманыя “палітычныя” сядзелі ў пастарунках, колькасьць міліцыі, прынамсі вонкава, нармалізавалася, а кумпанія ўсё сядзела на лавах, усё працягвала маскіравацца. Балазе, было пра што пагутарыць. Праз сквэр праходзіў патруль з двух міліцыянтаў узростам гадоў па дваццаць з хвосьцікам. Мінаючы кумпанію, адзін другому фыркнуў, маўляў, знайшліся *офигевшие* — па-беларуску размаўляюць. На што Адамовіч голасна адфыркнуў, што будуць розныя засранцы камэнтары ўстаўляць. Засранцы пакрыўдзіліся на тое, што іх назвалі засранцамі, і затрымалі Славаміра за *оскорбление при исполнении*.

Было гадзіны дзьве ночы. Кумпанія пад канвоем рушыла праз пусты ўжо Кастрычніцкі пляц. Раптам Славамір спыніўся і завёў гутарку

зь міліцыянтамі. Вядома, Славаміра Адамовіча можна чытаць, можна чуць, але найлепш БАЧЫЦЬ Адамовічавы экшн. Жэстыкуляцыя, усе дзялы. Прыязная задушэўная інтанацыя і жалезная — на ўвесь твар — усьмешка. “Баец, зь якога году служыш?” — “Я вам не боец”. — “Як? Мужык, і не баец?!” Міліцыянты разгубіліся, а Адамовіч працягваў пантавацца. Сяржанты сабралі рэшткі рашучасьці і загадалі рушыць далей. І тут зь цемры выкаціўся зусім маленькі — ніжэй за Адамовіча — кругленькі капітан міліцыі. Яшчэ крокаў за пятнаццаць ён працягнуў у вітальным жэсьце рукі і расплыўся ва ўсьмешцы: “О-о, спадар Алесь... Прабачце, спадар Славамір Адамовіч”. Рукі затрыманага і афіцэра сышліся ў моцным поціску. “Як пажываеце, спадар Славамір?” Як любы артыст, Адамовіч быў прыемна здзіўлены тым, што яго “пазналі на вуліцы”: “Ды добра пажываю, вось праблемы невялікія, праўда”. “Он меня оскорбил”. — “Ня можа быць... *Товарищ сержант, может, отпустите* спадара Адамовіча?” Сяржант катэгарычна адмовіўся, але афіцэр яго адвёў пад лакаток убок. Яны размаўлялі доўга, хвілінаў сем-восем. Сяржант вярнуўся і аддаў дакумэнты са словамі “*благодарите офицера*”. “Не, баец, гэта ты дзяч — у старэйшых трэба вучыцца”, — адказаў Славамір Адамовіч, і кумпанія вярнулася працягваць сваю бяседу.

Прыбіральны разьезд

У 1995 годзе адбылася першая вулічная акцыя, якую разагнаў АМОН. Пратэст быў скіраваны супраць зьмены дзяржаўнай сымболікі і пэрсанальных дзеяньняў тагачаснага прэзыдэнцкага заўхожа Івана Ціцянкава, які дэманстравыўна перад тэлекамэрай падраў бел-чырвона-белы сьцяг. А адзін з удзельнікаў стаўся адным зь першых палітзьявольных і пазьней палітэмігрантаў: Андрэй Рамашэўскі, віцэ-прэзыдэнт Партыі аматараў піва (ПАП). Андрэя, вядомага па мянушцы Борман, пасадзілі на Валадарку пазьней — у 1996-м. Але інкрымінавалі яму ўдзел у падзеях 1995-га — надругацельства над сьцягам БССР 24 траўня ля прыбіральні насупраць рэзыдэнцыі прэзыдэнта. Ідэя акцыі належыла анархістам, большасьць удзельнікаў былі студэнты гістфаку БДУ, а арганізатар... Арганізатарай не было.

У прызначаны час на ганку гістфаку пачалі тусавацца маладыя людзі. Людзей станавілася ўсё болей, і ўсе чакалі каманды, якой не было. Раптам зьявіўся хлопец, імя якога я дазнаўся пазьней — Юрась Зянковіч. Хлопец трымаў у руках бээсэсэраўскі сьцяг, але відавочна ня ведаў, што зь ім рабіць. Я прыняў дрэўка, каб паказаць, як з гэтым сьцягам варта абысьціся: апусьціў долу і пачаў чаканіць крок, на манер савецкіх жаўнераў з нацысцкімі штандарамі ля маўзалею Леніна на парадзе Перамогі ў 1945 годзе.

Крок, другі, пяты... Я азірнуўся і ўбачыў, што моладзь закінула рукі за галовы-сьпіны і ланцугом крочыць за мною. Шчыра кажучы, я крыху струхнуў, але выбару не было — рушыў далей.

Акцыя выглядала так. Мы абышлі прэзыдэнцыю з закінутымі за галаву-сьпіну рукамі разы тры. Калі ўжо падавалася, што акцыі канец, народ радасна засьпяваў гімн БССР, а Борман узьдзеў сьцяг на прыбіральню, што месціцца між прэзыдэнцыяй і Купалаўскім тэатрам. Як сьцяг пачалі драць на кавалкі на ціцянкоўскі манер, я бурчэў, маўляў, гэта не цывілізавана. Але як пабачыў, што хутка ўсе кавалкі разьбяруць, далучыўся. У мяне і цяпер дзесьці захоўваецца той трафэй.

Мінула лета, прыйшоў верасень. А значыць — пачатак тэатральнага сэзону. Тэатральная трупа Купалаўскага тэатру традыцыйна сабралася з чорнага ўваходу, каб папаліць-пагаманіць, абмяняцца ўражаньнямі ад адпачынку і новымі плянамі... Чорны ўваход у тэатар акурат выходзіць на рэзыдэнцыю, проста побач з гістарычнай прыбіральняй. Многія акторы на радасьцях ужо трохі выпілі, хтосьці ў кавярні тэатру, а хтосьці на падыходзе да галяўнага будынку завітаў у “Тэатральны разьезд”. Там жа недалёка, дзе Малая заля.

Уявіце некалькі дзясяткаў чалавек, якія адначасова жэстыкуюць, рагочуць, перакрываюць адзін аднаго і проста радуецца жыцьцю!

Раптам усе сьціхлі.

З боку прыбіральні зьявіўся грузавік, забіты амонаўцамі. З кабіны асьцярожна выйшаў афіцэр з мэгафонам і заявіў:

— *Гражданае, ваш митинг не санкцыянаваны, срочна разойдзіцеся!..*

Паўза.

...І гук магутнага рогату паляцеў над прыбіральняй, над прэзыдэнцыяй, кудысьці ў бок Серабранкі — туды, дзе месьціцца Ленінскі РАУС.

Кандыдат, самы настаяшчы

Сябра Партыі аматараў піва Сяржук Г. не хадзіў у тэатры, ён хадзіў на піва. Сяржук вызначаўся тым, што колькі б грамада не назьбірала грошай, колькі б разоў не паўтарыла: “Гарэлку!” — Сяржук прыносіў чарнілы. Таму “на піва” — фігуральны абарот. 24 траўня 1995-га пасья заканчэньня акцыі са сьцягам Сяржук ня трапіў у пастарунак з затрыманымі ўдзельнікамі, бо раней за ўсіх пайшоў на піва. Яшчэ дзесяць дзён перад тым ён быў кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савету ад Партыі аматараў піва.

Сяржук балятаваўся не ў раёне Акадэміі навук і нават не ў Серабранцы. Сяржук Г. балятаваўся на Грушаўцы!

Менчукі ведаюць, што й дагэтуль Грушаўка — раёнчык яшчэ той. А ў 1995-м там да

таго ж і Белполк стаяў (той, што перавялі на Маякоўку, які дэманстрацыі разганяе). Сяржук Г. здолеў выступіць перад працоўным калектывам мянтоўскае часткі. У часе выбарчай кампаніі ўсю акругу заклеілі фэйсам Сержука зь перадвыбарчымі цацанкамі. Пазьней сталася вядома, што менавіта (і толькі) на мянтоўскім выбарчым участку Сяржук атрымаў бальшыню галасоў. А на астатніх участках!.. На Сержука некалькі разоў спускалі сабак, два разы пагражалі абрэзамі і незьлічоную колькасць разоў паслалі НА Х@Й!

Гэта калі Сяржук хадзіў-агітаваў за сябе.

Зрэшты, апрача ўласна Грушаўкі ў выбарчую акругу ўваходзілі такія прасьветленыя рэгіёны, як Розачка, Карлачка, вуліца Лермантава ды іншыя культурныя цэнтры. А таму партыя прыняла рашэньне выдаць Сержуку Г. грошы дзеля набыцьця шыкоўнага звышпрэзэнтабэльнага касьцюма — \$160. На той час па-багатаму.

Набыцьцё касьцюму вырашылі замачыць чамусьці на прыродзе і паперліся ці то ў Ратамку, ці то ў Крыжоўку. Сяржук, ясна, у касьцюме. Усё было б добра, калі б на адваротным шляху ў электрычцы ня трапіўся мутант-дачнік, які не трымаўся тэхнікі бясьпекі, калі транспартаваў негашоную ізьвесьць.

Паддаты Сяржук толькі ў Менску заўважыў, што ягоны новы (зеленаваты, як у Домаша на прэзвыбарах) касьцюм прарадзіўся дробнымі дзіркамі ў дзясятках месцаў!

Каб затушыць гора, Сяржук ня вумнічаў, а пачаў піць-бухаць: у офісе партыі на вуліцы

Лермантава — трое сутак. Касьцюма не здымаў, ня мыўся й не галіўся... Урэшце кіраўніцтва партыі ў асобе тав. Бормана вынесла і вывесіла на сьцяне пастанову пра дэпартацыю тав. Сержука Г. з тэрыторыі офісу партыі.

...Сёмая ранку, тралейбус нумар 12 стаіць на канцавой станцыі. Цішыня. Заходзіць бабуля з унукам, сядаюць. У салёне невыноснае амбрэ. Бабуля пільна ўзіраецца ў крыніцу пахаў. І раптам у цішы салёну раздаецца паўшэпт:

— Божа, і гэта наш кандыдат!...

Кашкурэвіч і адна размова на праспэктэ

Вядома ж, у Менску можна сустрэць вельмі прыстойных і нават выкшталцонных людзей. Бывае, сустракаеш чалавека штодзень. Раз, другі, трэці... Праз тыдзень-месяц пачынаеш вітацца. Так год, другі, трэці... А на пяты адбываецца размова.

Я ад 1995-га працаваў на Рэвалюцыйнай, 8-А на "Radio 101,2 FM", а мысьляр, мастак і дудар Тодар Кашкурэвіч гаспадарыў у майстэрні на Рэвалюцыйнай, 6. Я Тодара ведаў, а вось ён мяне наўрад ці. Ну, віталіся і віталіся моўчкі — восем гадоў. І нарэшце пагаварылі.

Тым вечарам вялікая тусоўка з поўнымі торбамі ішла з "Цэнтральнага" за Дом афіцэ-

раў, дзе такое файнае месца для пікніка! Перад тым доўга зьбіраліся, доўга блукалі ў перапоўненым увечары гастраноме, доўга вырашалі куды ісьці, толькі рушылі... і раптам Касю спыніў Тодар.

Мы адышлі, каб не замінаць размове. Хвіліна, другая, пятая, дзясятая... Ну дзе ўжо трываць?! Падыходжу, далікатна кажу:

— Вельмі перапрашаю, але...

У адказ прыблізна наступнае:

— Калі зараз не адыдзеш, я табе рыла разаб'ю.

І вачыма шалёнымі зырк-зырк. Я адышоў. А Кася ўсьміхаецца. Пазьней кажа: “У момант, калі ты падышоў, Тодар прызнаваўся мне ў любові”. Праз шмат гадоў па маўклівых вітаньнях.

Р. С. Пазьней мы з Тодарам пачалі ня толькі вітацца, але размаўляць за кавай у “Акварыюме”. А драматычнасьць моманту выявілася не такой значнай, бо прызнаньне ў любові было ў шырокім сэнсе.

Маленькі завочны ўтульны Менск

Вядомую асобу ў Менску сустрэць проста. Ды што там! З самім сабою завочна можна перасякнучца! Калі верыць афіцыйнай статыстыцы, на пачатку трэцяга тысячагодзьдзя ў Менску былі прапісаныя каля мільёна васьміста тысячаў чалавек. Плюс некалькі сот тысячаў не-

прапісаных сталых жыхароў, а таксама колькі дзясяткаў тысячаў нелегалаў зь іншых (найперш постсавецкіх) краінаў. Але ці заўважна ў цэнтры, што ў Менску і ваколіцах жыве больш за два мільёны чалавек? Менск кампактны.

Неяк я зайшоў у офіс, дзе працаваў, зь вельмі задаволенай фізіяноміяй на твары, бо ведаў, што мяне чакае маленькае шоў: хутчэй за ўсё нямая, але выразная сцэна. У пакоі сядзелі Юля Ш. і Сьвета К. Яны засяроджана працавалі, і зь іхнага аблічча аніяк не вынікала, што спадарыні могуць калі-небудзь захоплена махаць рукамі, стоячы пасярод натоўпу, ды голасна пляткарыць дыскутаваць. Я павітаўся фразай: “Лайдак, кажаце?”

Спадарыні на момант аслупянелі, пасья зачырванеліся і разгублена захіхікалі. Яны спрабавалі штосьці адказаць, але ня ведалі, што канкрэтна... Яны не ўяўлялі, як рэагаваць, і глядзелі на мяне. Але паколькі гісторыя мяне ўразіла па-добраму, я супакоіў: маўляў, усё ОК. І мы засталіся сябрамі.

А рэч у тым, што ў той дзень мне затэлефанавала ве-е-е-ельмі далёкая знаёмая, зь якой ня бачыліся мільён гадоў. Яна азадачыла мяне пытаньнем: “Севярын, а ў цябе прозьвішча Квяткоўскі?” “Так”. — “А што такое па-беларуску “лайдак”?” — “Лодыр, а што?” — “Ды разумееш, я ўчора іду па краме “На Нямізе”, стаяць дзьве дзяўчыны і вельмі захоплена штосьці абмяркоўваюць. Я хутка іх мінаю, але да мяне даятае фраза: “...і нават ТАКІ лайдак, як Квяткоўскі...”

Сіла мовы

“А хто гэта ў нас завёўся, па-беларуску гаворыць?” — “А ты ня ведаў? Гэта ж новы прыкол менскіх панкаў!”

Дыялёг, падслуханы на колішняй гіпанскай тусоўцы побач з крамай “Нэктар” на вуліцы Чырвонай у Менску на пачатку 1990-х. Гаворка ішла пра майго прыяцеля Андруся. Размаўляць са сваімі сябрамі-гіпі па-беларуску было для яго сапраўдным учынкам: нібы кідаўся на амбразуру расейшчыны. Але і Андрусь, і я, і нашыя сябры амаль фізічна адчувалі, як змяняецца стасус мовы з “калгаснага” на “элітарны”.

Мы, першакурснікі, лавілі сапраўдны кайф, калі абмяркоўвалі па-беларуску нашыя студэнцкія праблемы. Мову перасыпалі процьмай слэнгавых, а часам і табуяваных слоўцаў. Перад тым я бачыў жывых беларускамоўных людзей адно на сустрэчах з пісьменьнікамі ды пару разоў у электрычцы Менск — Маладэчна. Цяпер я ведаю, што бачыў майстроўцаў, якія ехалі ладзіць ці то Гуканьне вясны, ці то Купальле. Я чуў мову з вялікай літары, дзе не было месца мітусьлівым тэмам. Я чуў сакральную Мову.

Калі ў канцы 1980-х — пачатку 1990-х гаварыць па-беларуску на вуліцы было ўчынкам, дык і цяпер маўленьне ў грамадскім месцы для многіх ёсць чынам. Адноўчы з прыяцелем сядзелі ў кавярні. Я зрабіў афіцыянтцы заўвагу — па-расейску. Прыяцель разьюшыўся:

“Ты дома, калі ніхто ня бачыць, можаш гаварыць па-расейску. А гэтых... Гэтых трэба строіць па-беларуску”. (З чым я катэгарэчна не пагадзіўся, бо ўдома і ёсьць усё сапраўднае.) Той жа прыяцель спавядае правіла не казаць па-беларуску, калі ён знаходзіцца ў няёмкім становішчы: напрыклад, калі відавочна ня мае рацыі, кепска паголены ці зь перагарам з роту.

Мова ці словы мовы застаюцца ці робяцца для многіх сакральнымі. “Жыве Беларусь!”, “Незалежнасьць!”, “Ганьба!” — скандуюць расейскамоўныя ў жыцьці дэманстранты. Адзін малады калега неяк абурыўся: “Божухна, зь якім жажлівым расейскім акцэнтам гаворыць Барыс Хамайда, віцебскі апазыцыянэр!” “Дык што лепш, — пытаем, — па-расейску зь беларускім акцэнтам ці наадварот, па-беларуску з расейскім?” Для мяне адказ відавочны. Памятаю этыёпа Адэру з гістфаку БДУ, які вітаўся наступным чынам: “Добры дзень, на якой мове сёньня размаўляем, на беларускай ці рускай?” Гэтага чалавека хацелася абняць, як брата.

Колькі беларусаў, столькі беларускіх моваў. Ведаю ў Менску Сержука, які распрацоўвае “свэйную” мову паводле прынцыпу абы-не-падобна-да-расейскай. У Сержуковым лексыконе няма “фотаапарата”, а ёсьць, напрыклад, “святларыс”. Гэтаксама няма “магнітафонаў”, “электрычнасьці”, “бэнзіну”, “батарэек”... Сяргук, відавочна, унікум. Што да большасьці, ужо растуць новыя, натуральным чынам беларускамоўныя дзеткі, а іхныя бацькі так і блытаюцца між “верталётам” і “гелікоптарам”,

“хакеем” і “гакеем”, “Вітабскам” і “Віцебскам”, “Палестынай” і “Палясьцінай”. Часьцяком праскокваюць знаёмыя зь дзяцінства “вілка”, “табурэтка”, “стул”... “Дыван” блытаецца з “канапай”, а “фатэль” з “крэслам”. Але калі заходзіць пра філязофскія спрэчкі, сытуацыя зьмяняецца. Паспрабуй адразу перакласьці на расейскую “рэчаіснасьць”!..

Па-за працай, домам і сяброўскім колам беларуская мова дагэтуль застаецца палітыкай. Хочам мы таго ці не. Сыходзіць пакаленьне натуральных носьбітаў мовы: бабулі й дзядулі. Тыя бабулі й дзядулі, якія гаварылі “папросту”, “па-тутэйшаму”, якія галасавалі за тых палітыкаў, якія ня хочуць нават згадваць пра беларушчыну як такую. Але застаемся мы, новыя беларусы. Усё часьцей мне ў часе вулічных апытаньняў маладыя людзі адказваюць па-беларуску. Гэта ня значыць, што яны й у паўсядзённым жыцьці карыстаюцца беларускай мовай. Але калегі-журналісты, слухаючы маё вулічнае апытаньне, ужо перасталі жартаваць: “Ты што, пад філфакам стаяў?”

Мова ў Менску

Мала таго, што я авалодаў літаратурнай мовай, дык я пераняў ад Лявона Вольскага ды іншых “музыканцікаў дарагіх” інцелягенцкую трасянку, такі наваствораны сьцёб-слэнг. І вось, аднойчы на мосьце празь Сьвіслач на праспэктце Скарыны я пачуў сабе ў сьпіну: *“Молодой человек, вы очень неправильно говорите по-белорусски”*. Жанчынка сярэдніх гадоў зрабіла заўвагу. Цяпер на літаратурную вэрсію мовы часьцей пачуеш: *“Як вы хораша гаворыце па-беларуску”* ды хіба *“А зачем вы говорите по-белорусски?”*.

А ў 1990-х публіка яшчэ нэрвалалася. Прыяцель Альгерд Н. распавёў, як нават быў вымушаны ў трамваі даць у пысу грамадзяніну, які наяджаў на мову і “не хацеў супакойвацца”. Альгерд распавёў, што грамадзянін зь віскатам упаў на падлогу трамвая, а публіка была задаволеная. Мая гісторыя адбылася ў тралейбусе. Без мардабою, але зь фіналам, які мяне агаломшыў.

Годзіку ў 1999-м сеў я ля цырку ў тралейбус, каб пад’ехаць адзін прыпынак да пляцу Перамогі. Дакладней, ушчаміўся. Сьледам ушчаміўся калдыр. Побач быў прышчэмлены дзядзька з інтэлігенцкай бародкай. Дзядзька запытаўся ў калдыра: *“Прабачце, вы выходзіце на наступным?”* Калдыр узьвіўся, маўляў, *“ты што, по-русски не умееш? Да вы достали со своей мовой. Да нету такого языка, попридумывали, мля...”* Я пачакаў, інцелягент патупіў

вочы і маўчыць. А калдыр працягвае. Тады я кажу, маўляў, “заткні пасьць, яшчэ слова скажаш, вылеціш з тралейбуса разам зь дзвьярыма”. І народ маўчыць, слухае. Зрэшты, прыпынак кароткі. Высыпалі мы з тралейбуса, як гарохі, і...

Якія вэрсіі? Ну, ясна, калдыр адразу кінуўся — налева. А інцелягент? Я меркаваў, што хоць бы “дзякуй” скажа за падтрымку... Ламануўся направа, як заяц.

А ў правінцыі твая беларуская мова надае падвойнае сталічнасьці! Едзем з прыцелямі мікрааўтобусам на бераг рэчкі Аўсянкі ў Гарадоцкім раёне Віцебскай вобласьці. Адтуль пачнецца нашая вандроўка на байдарках у бок расейскае мяжы. У Гарадку спыняем мясцовага хлопца, каб даведацца дарогі. Хлопец тлумачыць і пытаецца: “А вы што, из Минска?” — “Так, а як здагадаўся?” — “Хорошо по-белорусски говорите”.

Чым далей, тым усё меней трапляецца адмоўная рэакцыя на беларускую мову, кашталту: “А, пазьнякоўцы-нацыяналісты!” — часьцей даводзіцца чуць: “Вой, як хораша гаворыце!” У кожным выпадку, твая беларуская гаворка заўважная, ты вылучаеся з шэрага натоўпу. Калі ўвесь час — гэта стамляльна. Я не раблю з мовы чын. І за сабой, і за сваімі знаёмымі заўважаю, што часьцяком проста тыцкаю пальцам у патрэбную ў краме рэч. Без “калі ласка” і “дзякуй”. А вось расейскамоўная бармэнка кавярні “Тэатральны разьезд” паслугоўваецца толькі беларускімі “калі ласка” і “дзякуй”.

Сіла мовы-1

Вольга Гардзейчык распавядае:

“У 1990-х заходзім неяк зь сябрам у кавярню “Тэатральная” на каву. Па-турэцку там каву добрую рабілі (а мо й цяпер яшчэ робяць). Падыходзіць нашая чарга, і сябар кажа да бармэнкі:

— Дзьве кавы і шклянку соку.

Дадаю:

— Шклянка — гэта стакан.

А цётка, абурана:

— Разумею, ня зь вёскі!”

Сіла мовы-2

Гісторыя ад Уладзімера Цэсьлера, якую мне распавёў музыка джаз-бэнду “Apple Tea” Аляксандар Сапега.

Менск, канец 1980-х. У Траецкім працуе “Карчма Старавіленская”, адна зь першых, дзе гатуюць каву па-турэцку. Сінія прыходзяць на гарэлку, інцелягенты на каву (і гарэлку). За стойкай бару вельмі строгая цётка, якая на ўсіх гыркае, незалежна ад выгляду і выбару напоя: *“Вам чыво? Эй ты, курыць запрэшчэно! Так, цібе ужэ хваціт”* і да т. п.

І вось, аднойчы заходзіць інцелягенцік, стаіць, мнецца. Бармэнка пытаецца:

— Мужчына, вам чыво?

— Э-э... Мне, калі ласка, філіжанку кавы.

Прысутныя сьціхлі, інтуітыўна ўвабраўшы галовы ў плечы. Павісла паўза. Бармэнка набрала паветра ў грудзі, выдыхнула і ціха запыталася:

— З цукрам?

Сіла мовы-3

Зьміцер Бартосік распавёў, як рабіў рэпартаж пра вёску Аляхновічы Маладэчанскага раёну. Пытаецца ў выхавацелькі дзіцячага садка, маўляў, а ці ведаюць дзеткі дзядулю Леніна? Выхавацелька са скрухай: “Не, ня ведаюць. Затое ведаюць дзядзьку Лукашэнку!” “А вы іх у нацыянальным духу выхоўваеце, беларускую мову вучыце?” — “Канечне! Яны ўжо нават ведаюць, што такое “хадзіць на дыбачках”.

Сіла мовы-4

А вось гісторыя ад наведніка сайту Litara.net АЖ:

“Вядомы ў Віцебску дзедзю Юрась Сьцяпанай трапіў на легендарны сэмінары ў Шчэцын “*Dziennikarzy dla rozwoju społeczeństwa demokratycznego na Białorusi*”. Цяжка яму было там

у першыя дні: група падабралася маласьвядомая, па-беларуску размаўляла хіба палова народу. Аднак Юрась не губляў надзеі *to make things better* і з імпэтам сапраўднага нацыяналіста пачаў выходзіць самых маладых удзельнікаў сэмінару (старэйшых перарабляць было бессэнсоўна).

Спачатку маладыя журналісткія паросткі гадоў сямнаццаці — такіх на сэмінары было чалавекі тры — папросту зь Юрася зьдзекаваліся. Аднак пасля таго, як аднойчы на просьбу падаць чаю той адказаў, што чаю няма, але ёсьць гарбата, вырашылі, што беларускую мову ўсё ж трэба падвучыць. Хаця б для таго, каб за абедам доўга не чакаць, пакуль табе чаю пададуць.

Першае слова, якое засвоілі паросткі, было слова “вычварэнец”. Яно настолькі прыйшлося даспадобы, што зграйка хлопцаў і дзяўчат бегала за Юрасём і крычэла яму: “Вычварэнец, вычварэнец!” Юрась жа толькі з замілаваньнем прамаўляў:

— Дзякуй богу, хоць адно беларускае слова будзеце актыўна ўжываць!”

Р. С. У наступныя дні лексыкон маладых журналісткіх паросткаў папоўніўся таксама словамі “вар’ят” і “ёлупень”. Вядома ж, гэтыя мілагучныя эпітэты таксама даставаліся выключна Юрасю Сьцяпанаву.

ПРА ГРАМацеяў

Я ведаю і выкарыстоўваю беларускую лацінку, як клясычную, гэтак інтэрнэтаўскую. (З “х” і “zh” замест клясычных “ch” і “ž”.) Блукаючы ў беларускім сеціве, не магу прызвычаіцца, што “сьвядомыя беларусы” пішуць лацінкай згодна з правіламі ангельскай, французскай, нямецкай альбо гішпанскай мовы — хто якую вучыў у школе.

Неяк сустрэў адрас www.hrady.com, які выявіўся не рэсурсам аматараў бухануць, а сайтам “Нашы касьцёлы”, бо слова ў назьве значыла ня “грамы”, а “храмы”.

Пра стараннасьць

Аднойчы быў на відэарэтранспэкцыі пэрформансаў Алеся Пушкіна. Перад паказам Пушкін уручыў запрашэньне. Я ўзяў у рукі. Алесь запытаўся, што ня так на картцы? Я не заўважыў. Сусед падказаў. На каляровай картцы было напісана: “ЗАПРАШЭНЬНЕ”.

Значыць, Пушкін пісаў гэтак для тых, хто гэтаксама чытае.

Значыць, усё ОКьК.

Пра_мовы-1

У сярэдзіне 1990-х бачу ў дзяржшапіку надпіс на цэньніку: “Вадарод ананаса”. А за цэньнікам паўлітровая пляшка. Прыгледзеўся да этыкеткі: “Напітак газіраваны “Водар ананаса””.

Але аддамо належнае тым, хто ня фыркае ў адказ на тваю беларускую мову, а спрабуе правільна зразумець тваю думку.

Ілона Ёрбановіч-Саўка: “Зьвяртаюся да прадавачкі ў шапіку:

— Скажыце, калі ласка, ці ёсьць у вас насоўкі?

— *Что?.. Презервативов нету”.*

Пра_мовы-2

Надзея Аўсіевіч: “Павяла свайго сына ў менскі ЦЮГ. Дзея спэктаклю разгортвалася вакол згубленага ў лесе парасона. Перад намі таксама сядзяць маці з маленькім сынам. Сын пытаецца:

— *Мама, что такое парасон?*

— *Парасон? Это ж по-белорусски “поросенок”.*

Пра_мовы-3

Экспэрымэнтуючы ў 1995 годзе ў Кіеве зь беларускай мовай, я замаўляў сабе “кубачак кавы, калі ласка” ды ўжываў усялякія іншыя слоўцы. Мяне не дзівіла, што мяне разумеюць. Мяне дзівіла, што іх нічога не дзівіла. Пазьней я зрабіў адну выснову, якую пацьвердзіў знаёмец Павал Батуеў — ён распавёў гісторыю пра сваё вяртаньне з Данбасу.

Кажа, еду ў цягніку, пайшоў у тамбур папаліць. Там — дзяўчына. Паліць. Разгаварыліся. Я размаўляў выключна літаратурнай беларускай мовай. Яна крыху зь цяжкасьцю, але разумела. А пасья запыталася:

— *Ты что, с Волыни?*

— *Чаму?!*

— *Какой-то странный у тебя акцент.*

Сапраўдная ўкраінская пыхва

Да “сьвядомых” украінцаў, а саблівя “западэнцаў” “східныкі” ведама як ставяцца: у лепшым выпадку ўважаюць за дзівака. Так і ў Днепрапятроўскім мэдынстытуце, дзе вучыўся мой сябра. Там на першым курсе анатомію вёў мясцовы “рухавец”.

Аднойчы здае экзамэн па анатоміі дзяўчына зь вёскі. Дзяўчыне трапіліся ЖАНОЧЫЯ (!) палавыя органы, а яна нічога ня ведае. На пер-

шым курсе і адразу двойку ставіць?.. Паўсюль студэнцікаў шкадуюць.

І вось, выкладчык-“бээнэфавец” з вусамі а-ля Шаўчэнка кажа, маўляў, добра, пастаўлю вам тройку. Толькі адкажыце: як тое, што вы бачыце засьпіртаваным, завецца па-нашаму, па-народнаму, па-ўкраінску.

Дзяўчына вачыма луп-луп, то на засьпіртаваную вагіну, то на выкладчыка, то зноў на вагіну:

— Пы...

Выкладчык:

— Ну, ну, правільна, пы...

— Пы?!.

— Пы...

— Ну — пызда.

Пра_абрэвіятуры скаротаў

Сто разоў сутыкаўся з сытуацыяй, калі трэба расейскую абрэвіятуру перакласьці на беларускую, і ясна, што рабіць пераклад ня варта, бо папросту не зразумеюць. Нават носьбіты беларускай мовы. Ну, напрыклад, *система ПВО*. Сызтэма ППА? СПА? Альбо ЖРЭО. Хто сходу расшыфруе? Жыльлёва-рамонтна-эксплюатацыйнае... аб'яднаньне? Абслугоўваньне? Ды хай сабе. ДРСУ ведаю, а ДРБУ — ня ведаю. Дакладней, бачыў які раз. А ДРСУ — пастаянна...

Аднак я пра тое, як білінгвізм, памножаны на прафэсійную хвалю, можа выбіць чалавека з раўнавагі. Вось знаёмая, якая працуе ў прыватнай фірме, распавяла, як рыхтавала да выдання кніжку. Кажы, там верш быў пра тое, што, маўляў, кара не міне ні здраднікаў, ні прайдзісьветаў, ні юрліц...

— Божухна, думаю, ну, а нашу-то фірму за што?!

Гонар і гордасьць

Пасьля восьмай клясы ўлетку прыйшоў уладкоўвацца на раскопкі Сьвятадухаўскай царквы, падмурак якой захаваўся ў Верхнім горадзе. Кіраўнік афармляў мяне на працу, пытаўся толькі абавязковае: калі нарадзіўся, дзе вучыся, ці ёсьць мэдычная даведка і дазвол бацькоў? Пытаньні задаваліся па-беларуску. Гледзячы ў вочы гэтага чалавека, я на сэкунду здранцьвеў. Язык не павярнуўся прамовіць па-расейску. Я адказаў. Гэта былі мае першыя сьвядома прамойленыя беларускія словы па-за школьным урокам. Вочы належалі Зянону Пазьняку.

Францыск Скарына, Саюз пісьменьнікаў і зьдзіў Арлова

Ад 1986 году я выдумляў для Беларусі новы герб. Сярод іншага ў варыянтах прысутнічаў і зубар ☺. Мне было вельмі крыўдна, што ва ўкраінцаў, літоўцаў ды іншых былі свае “буржуазна-нацыяналістычныя” сымбалі, а ў беларусаў не было. Калі ў 1988-м праз тры месяцы пасьля працы на раскопках у Верхнім горадзе я падыходзіў да Ўсходніх могілак, ня мог зразу мець, што за сыягі трымаюць у руках людзі...

Я пазнаў чалавека, які ачоліў людзей са сьцягамі. Да 1990-га я ўжо быў цалкам падкаваны.

Ад 1988 году ў школе мяне клікалі панам Квяткоўскім. Пры сустрэчы дырэктарка ў мяне гульліва пыталася: “Ну, калі, Квяткоўскі, ты ўжо дубінкай атрымаеш?” А з настаўнікам-гісторыкам мы паспрачаліся пра час, калі распадзецца Саюз. Я казаў, празь пяць гадоў, а ён — праз дваццаць (заставаўся год).

Да мяне ставіліся збольшага як да хвулігана-прыкольшчыка. І вось, у 1990-м адзначаюць пяцьсот гадоў Скарыну. У нас у школе ўрачыстая вечарына з тэатральнай пастаноўкай ды песьнямі. А на заканчэньне — выступ “беларускіх пісьменьнікаў”. Адмыслова запрасілі з СП. Урачыстасьць скончылася, а пісьменьнікаў няма — спазняюцца. Заля чакае. Дырэктрыса з завучыхамі й вядушчымі пэдагогамі сядзяць сільна важныя... І раптам расчыняюцца дзьверы, і ўваходзяць пісьменьнікі!

Адзін у джынсах, скуранцы, з гітарай і з бел-чырвона-белай стужкай на даўгіх сьветлых патлах. Сяржук Сокалаў-Воюш, значыць. Другі — у швэдры і з жарай барадой пад колер вачэй — Уладзімер Арлоў. Я гляджу на твары дырэктаркі з кумпаніяй і балдзею. І пачалося...

І “Фронт-фронт-фронт”, і “Прыляцела з крыламі сьвіньня”, і пра гераічных продкаў, якія ганялі маскалёў. Гэта было маё сьвята — пана Квяткоўскага. Апошні акорд: я папрасіў Арлова падпісаць “Дзень, калі ўпала страла” і ўбачыў вельмі здзіўленыя вочы. Я быў першы, хто зь менскіх школьнікаў зьвярнуўся да “бела-

рускіх пісьменьнікаў” па-беларуску ў іхным турнэ па навучальных установах.

Пэўна, цяпер Уладзімер Арлоў больш здзіўляецца, калі ў яго просяць аўтограф па-расейску... А пасьля той вечарыны кіраўніцтва школы пачало ставіцца да маіх прыколаў сур’ёзна.

Прафэсійная беларушчына

Ад прамінулага зь пяцісотых угодкаў Скарыны часу беларуская мова сталася для мяне ня толькі знакам ці прафэсійнай неабходнасьцю, але звычайным спосабам камунікацыі.

Зрэшты, нямала людзей карыстаюцца беларускай мовай выключна дзеля бізнэсу. Каго сходу можна назваць? Дыктары БТ, “нячэсныя журналісты”, “прадажныя палітыкі”, прафэсійныя адраджэнцы... Зьміцер Бартосік апісаў у “Нашай Ніве” выпадак, сьведкам якому я быў сам. Мы пілі піва раньняй раніцай, вяртаючыся з позьняй іпрэзы, а бамжыца пачула белмову ды закрычала: “Лукашэнка памёр!” Вось гэтая рэакцыя і кемлівасьць! Ясна, рэшткі піва сталіся прызам для цёткі. Перад тым я чуў кавалкі з Коласа і Куляшова ад зборшчыкаў бутэлек: такія сабе раялі ў кустах.

Але ў цэнтры Менску я заўважыў чалавека іншага гатунку. Мужчынку векам між сарака пяцьцю і шасьцюдзсяцьцю пяцьцю. Наўрад ці

ён бомж у поўным сэнсе слова. Чорныя штроксы ды сьветлы шэры пінжак на ім ня тое каб сьвежыя, але ня брудныя. Сам мужчынка не сьмярдзючы, проста мае сьпіты твар. Не, не такі, што можа ілюстраваць монстра з кампутарнае гулькі. Хутчэй, цяжкі лёс беларускага інтэлігента. Завуць Валерам, Валерыкам, дзядзькам Валерам. Якія ў яго тэатральныя прыёмы!.. На маіх вачох мужчынка зарабіў на пляшку бырла (шмурдзяка, павідла, чарніла...) за дзесяць-пятнаццаць хвілінаў.

Белмова — адзін з асноўных чыньнікаў дзеі. “Дзевачка з каштанавай галавой! Дзевачка з каштанавай галавой!..” Уступ. “Вы самая красівая, замячацельная!..” У дзевяці выпадках зь дзесяці дзяўчына ўсьміхаецца ў адказ. І тады наступае галоўнае. “Жадаю вам шчасьця, каханьня, талерантнасьці, БЕЛАРУСКАСЬЦІ...” Далейшыя словы вар’ююцца, але сэнс у тым, што мужчынка атрымлівае ў руку ад пяцідзесяці да ста рублёў.

“Жадаю вам шчасьця, каханьня, талерантнасьці, БЕЛАРУСКАСЬЦІ...” — нясецца над праспэктам Скарыны на адрэзку ад вакзалу да гастронаму “Цэнтральны”. Мужчынка зьвяртаецца і да параў. Але кавалеры відавочна ня б’юць “шчырага беларуса”, бо фінгалаў у яго на твары няма.

Дзядзька Валера паводзіць сябе ўпэўнена, нават крыху нахабна. Грошы ён просіць на падтрымку беларускага паэта-сябе.

Радасьць беларушчыны

Івянец, 2004 год. Фантастычнае мястэчка! Яно заўжды новае, яно заўжды дорыць радасьць беларушчыны. Пры тым, што на могілках ляжаць адныя Казікі, Юзікі, Юзэфы, Тэрэсы ды іншыя леапарды, яшчэ аніразу ня чуў польскага слова, ані ў краме, ані на рынку. У Івянцы на могілках ёсьць такія надпісы: *Korczewskie — Anton Alfredowicz i Helena Romanowna...*

Iwieniec — czyste miasto — красавала за польскім часам шыльда на ўезьдзе ў мястэчка. Гэта праўда. Івянец (тут і цяпер вымаўляюць на польскі манер — Івэнец) — сапраўды чыстае спарадкаванае мястэчка. Паўсюль, апрача аўтастанцыі, якая месціцца адразу па ўезьдзе, за домам з надпісам на даху “Жыве Беларусь”, акурат перад могілкамі. Вось тут між станцыяй і могілкамі стаіць івянецкая ганьба — грамадзкая прыбіральня. Дакладней, руіны, якія можна толькі зьнесьці. Засыпаць і паставіць знак: “Капаць забаронена — гаўно!” Але прыбіральня ёсьць, і я туды зайшоў, дакладней, застыў на ўваходзе: найперш, бо далей ісьці не было як, а па-другое, ад здзіву. На сьцяне сярод безьлічы дробных расейскамоўных надпісаў вялікімі літарамі красавала адна беларуская фраза, напісаная без памылак: “ХАЧУ ЯБ@ЦЦА”.

Сапраўдная нацыянальная гордасьць

Што да культуры быту і любові да Радзімы, у нас любяць спасылацца на прыбалтаў. Наступная гісторыя ад Міхала Анемпадыстава — пра ягонага сябра-латыша па імені Кляўс: таго самага, чый партрэт на вокладцы “Народнага Альбому”.

Кляўс служыў у СА (не штурмавыя батальёны, а Савецкая Армія — так скарачалася на палках). І вось Кляўс толькі трапіў у тое войска, ідзе такі сабе навабранец: нягеглы, форма старая, памер завялікі, усё боўтаецца, выпраўкі аніякае... І раптам бачыць двух дзядоў. Чуе — а яны па-латыску гавораць! Пра што — не разбраць, але чуваць, што землякі. Дзяды ўсе ладныя: форма, выпраўка — салідныя ідуць. Кляўс набліжаецца і думае прыблізна наступнае: “А ўсё-ткі якія мы — латышы — клясныя, ня тое што іншыя. Так, мы крутыя, выглядаем лепш за ўсіх, і ўсё ў нас лепш за рускіх ды ўсялякіх іншых. Та-а-к, мы — латышы!”

Ажно дзяды побач. Яны мяркуюць, што наўкола ніхто па-латыску не разумее, і голасна выказваюцца на адрас Кляўса: “Глядзі, глядзі, фу, чмо якое шкандыбае...”

Беларускія журналісты і маскалі ў Вільні

Хрэстаматыяная ўжо рэч: калі доўгі час не вылазіш з РБ, а пасьяля вырываеься адразу ў Вільню — “адпачываеш” напоўніцу. Прынамсі, гэта датычыць нячэсных беларусаў. Гэтак сталася з удзельнікамі журналісцкай паездкі, якія ўвечары пайшлі на літоўскае піва са сьвінымі нагамі, а пасьяля вырашылі ехаць за горад купацца. Выклікалі таксоўку-мікрааўтобус. Адзін з журналюгаў пачаў адкрываць дзьверцы, якія заела. Кіроўца выйшаў дапамагчы, а журналістка Алена Лукашэвіч сказала: “Вы ж ня думайце, мы ж не маскалі якія-небудзь”. І ўсе разам наваліліся на дзьверы. У гэты момант дзьверы ня проста адкрыліся, а зьяцелі з шарніраў — зламаліся. Кіроўца прамовіў *чистым рускім языком*: “Да-а... Вижу, что не москали”.

Віленскія сустрэчы Івонкі Сурвілы

Старшыня Рады БНР упершыню ў дарослым узросьце трапіла ў Крывіцкую Мэку. Яна мела адно дзіцячыя ўспаміны пра Паўночны Ерусалім. І вось у 2001 годзе ступіла на сьвятую для кожнага сьвядомага беларуса зямлю.

Вядома, шмат што зьмянілася ў нашым Вечным Горадзе. Паменела габрэяў, паболела літоўцаў, палякі пачалі ўжываць усё болей ра-

сейскіх словаў... Вядома ж, зьмянілася і музыка, што неслася з FM-прымачоў у кавярнях, таксі ды з магнітафонаў звычайных віленскіх падлеткаў, што цёплымі дзянькамі бавілі час на лавах у цэнтры Вільні.

У Вільню прыехала ня толькі выбітная асоба беларускага руху на эміграцыі, але й паўночная амэрыканка. Гэта важна падкрэсьліць. Важна нагадаць пра паўночнаа-мэрыканскую паліткарэктнасьць, дзе няма даўгіх і малых людзей (пагатоў цыбатых і курдупеляў), а ёсьць “людзі зь нестандартным ростам” ці штосьці да таго падобнае. Дзе для азначэньня розных расаў папрыдумалі ўсялякія складаныя эпітэты і г. д. Але ў Вільні найперш была, вядома ж, беларуска.

Сяргей Харэўскі апісаў абаяльную разумную і прыветлівую сталую жанчыну, зь якой яны абышлі віленскія беларускія мясьціны, ізноў убачыць якія так доўга марыла спадарыня Сурвіла! Вянцом паходу быў візыт да галоўнай беларускай сьвятыні — Вострай брамы. Сяргей Харэўскі распавёў, як яны ўкленчылі перад абразам Маці Боскай Вастрабрамскай, які прасьветлены твар быў у ягонай шаноўнай спадарожніцы, якая элегія і цішыня была наўкола тым ясным днём...

Тым часам з боку чыгуначнага вакзалу да Вострай брамы набліжалася група падлеткаў, якія мелі пры сабе магнітафон і настроеныя былі відавочна на піва.

Расказваючы, Сярога махаў рукамі: “Ты б бачыў вочы Івонкі Сурвілы, калі яна пачула,

як з аркі Вострай брамы зароў хор, *самозабвенно*, з асалодаю, міма нот і нястройна: “А-я-я-я-я-яй, *убили негра, убили негра, убили!..*”

Свадзьбы ў Менску

2006-ты. Палю побач з уваходам у мэтро “Пляц Перамогі”, назіраю, як каля вечнага агню тусуюцца салдаты. З усяго было бачна, што трэніруецца рота ганаровай варты. А тут раптам свадзьба. Фоткацца ідуць. Нявеста ўся ў белым, нават паліто не накінула на марозе. Зусім нечакана для мяне ўрачыстую кумпанію павярнулі, нават хвілінкі не далі на адну фотку. Я задумаўся, што ж гэта за трэніроўка такая, што свадзьбу пакрыўдзілі? Бо ж зіма, да 9 траўня яшчэ далёка... Значыць, будуць якога туза брацкага прымаць. А якога? Ня знаю. “Людзей, якія не чытаюць газэтаў, трэба забіваць. Маральна”.

Такая ж фраза згадалася мне ўвосень 1997 году, калі ладзіўся Першы Хурал (нацыянальны сход). Падыходы да Палацу спорту былі перакрытыя ўжо на Нямізе. Людзей, што прыйшлі пратэставаць супраць Хуралу, часткова “лякалізавалі” ў Траецкім. Спачатку ўсіх пускалі, пасья не ўпускалі, але выпускалі. Пасья і ня тое, і не другое. Карціна атрымалася выдатная: дворыкі Траецкага запоўненыя мянтамі ў шлемах і з адгазьнікамі на рамянях. У кутах склада-

ваныя шчыты. А кавярні запоўненыя публікай, якая сьпявае “нацыяналістычныя” песьні. Пасярод усёй гэтай красаты з ЗАГСу, які там жа ў Траецкім, выходзіць свадзьба. На тварах — поўная разгубленасьць, і нават страх. Знаеце, прымхі ўсялякія, кшталту, як пажэнісься, так і далей... і ўсё такое.

Свадзьбу выпусцілі, а астатніх не хацелі. Першы раз бачыў, як старшы лейтэнант пасылаў падпалкоўніка. Падпалкоўнік: “Якога х@я ты не выпускаеш людзей?!” “Дык, бляць, палкоўнік загадаў!” — “Які на... палкоўнік загадаў? Здымай ачапленьне!” “Ды ідзіце вы на...!” — “Я на... ідзі на...?!” Карацей, ня ведаю як свадзьбе, а нам весела было.

У тым жа 1997-м, толькі на Дзень Волі, іншая свадзьба ўзлагала цьвяты на пляцы Перамогі. Мы рагаталі. Ну, мяркуюце. Выходзіце вы з машынаў, ідзеце да вечнага агню, тока цьвяты палажыць, а вакол тысячы людзей рушаць, скандуюць “Жыве Беларусь!”, “Луку на муку!” і т. п. Вось тая свадзьба зрэгавала адэкватна. Проста ля вечнага агню яны пачалі падскокваць, радасна махаць рукамі і крычаць “Жыве Беларусь!”.

Калі вы разьняволеныя і нават па-свойму прасунутыя людзі, навошта ў дзень вашага вяселья перціся да помнікаў? Цікава было б паслухаць меркаваньні спэцыялістаў. Можа, гэта перажытак (вяртаньне) паганства? Можа, такая сабе замена забароненага храму Богага? Ведаю “нацыянальнасьведомую” пару, якая ўскладала кветкі. Толькі не на Востраве сьлёз

(у гэтым сумным месцы, па БТ ігрыва казалі, ёсьць такі выступ, за які маладыя мусяць патрымацца, каб прыплод быў), не да абэліска на Машэрава і не на пляцы Перамогі, а да помнікаў Купалу і Багдановічу. Бедныя геніі...

Р. С. У дзень атрымання пасьведчаньня пра шлюб мы з жонкай Вольгай вырашылі ня грэбаваць народнымі традыцыямі: усклалі букет пятрушкі да помніка бабе зь семкамі ля ўваходу ў Камароўку. Наша з Вольгай гісторыя пачалася на канцэрце “Я нарадзіўся тут” у 2003-м.

БНР, “Я нарадзіўся тут” і “Басота”

“А які ў БНР быў гімн?” — запытаўся калега. А хто ведае? А не было, бо не пасьпелі прыняць-прыдумаць. А які гімн будзе ў адроджанай-дэмакратычнай-эўрапейскай Рэспубліцы Беларусь? Я б ухваліў “Маю краіну” “Новага Неба”. Але ж, пэўна, рытміка не гімная.

У дыскусіі фігуравалі чатыры варыянты: “Мы выйдзем шчыльнымі радамі”, “Пагоня”, “Разьвітаньне з Радзімай” і “Магутны Божа”. Пэрсанальна мне больш дарэчнай падаецца “Пагоня” — баявітая й выкшталцоная адначасова. “Разьвітаньне...” файнае, але ж разьвітаньне ёсьць разьвітаньнем. “Магутны Божа” — малітва альбо рэлігійны гімн. А “Мы выйдзем шчыльнымі радамі”...

На тым канцэрце “Я нарадзіўся тут” “Мы выйдзем...” шла перад іншымі гімнамі. Ад пачатку канцэрту панавала ўрачыстая, але опэрная атмасфэра. Публіка, што цалкам забіла КЗ “Менск”, сядзела. Плёскала, але сядзела на месцах. Амонаўцаў было ня шмат (у “КаЗе” прынята пэрыядычна асаджваць публіку, якая ўскоквае зь месцаў).

Ня ведаю як каго, а мяне перасмыкнула, калі я ўпершыню пачуў вэрсію “Мы выйдзем...” у выкананьні Веранікі Кругловой. “Бедныя змагары-эмігранты”, — падумаў я. Гэта ж так пазьдзекавацца з ідэалу! Прасьпяваць гімн па джаз-блюзу. Але на дзіва, на канцэрце зайшло нармальна нават бязь піва.

Я, дарэчы, маю правіла: нават па адной пляшцы піва не пайду ў касьцёл слушаць арган, і наадварот — хаця б без адной пляшкі піва не пайду на рок-канцэрт. А ў той вечар пайшоў бязь піва ў арганізьме, бо так трэба было. І вось сяджу, слухаю, нуджуся з публікі трохі. Ну, сапраўды, тут такі драйв, а яны сядзяць, як на пленуме палітбюро ЦК! Думаю, можа, бязь піва ня коціць папросту? Ну, дзясятка амонаўцаў у залі, дык іх жа зьнесьці зь дзьвярыма разам можна пры жаданьні.

Адсьпявалі “Мы выйдзем...”, адсьпявалі яшчэ штосьці, аж заля пачала ўздымацца. Што? Чаго? Абвесьцілі “Пагоню”. Ня ўсе адразу, але ўзьняліся, азіраючыся адзін на аднаго. Толькі прыселі — “Разьвітаньне з Радзімай”. Тут узняліся хутчэй. Хтосьці хістаўся ў такт музыцы, прыскокваў, хтосьці стаяў, склаўшы рукі,

з сур'ёзным тварам. Ну, а на “Магутным Божы” ўзьняліся ўмомант. І не сядалі да канца выступу. Адчуваньне, нібыта ў бажніцы й на стадыёне адначасова. Вось і рэйтывагая табліца гімнаў у адной асобна ўзятай канцэртнай залі.

Ад часу ўтварэньня БНР мала зьмянілася што да агульнай для беларусаў песні, якую б маглі сьпяваць усе разам. Прынамсі, вулічныя дэманстранты як ня мелі яе агульнай, гэтак і ня маюць. А ёсьць яшчэ беларусы — ня вулічныя дэманстранты, мільёнаў гэтак дзевяць з гакам. Калега паслухаў мае разважаньні ды кажа: “Я б “Бедну басоту” ў выкананьні сымфанічнага аркестру зрабіў бы гімам — ведаюць усе”.

Кася, народ і міліцыянты

Творцы і прадстаўнікі ўлады. Калі раптам на даляглядзе зьяўляліся людзі ў міліцэйскай форме зь відавочным намерам затрымаць-праверыць, Кася Камоцкая заўжды ўпэўнівала: “Не хвалюцца — вы са мною...”

Поўныя “Навінкі” ў цэнтры Менску

Гэтая гісторыя робіць на многіх замежнікаў большае ўражаньне, чым расповеды пра разгоны дэманстрацыяў: “Як?! Затрымалі за чытаньне газэты?”

Ліпень 1998 году. Росквіт тусоўкі на століках перад “Цэнтральным”. АБСАЛЮТНА выпадкова сустрэліся журналюгаў дзесяць-дванаццаць. І зусім незалежныя, і з БТ, і паўзалежныя, карацей — тусьня. Міма ідзе хлопец Міколка. Сам ростам невялікі, а пляцак за плячыма аграмадны. Ідзе, песеньку сьвістае, усунуў кожнаму ў рукі па газэтцы і далей пашкандабарыў. Журналюгі чытаюць сьвежы (адзін зь першых) нумар “Навінак”, рагочуць... Хто памятае, “Навінкі” давалі ў косьці і апазыцыі, і ўладам: нонканфармісцка-сатырычнае выданьне, якое нават былі зарэгістравалі і прадавалі ў дзяржшапіках, а пасья-ткі вымусілі закрыцца.

Дык вось, чытаем “Навінкі”, раптам вусатая пыса чырвонага колеру з лычкамі на паго-

нах зазірнула праз плячо аднаго з журналістаў і вырашыла, што ў таго ў руках запрашчонная літаратура. У чалавекаў сямі-васьмі забралі дакумэнты. Ubачыўшы спэктар чэсных і нячэсных прэс-картаў, сяржант разгубіўся толькі на імгненьне і прапанаваў прайсьціся ў апарняк на Інтэрнацыянальнай. Кася заявіла, што ня пойдзе, і патрульныя выклікалі “казла”.

Увесь час “высьвятленьня сытуацыі” Кася Камоцкая выходзіла папаліць. Чакаць давялося больш за гадзіну: то байструк-бэпээсэмавец (азначэньне міліцыянта), які на *добровольных* *началах* дзяжуріць у “Цэнтральным”, прыцягне малога злодзея, то яшчэ якая трасца здарыцца... Калі Кася пайшла паліць сёмы раз, аслупяnelly міліцыянт, які стаяў на выхадзе з пакою для затрыманых, схапіў Касю рукою (бо ж нельга затрыманым хадзіць туды-сюды!). Гэта была ягоная памылка. Кася пачала гнеўны сьпіч.

Ужо празь пятнаццаць хвілінаў дзяжурны пастарунку, старшы лейтэнант, лямантаваў: “У мяне тэмпэратура трыццаць дзевяць, у мяне малы заробак, у мяне цэлая купа справаў малалетніх злачынцаў, у мяне не бывае адпачынку, а вы прывязаліся са сваімі глупствамі!” “Мы прывязаліся?..” Лейтэнант папрасіў прабачэньня. Але ад яго “адвязаліся” толькі пасьля таго, як ён у распачы ледзь не пракрычаў: “Ну, харашо, харашо — у мяне працуюць бязмозгляя сяржанты!”

Р. С. А “бязмозгляя сяржанты” тым часам пакралі ў затрыманых асобнікі “Навінак” і радасна цытавалі адзін аднаму газэту.

Кася, беларускі бармэн і расейцы

Кася заўжды падкрэсьлівае, што ня любіць выконваць песьню “Прэзыдэнт, ідзі дамоў!”, бо “колькі ж можна”... У 1999 годзе напярэдадні 25 сакавіка Касю Камоцкую запрасілі ў Наваградак пасьпяваць у вузкім коле мясцовых “нацыяналістаў”. Гэта была прыватная вечарына, замаскаваная пад сьвяткаваньне Дня народзінаў наваградзкай грамадзкай актывісткі Тацяны Царук.

Два дзясяткі чалавек зь дзецямі ўсіх узростаў сабраліся ў невялікай зальцы кавярні, што ў гатэлі “Наваградак”. Глыбей залі месцілася стойка бару, перад якой прытуліліся пару столікаў, занятых выпадковымі наведнікамі. Два зь іх, апранутыя ў камуфляж, шчыравалі па беленькай, тры — паціху выпівалі і ўважліва слухалі Касю. Удзельнікі вечарыны далікатна плёскалі ў далоні пасья кожнай песьні, але ў атмасфэры адчувалася напруга. Тады Кася перапыніла адну зь лірычных песьняў і грывнула “Прэзыдэнт, ідзі дамоў!”. Па заканчэньні ў залі завісла татальная цішыня. Тады я дэманстравала запляскаў у далоні. Сьледам пачуліся адзінокія аплядысманты, якія толькі па досыць доўгай паўзе былі падхопленыя ці ня ўсёй заляй. Яшчэ праз колькі часу тройка маўклівых спадароў, якія сядзелі за Касінай сьпінай ля стойкі бару, пакінула кавярню. Прычым усе ўтрох падзякавалі за выступ, а адзін пацалаваў Касі руку. “Гэта былі кіраўнікі наваградзкага крымінальнага вышуку!” — прашаптала мне суседка.

Атмасфэра сталася вольнай і непрымусовай ☺.

Тым часам камуфляжнікі, як высьветлілася, расейскія дальнабойшчыкі, дапілі чарговую пляшку. І наехалі на бармэна, маўляў, што гэта ён дазваляе ў сваёй установе: “Ладна, дарослых, але ж дзяцей невінаватых навошта растляць махровым нацыяналізмам?!”

Бармэн на сэкунду зірнуў на адвязных візытэраў. І, не спыняючы выціраць келіхі, прамовіў: “У нас у горадзе ёсьць яшчэ пяць точак — валіце, шукайце любую зь іх”.

Р. С. Гадзінай пазьней адзін з расейцаў, на той момант п’яны ўшчэнт, знайшоўшы ў сабе ўкраінскія карані, стаў перад Касяй на калені і папрасіў прабачэньня.

Рокер Кася і міліцыянт-паэт

Аднойчы ў 1998 годзе Кася Камоцкая прыйшла з прыватнымі справамі на БТ, што на вуліцы Макаёнка. Пачала тлумачыць дзяжурнаму міліцыянту, што яе чакаюць, але той спытаўся толькі: “Кася, вы вернецеся да 23-й?” “Канечне”, — упэўнена адказала Кася, зьбянтэжаная тым, што незнаёмец, да таго ж мент, называе яе імя.

Ясна, Кася пратэрмінавала дазволены час, але міліцыянт не абурыўся, а толькі працягнуў паперчыну: “Я напісаў для вас тэкст, паглядзі-

це, калі ласка...” Праз паўгадзіны каля начной крамы “Дваццатка” Кася распавядала знаёмцам-тэлевізійшчыкам: “...Уяўляеце — мент!!! Мент верш падарыў!” Раптам пачуўся знаёмы голас: “Кася, я ж не заўжды мянтом быў...”

Кася, Ангус, АМОН і зуб бэпээсэмаўца

На пачатку зімы 1999 году Кася Камоцкая і Ангус, саліст гурту “Tornado”, стаялі ў чарзе па піва ў начной краме “Дваццатка”. Быў позьні вечар, таму народу ў краме было шмат. Касіна беларуская гаворка ўзрушыла аднаго з наведнікаў: што гэта тут за нацыяналісты беларускамоўныя ў чарзе стаяць! За сьпінамі ў Касі і Ангуса былі тры маладзёны гадоў па дваццаць, “з мордамі, як у бэпээсэмаўцаў”. Кася гучна выказала здагадку, што хамаватыя тыпкі належаць менавіта да БПСМу. Чарга падтрымала Касін сарказм. Пакрыўджаны, самы задзірысты дастаў з кішэні корку. Крутыя пацаны сапраўды былі з вышэйпамянёнай арганізацыі. Ангус паведаміў, што зьбіраецца іх зьбіць, а таму запрасіў выйсьці адзін на адзін у арку, што побач з крамай. Міліцыянты, якія ахоўвалі “Дваццатку”, дэманстратыўна адварнуліся, паглыбіліся ў нейкую звышважную размову. У арцы Ангус выбіў бэпээсэмаўцу два пярэднія зубы. Тады астатнія кінуліся па міліцыю. Кася і Ангус засталіся “на месцы злачынства”. Досыць хутка

пад'ехаў “казёл” з амонаўцамі. “Ахвяры нацыяналістаў” кінуліся да міліцыянтаў тыцкаць коркі ў твар... Амонаўцы моўчкі, не выходзячы з машыны, выслухалі зьбіўны і жарсны расповед маладых патрыётаў, паглядзелі на Касю з Ангусам, угледзеліся ў коркі, бяз словаў ляснулі дзьвярыма і зьехалі. Больш у той вечар каля “Дваццаткі” бэпээсэмаўцаў ня бачылі.

Флюіды 101,2

“Ты туды піва хадзіў піць, а я ўкальвала днямі!” — паўжартам прыгадала адна калега, калі загаварылі пра “Radio 101,2”. Можна казаць пра выключную ролю радыё для інфармацыйнай прасторы Беларусі ў 1995–1996 гадах. А таксама пра ўдалы камэрцыйны праект, які рабіўся на беларускай мове. Пра гвалтоўнае закрыццё радыё і пікеты ды пэрформансы супрацоўнікаў, якія як маглі баранілі сябе ды свой дом. Бо “Стоадзінка” для большасці была і домам і alma mater, і працай і месцам адпачынку. Была нават ідэя стварыць у дворыку на Рэвалюцыйнай, 8-А кавярню, дзе б падаваўся адмысловы кактэйль “101,2”: сто адзін грам чагосьці аднаго і два грамы іншага — на густ. Я нават прапаноўваў сталым працаўнікам падвесіць у дворыку імянныя гамакі. “Ну, што вы носіцеся са сваім радыё? Столькі ўжо гадоў мінула, як закрылі!” — можна пачуць ад некаторых. Справа ў тым, што “Стоадзінка” сталася ўнікальным творчым асяродкам, празь які прайшлі дзясяткі вядомых дзеячаў культуры і палітыкі. Там нарадзілася процьма творчых ідэяў, якія рэалізаваліся пасля ў мностве іншых праектаў...

Але збіраючыся на чарговую гадавіну адкрыцця “Стоадзінкі”, мы звычайна прыгадваем сьмешныя гісторыі.

Эротыка 101,2

Радые сьпярша працавала адно дзьве гадзіны, пасьяа болей і болей — аж да 20-й. Закрылі станцыю акурат перад тым, як мусіў пачацца начны этэр. У радые быў самы лепшы сыгнал, які ішоў з цэнтру Менску — з вуліцы Камуністычнай. Фармальнай прычынай закрыцця ад 1 верасня 1996 году была менавіта гэтая акалічнасьць: сыгнал у цэнтры, нібыта, замянае ўрадавай сувязі. Затое ўвесь год зь лішкам існаваньня “101,2” было чуваць лепш за астатнія станцыі. А тыя, хто меў сучасныя прымачы з аўтаматычнай наладкай на лепшы сыгнал, заўжды траплялі на хвалю “101,2”.

Менавіта такія аматары FM-хваляў аднойчы ўначы пачулі голас Гены Кесьнера. Рэдкі выпадак, але факт: тэхнікі перадатчыка на Камуністычнай забыліся адключыць этэр. А Генусь быў у расстроеныя чуйствах, урубіў заглушкі ў студыі і выйшаў у свабодны палёт. “Пра што ты распавядаў, Генусь?” — любім пытацца мы, калі пачынаем травіць радыйныя байкі. “А я памятаю?” — усьміхаецца Гена, усьцешаны ўвагай публікі.

Тады мы пераходзім да іншай гісторыі з заглушкамі, якія забыліся адключыць у студыі “101,2”, і якую памятаюць мно-о-о-гія людзі, бо гісторыя адбылася не глыбокай ноччу, а раннім вечарам — адразу пасьяа этэру.

“101,2” мусіла падпісаць вельмі выгодны рэклямны кантракт з францускай карпарацыяй “Іў Рашэ”, якая толькі пачынала засвойваць по-

стсавецкі рынак. Тым вечарам гукарэжысэр Валодзя Сакульскі і журналістка, ды-джэй, рэклямістка і проста зорка Вольга Бабак заселі пасля этэру, каб запісаць рэклямны ролік, які наступнага дня мусіў быць паказаны дырэктару “Іў Рашэ” па Ўсходняй Эўропе. Калі спадар Сакульскі са словамі “ідзіце ў жопу — не замінайце працаваць” зачыняў дзьверы студыі, у аэрапорце “Менск-2” сядаў самалёт з прадстаўніком “Іў Рашэ”.

Важны начальнік сеў у машыну, а кіроўца ўключыў FM-прымач. Калі машына ўехала ў Менск і наблізілася да цэнтру, прымач аўтаматычна пераклучыўся на “101,2”. Па ідзі, прымач ня мусіў быў пераклучыцца, бо ня мусіла быць этэру. Але этэр быў. Усе пятнаццаць-дваццаць хвілінаў дарогі да гатэлю прадстаўнік “Іў Рашэ” слухаў: “Олечка, сэксуальнее — Ів Ро-о-шэээ...” “Ох! Ів Рашэээээ...” — “З прыдыхам, сэксуальнее — І-і-в Ра-ашээ-э...” — “Ха-ха!...” — “Ну, так стагнаць зусім ня трэба! Крыху эратызму — Ів Рашэээ...”

Р. С. Дагэтуль для многіх застаецца загадкай, чаму “Іў Рашэ” адмовіліся ад кантракту на рэкламу — такі піяр, і зусім бясплатна! 😊

Што прасьпяваў Кульлінковіч?

Кася Камоцкая рабіла ў простым этэры праграму “ПраРок”. Запрашала ў студию ня толькі музыкаў зь сяброў-дыназаўраў, але й рокераў-пачаткоўцаў. Напрыклад, рокабільшчыкі з “Мэтэора” сталі вядомымі ў Менску дзякуючы Касі. Прычым іхныя расейскамоўныя песьні Кася ня ставіла ў этэр, адно ангельскамоўныя...

Што да агульнай моўнай палітыкі, расейскія песьні радыё не круціла прынцыпова. Але ў нетрах калектыву ішлі на гэты конт дыскусіі, маўляў, трэба ахопліваць больш аўдыторыі. Прапаноўвалі зрабіць “расейскую гадзіну”. (Кшталту “Russian Page” у колішняй газэце “Свабода”.) Урэшце дыскусіі скончыліся як пачаліся — захавайся *status quo*. Радыё і без расейскай мовы за паўгоду сталася лідэрам у інфармацыйным полі. А значыць набірала абароты ў рэкламе і трывала стаяла на нагах у акіяне бізнэсу.

Кропку ў “расейскім пытаньні” паставіла праграма “ПраРок”. Кася дэкларавала, што паколькі беларускага року мала ў прынцыпе, то для выбітных выканаўцаў трэба рабіць выключэньні, і запрасіла ў студию лідэра гурту “NeuroDubel” Аляксандра Кульлінковіча. Гэта было ў 1996 годзе, калі дзюблялі яшчэ ня мелі ў сваім рэпэртуары беларускіх песень, затое выконвалі багата зь ненармаванай лексыкай. Таму Кася папрасіла Кульлінковіча падабраць для этэру “нармаванія” песьні.

Размова з госьцем “ПраРоку” прайшла пасьпяхова, запусьцілі разьвітальную песеньку... Аж раптам Кульлінковіч спахапіўся: “Там жа ж у адным куплеце паўтараецца мацернае слова!” І кінуўся да гукарэжысэраў: “Хлопцы, сачыце за маёй рукою, калі махну, рабіце “пі-і-п”.

Тое, што паляцела ў этэр на хвалі 101,2 FM на паперы можна перадаць прыблізна так: “Я уёб@щем — пі-і-іп, я уёб@ще — пі-і-і-і-іп...”

P. S. Празь пяць хвілінаў Аляксей Маўзон — тагачаны адміністратар дзюбялёў — прыехаў на таксоўцы з кветкамі й шампанскім — ТАКОЙ дармавой піяр-акцыі ён не чакаў. У Кульлінковіча дагэтуль часам пытаюць: “Саша, дык што ж ты сьпяваў замест “п-і-п”?”

Шлёма, “Зьміцер Загорская” і “Алена Халезін”

У гісторыі з Кульлінковічам ёсьць яшчэ два героі — гукарэжысэры Анатоль Додзь і Шлёма (Сяргей Лабандзіеўскі). Кожны раз, калі мы яе згадваем, падкрэсьліваем, што фішкі на пульце круцілі ажно ДВА гукачы. А Толік са Шлёмам кожны раз тлумачаць, што акурат напярэдадні прывезьлі новы пульт, і яны не пасьпелі разабрацца ва ўсіх функцыях.

Калі Толік ужо на той момант быў профі, дык Шлёма толкі пачынаў узыход сваёй гукарэ-

жысэрскай зоркі. І, як водзіцца, аднойчы пера-
ацаніў свае сілы. Мы з Вольгай Бабак рыхтавалі
святуючную віншавальную праграму да першых
народзінаў газеты “Имя”. Гэта было “партый-
нае спэцзаданьне” нашага біг-боса Жанны Мі-
калаеўны Літвіной.

Мая задача была ня толькі ў тым, каб
весьці гадзінную праграму разам з Вольгай,
але і падрыхтаваць стужкі з галасамі
ИМЯніннікаў. Кацярына Высоцкая, Мікалай
Халезін, Марына Загорская, Алег Бебенін, Але-
на Лукашэвіч... Усе-усе журналісты газеты
выказалі мне на дыктафон свае пажаданьні —
якую песьню хацелі пачуць у этэры. Стужкі не-
вялікія, але шматлікія. У той час гукі пускаліся
не з кампутара, а ручкамі. З аўдыёкасэты —
голос. PAUSE. З CD песьня — зноў стужка PLAY,
пакуль ідзе голас, падводка-адводка вя-
доўцаў, трэба пасьпець замяніць дыск. Стопка
дыскаў была вышынёй зь сярэдніх памераў
тэлевізар. Карацей, ювэлірная работа, якая
патрабавала ад гукарэжысэра спрыту і
пільнай увагі.

“Шлёма, — кажу, — у мяне да вас спра-
ва”. — “Ай, не замінайце, я заняты”. — “Шлё-
ма, важная партыйнае даручэньне, давайце
пакажу, што дзе ляжыць”. — “Заўтра перад этэ-
рам пакажаце”. — “Шлёма, вось дыскі і сцэнар,
паглядзіце, а перад этэрам за паўгадзіны да-
вайце яшчэ раз нагадаю, што дзе ў сцэна-
ры”. — “Угу...”

Шлёма ўляцеў у студыю за паўхвіліны да
старту. У нас стан быў блізкі да шоку. “...А ця-

пер пажаданьні ад “Кацярыны Высоцкай”, — абвяшчаю я. І сьледам гучыць бадзёры голас Мікалая Халезіна. Пакуль ідзе песьня, мы равам на Шлёму... Ай! Можна сказаць рвем Шлёму. Я дакладна. А Воля — чалавек далікатны... “А цяпер — Алег Бебенін”, — і ідзе голас Марыны Загорскай. І так — амаль гадзіну. Пасярэдзіне праграмы Вольга паклала заліты сьлязьмі твар на далоні: “Вядзіце далей, Севярын, я болей не магу”. Але мы разам давялі/дацягнулі да канца праграму.

Мы баяліся выходзіць са студыі, а выйшаўшы, у жаху глядзелі на тэлефонныя апараты, якія пачалі разрывацца. У слухаўках зьвінелі знаёмыя галасы, якія толькі што гучалі ў этэры: “Дзякуй вам вялікі за віншаваньне! Мы так сьмяяліся! Гэта крута, гэта проста супэрская знаходка!..”

Адна фраза Ахрамовіча

Вядома, часам бываюць сытуацыі, калі менавіта гукарэжысэр ратуе ЎСЁ. Напрыклад, імідж вядоўцы і нават усяго радыё.

Толькі адзін Гена Кесьнер на радыё “101,2” умудраўся трапляць у фантастычныя паводле сваёй малой верагоднасьці сытуацыі. Адночы чытаў навіны і проста ў этэры пад ім зламалася крэсла. Кесьнер з крыкам “Ё...б тваю маць!” паляцеў на падлогу. Гукарэжысэр Алеся Верас

таксама паляцела на падлогу, але ад сьмеху. У момант падзеньня яна пацягнула за сабой фішкі на пультце і выключыла гук.

А бывала, што імідж ратаваў чалавека.

Дагэтуль мала хто ведае, што калі б ня Міша К., радыё магло б і ня быць. Дзякуючы Мішу, хваля 101,2 была аформленая і выдзеленая. Ня ведаю, як Сяргей Ахрамовіч, а я такіх нюансаў пэўна ж ня ведаў. Я быў тым, хто завецца “малады супрацоўнік”. Пару месяцаў, як вёў праграму французскай музыкі “NRJ”. А Сяргей тады яшчэ ўжываў.

І вось, я вырашыў праставіцца старэйшаму калегу. Набыў бутэльку гарэлкі, запівон, і мы селі за сталом у далёкіх пакоях. Радыё плянавала пашырацца і ўзяло ў арэнду плошчы за студыяй, каб там зрабіць студыю-прадакшн. Пляны былі грандыёзныя на ўсё.

Замкнёны старасьвецкі дворык, аколаны двухпавярховымі будынкамі, жыў напоўніцу. На сьвяты (народзіны, сярод іншага) выносілі сталы, накрывалі, і два-тры дзясяткі чалавек адгукаліся на вокліч завадатара: “За радыё “101,2” як жахнем!” “Жахнем-жахнем-жахнем”, — нясло рэха над цэнтрам Менску дружны адказ. (Паводле легенды, традыцыю “жахаць” запачаткаваў журналіст “Беларускай маладзёжнай” Віталь Сямашка.) Самае сьмешнае, што наўкола былі: Цэнтральны РАУС, Сьледчы камітэт МУС, Менскія гарадзкая і раённая пракуратуры, Рэспубліканская пракуратура, а Міністэрства надзвычайных сытуацыяў дык увогуле проста праз дарогу...

Але калі я набыў пляшку гарэлкі, каб выпіць зь легендарным Сяргеем Ахрамовічам, была зіма, і столікі не выносілі на двор. Мы сядзелі ў далёкіх пакоях, выпівалі, і я слухаў расповеды Ахрамовіча пра далёкія рэйды на вайсковым караблі, дзе Сяргей пасья іньязу служыў перакладчыкам — перахопліваў балбатню амэрыканскіх матросаў.

Прыблізна на палове бутэлькі ў пакой уварваўся Міша К.: “Сядзіце, п’еце! Пасья пачнеце сраць і трахацца”.

Паўза. Абурэньне, сьмех... Усё-ткі абурэньне.

Сяргей Ахрамовіч прабурчэў у сваю даўгую баряду, маўляў, ідзіце, Міша, сваёй дарогай. І працягнуў гісторыю, як ледзь ня кінуўся ў мора, каб пераплыць на амэрыканскі карабель.

Наступны дзень. Каля 12-й. Міша быў трэцім з афіцыйных дырэктараў, над якімі стаяў проста біг-бос — Жанна Мікалаеўна. Я сядзеў за сталом у куце, а Жанна і тры дырэктары — Зьміцер Н., Зьміцер Б. і Міша К. — размаўлялі з патэнцыйным спонсарам. Спонсар быў з далёкага Захаду. Дагэтуль не ўяўляю ягоную ступень валодання расейскай мовай, але падазраю, што слэнгу ён ня ведаў. На стале стаяла адкаркаваная бутэлька каньяку.

І раптам увайшоў Сяргей Ахрамовіч. Ідучы міма, ён прабурчэў у баряду ціха, але выразна: — Сядзяць, п’юць, пасья пачнуць сраць і трахацца...

І выйшаў у курылку.

І толькі Міша К. меў асэнсаваны выраз вачэй, калі астатняе кіраўніцтва разгублена ўзьняло бровы, спрабуючы сьцяміць, ШТО ім пачулася.

Літры на 101,2

Вольга Гардзеічык:

“Сьвяткаваньне народзінаў аднаго з шанюных дырэктараў “101,2” распачынаецца крыху раней, чым заканчваецца этэр. Вядома, калі ўсё нарэзанае, накладзенае і налітае, калектыву не стае моцы чакаць. Таму пры сумнай згодзе вядоўцы этэру Вольгі Бабак усе радасна пачынаюць сьвята. Тосты, жарты, анекдоты, песьні-пляскі... І, канечне, усё гэта пад гукі роднага этэру, які набліжаецца да заканчэньня (а Вольга, адпаведна, да нас). Апошні выпуск навінаў, апошняе надвор’е, зараз будуць фанфары і расслабон... І раптам чуем скорбным голасам Олі-вядоўцы прамоўленае: “Тэмпэратура паветра 18 цяпла, хуткасьць ветру — 8 літраў у сэкунду”.

Душой яна даўно была з намі ☺”.

Р. С. Варта адзначыць, што, у адрозьненьне ад некаторых, Вольга Бабак да сьпірытусовых напояў ставілася на “вы”. Бо адказныя людзі, на якіх шмат адказных справаў, інакш ня ўмеюць. Але была аднойчы даведзеная да таго, што ў краме недалёк ад “Стоадзінкі” папрасіла паўлітра хлеба.

Трупы на 101,2

Вольга Гардзейчык:

“Пасьля сьвяткаваньня калектывам “101,2” альтэрнатыўнага Новага году ў вядомага гукача і дзеяча радыё Толіка Додзя (альтэрнатыўны Новы год сустракаўся 5 сьнежня. Чаму ў гэты дзень? А проста так — бяз дай прычыны. — **С. К.**), вяртаюся ад Толіка Додзя з Калодзішчаў у горад, каб весьці этэр — сваю праграму. Бліжэй да 14-й гадзіны сядваю ў студыю са сьпісаным аркушыкам праграмы “Miensk, топ аті”, каб распавесьці менчукам гэтым разам пра паўстаньне беларускага тэатру. Гаворачы пра Францішка Аляхновіча, слова “антрэпрэнэр” вымаўляю (о жах!!!) з трэцяй спробы. Гукач хіхікае, а я хутка зазіраю ў аркушык і, пабачыўшы гэтае слова далей у тэксьце яшчэ два (!!!) разы, вырашаю, што буду яго проста абмінаць. У выніку напрыканцы праграмы гучыць мядовым голасам прамоўленае: “З тае пары яшчэ доўгі час трупы Аляхновіча і Ждановіча гастралювалі па Беларусі...”

Чэслаў Мілаш: чэх ці паляк?

Можаш сьцьвяджаць, што ня маеш аўтарытэтаў, што ты самадастатковы круты чэл і г. д. Але пры сутыкненьні зь Вялікімі (для кожнага яны свае), ты атрымліваеш ШТОСЬЦІ.

Эмоцыі, энэргетыку, флюід... Можаш убачыць Вялікага зблізу, можаш пачуць яго праз слушаўку ці нават пагаварыць зь ім на роўных. А яшчэ можаш упусьціць сваю, напрыклад, журналісцкую ўдачу. На ўзор як адбылося ў студыі на Рэвалюцыйнай, 8-А.

Я сядзеў за кампутарам бліжэй за ўсіх да студыі. Праца была скончаная. Хтосьці блукаў у сеціве, хтосьці ганяў монстраў у кампутары, хтосьці варыў сабе каву... Званок тэлефона са студыі быў навязьлівы. Мне было ляніва. Я чакаў, калі перазвоняць на іншы нумар, і ўсе чакалі. Але Іначка Студзінская ня вытрымала ды гнеўна падбегла да апарата: “Алё?!” Праз сэкунду Іначка зьмяніла інтанацыю на прыцішаную, замітусілася, закрыла дзьверы ў студыю. А праз дваццаць хвілінаў выйшла з пытаньнем: “Народ, а хто такі Мілаш?”

“Па-мойму, чэх нейкі”, — мэлянхалічна адгукнуўся гукарэжысэр Валодзя Сакульскі. “А не паляк?” — “Не-а...” — “А так добра па-польску гаворыць”.

Яны яшчэ доўга спрачаліся, чэх ці паляк “нейкі Чэслаў Мілаш”, а я сядзеў, абхапіўшы галаву рукамі. “Я ледзь выкруцілася, — стракатала Іначка, — ну, распытвала, ці ведае ён Беларусь і што пра яе думае... А хто ён такі? Палітык?..”

Іншы журналіст — Юрась Карманаў — на наступны дзень ня меў зьбянтэжанага выгляду, калі між іншым патлумачыў: “Я напісаў Мілашу на эмэйл, дамовіўся, што а 19.00 па нашым часе затэлефаную, ды ў мяне з галавы вы-

лецела. Дык гэта ён сам ператэлефанаваў з Каліфорніі”.

Сказаў ды забыўся, заклапочаны будзённымі журналісцкімі справамі...

Мабільная п’еса

Дзейныя асобы

Генусь Кесьнер — журналюга, імяніньнік.

Паша Курза — кампутаршчык.

Віця Корзун — госьцік дарагі.

Толік Додзь — гукарэжысэр.

Месца дзеяньня — адна сабе рэдакцыя.

Пры стане Генусь, Паша і Віця. У абодвух апошніх мабільнікі, па якіх яны ўвесь час размаўляюць.

Генусь выпіўшы: лірычна-сумны, ківаецца і ўздыхае.

Прысутныя патроху выпіваюць. Усе перакананыя, што Толік цяпер за мяжой. Гэтая акалічнасьць абыходзіць, хіба, Генуся. Зрэшты, ён думае пра сваё.

Паша дастае мабільнік, набірае нумар Віці, адварочваецца ад стала і кліча.

Паша. Алё, алё! Віця? Гэта Я, Толік! Дай слухаўку Генусю!

Віця перадае слухаўку.

Паша (седзячы сьпінай да Генуся). Алё, Генусь? Гэта нехта Толік. Здароў, віншую з народзінамі, шчасьця, посьпехаў і г. д.

Генусь (гледзячы на Пашу, млее ў слухаўку). Т... Толічак!.. Дзякуй! Ты ўжо вярнуўся? Пры-ы-яжджай да мяне. Што? Нічога ня трэба, усё ёсьць, ты толькі сам прыяжджай! Алё!.. Цьфу, бляць, штосьці абарвалося.

Віця з дакорам глядзіць на Пашу. Маўляў, ці не перабралі з жартам? Генусь шчасліва ківаецца, адначасова налівае ў чацьверты кілішак. Раптам званок у дзьверы. Генусь бяжыць адчыняць.

На парозе стаіць той самы Толік, які толькі ў той дзень прыехаў з-за мяжы і падлучыўся да мабільнага апэратара, ягонага нумару яшчэ ніхто ня ведае.

У Пашы вочы на ілбе, а Віця ашалела пытаецца поглядам: “Ты з каго, Паша, зьдзекуесься?”

Генусь. Толік, ты так хутка прыехаў! На таксоўцы? Быў побач? Ой, навошта ты набыў пляшку, у нас усё ёсьць, я ж табе казаў. Ну, ды ладна, заходзь, заходзь...

Толік нічога не разумее, але й не перапытае.

Да канца вечара Генусь радасны. Паша і Віця сядзяць аслупянелыя. Нямае пытаньне ў Віцявых вачах: “Ты з каго зьдзекаваўся, Паша?” Шок ад сутыкненьня зь містыкай.

Заслона

Жан-Поль Тукін

Цюкіным па старой памяці мяне клічуць знаёмцы з радыё “101,2”, а таксама тыя, хто тусаваўся разам са стоадзіншчыкамі на Ваньковічы. Я рыхтаваў тэкст сваёй першай праграмы на “101,2” — праграмы французскай музыкі пад назвай “NRJ” (“Эн-Эр-Жы”) — “Les nouvelles du rock pour la jeunesse” (“Навіны року для моладзі”). Рыхтаваў у кватэры Касі Камоцкай. Па-першае, весьці праграму на пачатку мы мусілі (і вялі пэўны час) разам з Касяй. Па-другое, сваю дабітую друкарку-“Рамашку”, купленую за дзве пляшкі піва ў сябра, які набыў кампутар, я занес да Касі, каб пісаць разам. Па-трэцяе, напярэдадні там сабралася кумпанія, а на раніцу ўсе пайшлі гуляць па Менску, у кватэры застаўся я адзін, каб напісаць-такі тэкст.

Друкаваць я тады ня ўмеў. Плясь — ёсьць адна літара. Пашукаў, пашукаў, плясь — ёсьць другая. Плясь, плясь — за пяць хвілінаў сказ ёсьць. Да таго ж галава гудзе, вадзічкай увесь час хочацца паласавацца. Калі Кася і К^о сыходзілі, на старонцы быў адзін невялікі абзац. А старонак мусіла быць шэсьць-сем. Як толькі кумпанія зваліла (гадзінцы аб 11-й), я пайшоў да канапы працаваць. І хоць узьняўся каля 20-й, падаецца, толькі сеў за друкарку — вяртаюцца. Журналіст Алесь Дайнэка чуе замаруджаны ляскат друкаркі і дражніць з калідору: “Цюк... Цюк... Ну, пакажы, колькі ты ўжо нацюкаў... Усяго столькі за цэлы дзень?!”

Дык ты ж ЦЮКІН!" Паколькі праграма была прысьвечаная французскай музыцы, Кася мянушку павярнула на французскі манер — Цюкэн.

На "101,2" працавала Іначка Студзінская. Аднаго разу яна падышла да мяне і сказала: "Слухай, Цюкін, які ты сабе прыгожы псэўданім узяў — Севярын Квяткоўскі".

Доўга сьмяяліся тады, пасьмяяліся і празь дзесяць гадоў.

За прамінулы час я ў некалькіх эсэ згадваў сваіх сваякоў — Квяткоўскіх, а на выпадак зь Іначкай зусім забыўся. Хіба Вольскі, Глёбус ці Кася часам нагадваюць пра Цюкіна. І вось сядзім аднойчы ля "Цэнтральнага" зь Ігарам Бабковым і Адамам Глёбусам. Я распавядаю пра свае пакуты дзяцінства, што ніводны аднагодка ня мог вымавіць імя Севярын, што ў мяне пыталіся, ці ня пшэк я, ці не прыбалт, і што мне хацелася быць альбо Валодзем, альбо Ігарам. Глёбус аповед слухаў з усьмешкай, а Бабкоў захоўваў сур'ёзны выгляд:

— Ведаеш, Севярын, у часе адной бяседы я запытаўся ў Касі, ці сапраўднае прозьвішча Цюкін. "Вядома!" — бадзёра адказала мне Кася. Я да гэтай хвіліны быў перакананы, што Севярын Квяткоўскі — твой псэўданім.

БДУржаватасьці

Хто такі Шворык, дзе ён і чым займаецца, я цяпер ня ведаю гэтаксама, як і ў часы студэнцтва. Шворык — даўні прыцель маёй даўняй прыцельніцы Олі, якую я цяпер бачу гады ў рады. А на пачатку 1990-х гасьцяваў у яе часьцяком. З размоваў я запомніў мянушку Шворык, бо прыкольная й выразная. Тут і Шарык, і Швондзер і Шурык. Адноўчы Оля распавядала пра Шворыка, дзівілася, што той здолеў паступіць у ВДУ...

Я зь дзяцінства хацеў мець вусы. Да дваццаці гадоў адгадаваў як трэба. І вось, вяртаюся я ад Олі ў трамваі нумар 1 зь Зялёнага лугу ў цэнтар. Перада мной два маладзейшых хлопцы, абмяркоўваюць, хто паступіў, хто не. “Шворык, здаецца, не паступіў”, — кажа адзін. “Не, — кажу, — паступіў Шворык”. Хлопцы здзіўлена азірнуліся, падзякавалі за інфармацыю і працягнулі сваю размову.

Праз тыдзень я зноў у Олі. Яна са сьмехам пераказвае гісторыю сваіх знаёмцаў: “...І тут я сказаў, што Шворык не паступіў. А з-за сьпіны голас, маўляў, не, паступіў ваш Шворык, паступіў. Мы, блін, паварочваем галовы, а там сядзіць такі... Ну... З тыквай беларускага нацыяналіста!”

З “тыквай беларускага нацыяналіста” я паступіў на гістфак БДУ.

Яноўскі, Алег Іванавіч

Гістфак на пачатку 1990-х быў апірышчам дэмакратыі. Я занес на свой курс трасцу пад назвай гульня ў покер. Гулялі картамі і касьцямі, седзячы за старымі партамі перад актавай заляй. Палілі, пілі піва, лаяліся матам (нэрвовая напруга!). Некаторыя ад восьмай раніцы да позьняга вечара, калі закрываўся будынак. Толькі пры зьяўленьні дэкана Пятра Шупляка ўсё хавалі. А вось пры ягоным намесьніку Алегу Яноўскім адно не мацярыліся, а так... нават цыгарэты не хавалі. Яноўскі казаў: “Ну, ну... Сустрэнемся на экзамене”.

Аднойчы ў 1992 годзе я не пайшоў на апошнюю пару. Зайшоў у буфэт і ўзяў пляшку піва. У той час у буфэтах некаторых ВДУ прадавалі піва. А ў колішняй партшколе, цяпер філфаку, што месціцца за дзесяць хвілінаў хадзі ад гістфаку, па камуністах засталіся таксама: каньяк, шампанскае, сухачы розныя, мадэра, херэс... Вось туды, на філфак, пасля майго візыту ў факультэцкі буфэт нам і давялося хадзіць.

А рэч у тым, што я ўзяў яшчэ пляшку піва. Зайшоў аднакурснік, далучыўся зь півам. Праз паўгадзіны нас было пяцёра... Калі зайшоў тагачасны намесьнік дэкана Яноўскі, усе пяць круглых сталоў былі ссунутыя разам, і чалавек зь пятнаццаць-дваццаць у абдымку гайдаліся й сьпявалі: “Дробна драбніца, дробна драбніца...” Ад наступнага дня піва на гістфаку БДУ не прадавалі.

Яноўскі прымаў іспыт на трэцім курсе — па старажытнай расейскай гісторыі. Перад іспытам я адзеўся наступным чынам: сьветлы пінжак, сьветлая кашуля, гальштук-сялядзец каапэратыўнае вытворчасьці 1987 году, начышчаныя пантофлі і дранныя-перадранныя джынсы 1985 году выпуску. 38 латак, 157 дзірак — проста шык! Маці — прасунуты чалавек і ўспрымала мой панк спакойна. Толькі ня ў дзень іспыту! Маці стала перад дзьвярыма й сказала штосьці накшталт “толькі праз мой труп”. Давялося пераадзявацца на лесьвічнай пляцоўцы...

І вось, у дранных джынсах я здаю іспыт па расейскай гісторыі. Пытаньне трапілася сумнае, пра 1634 год, пра канчатковы захоп Смаленску маскалямі. Я распавёў. А Яноўскі пытаецца: “Назавіце імя расейскага афіцэра, які найбольш вызначыўся ў бітве”. Я, блін, буду яшчэ іхных матросавых вучыць!

А цяпер, уласна, — дзеля чаго гэта ўсё распавядаю. Яноўскі ўзяў залікоўку і сказаў: “Квяткоўскі, ты ж разумны хлопец! Навошта я буду цягнуць цябе на чацьверку?” І паставіў трайбан.

Піва, Бандэра і прынцыповасьць

Першы курс. Іду праспэктам ля Кастрычніцкай. Іду й ведаю, што зусім побач на маім факультэце адзначаюць Дзень гісторыка. Там весела (і піва яшчэ прадавалася). А ў кішэні ані “вавёркі” (купюры ў 50 капеек). А што за студэнкае сьвята бязь піва? Розум гаворыць: “Ідзі як ідзеш, дыхай сьвежым паветрам”. А ўнутраны голас кажа: “Ну, ясна! Давай, рулі на гістфак”. Я й паруліў.

Хаджу-тусуюся, яшчэ мала каго ведаю — нават капейчыну на піва няма ў каго стрэльнаўць. Ажно бачу выкладчыка, у якога на пінжаку жовто-блакытны і бел-чырвона-белы значак — два ў адным. Выкладчык на падпітку, з чарговай пляшкай піва ў руках. Я падыходжу і наўмысна кідаю фразу, у якой прысутнічае слова “Бандэра”. “Ну-ка, ну-ка, малады чалавек, што вы там казалі пра Бандэру?” Ну, кажу, што файны вобраз — Бандэра, грунтоўны, ёмісты...

...Калі выкладчык прастаўляў мне восьмую пляшку піва, я ўжо мала разумеў. Заставалася толькі адчуваньне захапляльнае дыскусіі. Студэнты з зайздрасьцю назіралі за нашымі дэбатамі. Я на тыдзень стаўся зоркай факультэту — сам Еўтухоў праставіўся першакурсніку! Па адзінаццатай пляшцы на разьвітаньне выкладчык мне сказаў: “Як вашае прозьвішча?.. Квяткоўскі? Ну, Квяткоўскі, вы мне будзеце здаваць і здаваць!”

І праз год я пачаў здаваць і здаваць: з тройкі на чацьверку. Таму што Ігар Арэставіч

Еўтухоў — прынцыповы чалавек. А гісторыю сярэднявечча я так і ня вывучыў. Затое піва цяпер магу выпіць сапраўды шмат.

Вяроўкін, маскаль і палец

Ростам пад мэтар дзевяноста, Уладыслаў Вяроўкін (цяпер вядомы як Вяроўкін-Шалюта) быў “юнашам бледным са ўзглядам гарашчым”. Нас уражвала: як чалавек з такім экзатычным прозьвішчам можа быць беларускім шляхціцам?! Маскалёў і камуністаў на нюх не трываў. Вылазячы аднойчы з каламасы ля плошчы Леніна Вяроўкін выставіў на агульны агляд руку: “Во! Мяне маскаль за палец укусіў!” Такі вобраз мусіў быць увасоблены ў мастацтве! Ну, я і ўвасобіў. У мяне дагэтуль у архіве ляжыць рукапіс міні-п’есы, напісанай а-ля Хармс, пад назвай “Паэма Вя”: галоўныя падзеі адбываюцца ў вар’яцні, у адной краіне на зьмене эпох, а Вяроўкін робіцца прэзыдэнтам.

З новага корпусу гістфаку зьнялі шыльду з бээсэсэраўскай “капустай”, а з “Пагоняй” не павесілі. Засталася пустая драўляная шыльда. Я намаляваў крэйдай на дошцы: “У гэтым будынку ад 1990 году вучыцца Ўладзіслаў Вяроўкін”. Два месяцы літары сустракалі студэнтаў і выкладчыкаў, ажно пакуль дэкан заўважыў...

Альбо, памятаю, усю ноч маляваў на ватмане плякат, дзе абвяшчалася, што 7 лістапада ў актавай залі адбудзецца факультэцкая ўрачыстасьць з нагоды юбілею Вялікага... Не, не Кастрычніка — Вялікага і Ўжаснага Вяроўкіна.

Пра папулярнасьць асобы Вяроўкіна сьведчыць, нарэшце, той факт, што ў адным са студэнцкіх спэтакляў мае аднакурснікі выкарысталі імя Вяроўкіна як пэрсанажа. Пэрсанаж абсурднага. Клясыка жанру, калі раз-пораз на заднім пляне зьяўляецца дзіўнаваты герой і робіць штосьці недарэчнае. Уся роля заключалася ў тым, каб у самы нязручны момант голас за кулісамі абвяшчаў: “І тут зьявіўся Вяроўкін”. Пэрсанаж выходзіў з адных кулісаў, казаў кшталту: “А што вы тут робіце?” — і сыходзіў у супрацьлеглы бок.

Цяпер, ведаючы пра Вяроўкіна, вы зразумееце, чаму ягонае імя стаіць побач зь імем аднаго з трох “разбуральнікаў СССР”.

Бэдэўнікі: Шушкевіч, Вяроўкін і Андрыеўскі

Карыстаючыся магчымасьцю, хачу папраسیць прабачэньня ў першага кіраўніка незалежнай Рэспублікі Беларусь. Не без майго ўдзелу аднойчы Станіслаў Шушкевіч на хвіліну трапіў у няёмкае становішча, якое магло перарасьці ў фарс-фэерыю.

Чаму дзяржаўная ўлада з рук Станіслава Шушкевіча выпала і трапіла да хамаў? Мне падаецца, таму што ён сапраўдны клясычны інтэлігентны чалавек. Прынамсі, такога меркаваньня трымаюцца многія. За тое, што “інцелягент найшоўся”, яго ня любяць пралетары. За тое, што “інтэлігент мяккацелы”, ня любяць тыя, хто ня любіць пралетараў. Усё правільна, але ж у жыцьці Шушкевіча было месца подзьвігу. Адзін зь іх здарыўся ў часе сустрэчы кіраўніка дзяржавы Шушкевіча са студэнтамі й выкладчыкамі БДУ на пачатку 1990-х. Сустрэча ладзілася ў актавай залі галоўнага корпусу, дзе й яблыку ўпасьці не было як.

У залі былі і дэкан Пётра Шупляк, і студэнт Уладыслаў Вяроўкін. Што да Андрusia Андрыеўскага, сярод іншага, ён быў цэнны калярытным выглядам. Вялікі правільнай формы лысы чэрап з даўгой касічкай, бледны твар, чорныя вочы, і густыя чорныя бровы, якія сыходзяцца на пераносьсі. Калі Андрыеўскі прасіў на вуліцы цыгарэту, давалі дзьве, а то й тры.

Сустрэча з Шушкевічам транслявалася ў простым этэры 1-га каналу радыё. Цыдулкі з пытаннямі прымаў асабіста рэктар Капуцкі. Пытаньні былі ў асноўным пра заробкі настаўнікам, пра закупку казахстанскага збожжа, пра пастаўкі нафты і т. п. І вось, адзін мой прыяцель паслаў сваю цыдулку: “Станіслаў Станіслававіч, гавораць, што вы паляк, ці праўда гэта?” Шушкевіч пачаў адказваць і расьперажываўся. Казаў пра маці-каталічку, пра адну шаснаццатую польскай крыві, урэшце,

раззлаваўся на аўтара пытання і на сябе — за тое, што пачаў так доўга і сур’ёзна тлумачыць. Ледзь скончыў адказ.

Шушкевіч адказваў на мове пытання, то бок працэнтаў на восемдзсят па-расейску. Наступная цыдулка была такая, маўляў, тут ёсьць замежныя студэнты з этнічных белземляў, дык адказвайце на зразумелай усім прысутным мове — беларускай. Але Капуцкі пачаў цензураваць цыдулкі і нашу паперку не прапусьціў.

Зь цягам часу пытанні й адказы пра заробкі, збожжа й нафту рабіліся ўсё больш зануднымі. І вось мы напісалі наступную — трэцюю — цыдулку. Цяпер прызнаюся, што змест цыдулкі цалкам належыць мне. А каб паперчына напэўна трапіла да выступоўца, мы адправілі ў экспэдыцыю Андрыеўскага. Андрусь узьняўся з прыступак, дзе сядзелі тыя, каму не хапіла крэслаў, і годна і ўпэўнена накіраваўся праз усю актавую залю. Лёгка ўскочыў на сцэну, перавальваючыся, падышоў да гербавай катэдры, лягнуў цыдулку перад носам Шушкевіча і спакойна вярнуўся на месца. Заля аслупянела. “У яго былі квадратныя вочы”, — распавядаў пасля Андрусь.

Неўзабаве інцыдэнт забыўся — настолькі захапляльны для прысутных рэчы абмяркоўваліся: заробкі, збожжа, нафта...

І раптам у цішы залі і ў этэры Беларусі з вуснаў Шушкевіча прагучалі словы: “Станіслаў Станіслававіч, а вось Вяроўкін кажа, што ўсё гэта лухта й няпраўда. А вы як лічыце?”

Паўза.

Гістэрычныя сьмяшкі з розных месцаў залі.

Паўза зацягнулася.

Шушкевіч зморшчыўся, раскрыў рот для адказу і...

Адклаў цыдулку!

Пераадолеў сваё інтэлігенцтва, зрабіў няветлівы ўчынак — не адказаў на пытаньне.

Р. С. Дэкан Шупляк сьвідраваў вачыма аслупянелага Вяроўкіна. А бацька майго аднакурсніка сказаў увечары на кухні: “Слухаў сустрэчу майго сябра Шушкевіча з калектывам БДУ. Добрая была сустрэча, праўда, нейкія ідыёты сапсавалі ўражаньне сваімі пытаньнямі”.

Мяжа дасканаласьці

Асабіста я перасякаў дзяржаўную мяжу і пешкі, і на ровары, і нават на байдарцы. Вядома, на падобную атракцыю мне пашанцавала на новых дзяржаўных межах: на поўначы й на ўсходзе Беларусі, дзе памежны кантроль быў альбо ня надта пільны, альбо адсутнічаў увогуле.

У 1994 годзе за дзесяць даляраў і пляшку гарэлкі мы з прыяцелем трапілі ў машыну дызэля. Я ехаў на месцы другога машыніста, паліў цыгарэту і глядзеў, як над Вільняй сядзе вялікае чырвонае сонца. Назад вярталіся пешшу, праз карчы і завалы абыходзілі памежны пост Каменны Лог. Небясьпеку ўяўлялі ня столькі памежнікі з абодвух бакоў, якія маглі даць добрага штрафу, колькі сапраўдныя сучасныя разбойнікі, што пільнавалі кантрабандыстаў.

Быў час, калі бязь візаў празь літоўскую езьдзілі ўсе пэнсіянэры. Ужо не пабачыш у цягніках Менск — Вільня ці Гудагай — Вільня гуртка цётчак, якія ладзяць супольную малітву, стоячы на каленях проста ў агульным вагоне, перад прыходам беларускіх і літоўскіх памежнікаў і мытнікаў. І не пабачыш ужо, як чалавек дваццаць галоўных рэдактараў незалежных выданняў на нэўтральнай паласе літоўска-беларускай мяжы фатаграфуюцца “ў позе Шарамета”.

Самая вясялая, хіба, Берасьцейская мытня. Па-першае, тут ходзіць дызэль Берасьце — Цярэспаль, вядомы пад назвай “сьпіртавоз”, бо ім

карыстаюцца контрабандысты: цёткі-дзядзькі, што нелегальна правозяць сьпірытус і цыгарэты. А па-другое, ідзе цягнік Менск — Варшава, вядомы ў народзе як цягнік “Жыве Беларусь!”, бо ці ня штодня рэйсам карыстаюцца беларускія грамадзкія дзеячы, мастакі, музыкі, літаратары, навукоўцы, бізнэсмэны, а таксама нелегальныя работнікі ў Польшчы. Хтосьці едзе на канфэрэнцыю, хтосьці на канцэрт, хтосьці на вучобу, а хтосьці на цяжкую фізычную працу будаўніка ці гандляра на варшаўскім стадыёне. Едуць і контрабандысты, якія, мусіць, вельмі ўдзячныя палітыкам і грамадзкім дзеячам. Хоць бы за тое, што сьпіс падазраваных апазыцыянэраў штораз папаўняецца, а значыць пільнасьць людзей у пагонах ад контрабандыстаў пераносіцца.

Мяжа дасканаласьці беларускіх журналістаў

Пэўна, тады мы яшчэ ў сьпісах не былі. У кожным выпадку, аднойчы выпадкова мы сустрэліся ў Варшаве зь лінгвістам і журналістам Юрасём Бушляковым. Я вяртаўся з Францыі, Юрась — з Чэхіі. Кожны меў пры сабе сувэніры, пераважна сьпірытусовыя напоі ўсялякіх кшталтаў: ад піва да абсэнту. На дваіх — літраў дваццаць. У часе пасадкі ў цягнік мы перажылі стрэс. Цягнік даганялі на таксоўцы, і

толькі дзякуючы таму, што на “Варшаве Ёсход-най” прыпынак доўжыцца больш як паўгадзіны, мы пасьпелі. Мы пасьпелі за дзьве сэкунды да таго, як цягнік рушыў. Пасьпелі перацягнуць торбы з “сувэнірамі” і юрасёвымі кніжкамі. Пасьпелі ў апошні вагон, а пасья цягалі торбы ў першы. Стрэс быў рэдкасны. І зьнялі мы яго ўдала!

Калі пад’ехалі да мяжы, дык сярод запасаў не было ўжо медавухі “Крупнік” і паловы пляшкі “Wyborowej” гарэлкі. Настрой у купэ панаваў эўрапейскі. Мы вялі зьмястоўныя размовы пра літаратуру, беларускую лінгвістыку і Сярэднюю Эўропу. Як “сьвята прыходзіць у прызначаны час”, гэтак не спазьніўся польскі памежнік з традыцыйным “*prosze paszporty*”. Мы павыцягвалі “краснакожыя паспарціны”. За памежнікам няўхільна, няўмольна прыходзіць мытнік. А гэта значыць, што, мажліва, нашыя вадкія сувэніры застануцца на тэрыторыі Польшчы.

Як толькі памежнік раскрыў мой пашпарт, я ўсхапіў рукі дагары: “*Prosze pana, nie chcem do Białorusi, chciał by się zostać w Polsce, jestem azylantem... Azyl! Azyl!*” “Азыль” — значыць “здаюся”, прашу палітычны прытулак. Паляк прамовіў толькі “*on moment, please*”, і зьнік. Больш ні яго, ні польскіх мытнікаў, пагатоў, штампікаў у *paszportach* мы ня бачылі...

Пасьмяяліся, дапілі “Wyborowu”, а ўжо й беларускі кантроль падасьпеў. Першай зайшла мытніца і строга запыталася: “*Что везем?*” Ясна, акрыяны польскім посьпехам, я сказаў,

маўляў, самі глядзіце, а калі што ня так, дык “мы з Польшчы не выяжджалі — штампікаў няма, дык можам абратна вярнуцца”. Бо мы навукоўцы, вяртаемся з канфэрэнцыі і вязем навуковыя кніжкі. Мытніца разгубілася, ледзь прабачэння не папрасіла, і літры сувэніраў спакойна даехалі да Менску.

Пакуль ехалі, палірнуліся півамі “ЕВ-моспе” і “ЕВ-porter”. На вакзале нас акаліла зграя таксістаў-фільтроўшчыкаў — чалавек зь дзесяць. Гэта такі від таксістаў, якія гатовыя дзень стаяць, семкі лускаць, каб падлавіць аднаго, хто заплаціць добры куш. Зарабляюць, колькі астатнія таксісты, толькі машыну менш эксплуатауюць і стырно менш круцяць. Кожны зь іх заламваў нам цану, у тры-чатыры разы большую за рэальную.

А цяпер дыялёг, які дазволіў выявіць сярод кіроўцаў калі не марсіянiна, дык ня менш як ахвяру палтэргейсту. “Гэх, няма на вас падаткавай інспэкцыі”, — выразна і павольна прамовіў я. Кіроўцы ўмэнт зьніклі. Застаўся толькі гаспадар машыны, побач зь якой ішла размова. “Ды ня бойся, — працягваў я, — мы не з падаткавай. Мы — з ЦРУ. Прыехалі рабіць рэвалюцыю... Дарэчы, як тут, Л#### у вар’ятню яшчэ не забралі?”

Адказ быў хуткі і шчыры-шчыры... У ранішнім паветры менскага вакзалу звонка прагучалі словы: “Я НЯ ЗНАЮ ХТО ЭТА ТАКОЙ — Я ПАЛІЦКАЙ НЕ ІНЦЕРАСУЮСЬ!”

Гастралёр Кася і бязьмежжа

У верасьні 1996-га, праз колькі тыдняў па закрыцьці радыё “101,2”, Кася Камоцкая прыйшла ў амбасаду Літвы, каб зрабіць сабе гадавую журналісцкую акрэдытацыю пры літоўскім МЗС. Зірнуўшы на прэс-карту радыё “101,2”, літоўскі чыноўнік сказаў: “Дык гэтага радыё ўжо няма”. Прысутны журналіст Юрась Карманаў (па мянушцы Кармась) задаў толькі адно пытаньне: “Гэта афіцыйная пазыцыя літоўскага ўраду?” Акрэдытацыю зрабілі вельмі хутка. Падобная гісторыя з “кропкавым пытаньнем” адбылася на беларуска-ўкраінскай мяжы.

У чэрвені 1999 году гурты “Новае Неба” і “Ulis” ехалі на гастролі ў Заходнюю Ўкраіну — у *файнэ місто Тэрнопіль*. Кася ехала з дачкой, а дачка была ўпісаная не ў савецкі замежны пашпарт, а ў пашпарт з “Пагоняй”. Памежнікі сказалі, што не прапусьцяць малую. Пайшлі разьбірацца. Начальнік зьмены кажа Касі, што пашпарт ня дзейсны, “адменены”. На гэта Кася рэзка адказвае: “Ня дзейсны, кажаце... Няўжо вы так Лукашэнку любіце?!” “А за што мне яго любіць, — абураецца начальнік, — ён што — красна дзявіца?..”

І малую прапусьцілі, а Кася захоплена сказала: “Якія ўсё-ткі ўкраінцы малайцы!” “Дык гэта ж нашыя”, — адказваем.

Пра піва, сонца і суб'ектыўнае ў рэалізьме

Разважаючы пра мастацтва і рэалізм, я згадаў гісторыю са свайго першага візыту на “Басовішча”. Гэта быў 1992 год. Я першы раз трапіў за жалезную заслону, якая лягнула менш як год перад тым. Што мяне ўразіла ў вёсцы Гарадок Беластоцага ваяводства — гэта вясковая izba, на якой было напісана “PUNK CLUB”. У беларускіх вёсках тады ведалі адно пра “мэтал” ды “валну”.

Я прывез з сабою бутэльку гарэлкі і зрабіў рускі бізнэс. Бутэльку прадаў, а на атрыманыя злотыя (сотні тысячаў тых яшчэ злотых) набыў чатыры бутэлькі піва. Усё было файна, і канцэрт, і тусоўка... Увечары я выпіў тыя чатыры бутэлькі, хтосьці яшчэ півам пачаставаў, я заваліўся спаць у чымсьці намёце, а каля пятай раніцы піва папрасілася абратна — у адпрацаваным варыянце.

Я выбраўся з намёта. Раніца была ясная, сонейка пачынала ледзь-ледзь грэць. Я прыладзіўся побач з дрэвам і пачаў працэс вызваленьня ад лішняй вадкасьці ў арганізьме. Каму не вядомая радасьць вызваленьня! А надвор'е супэрскае... Настрой быў фантастычны. Раптам я заўважыў, што мэтраў за пяць ад мяне тым жа вызваленьнем займаецца нейкі паляк. Пісаў ён таксама доўга, і пры тым увесь час паўтараў слова *kurwa*. Тое яму не падабалася, тое: і фэстываль, і музыка, і людзі... І вось, заканчваючы

працэс, ён падняў вочы дагары, і прамовіў апошняю фразу, якая супала зь фізіялягічным фіналам: *“SŁOŃCE ROŻWIDNIAŁO... BLAĆ!”*

Ненатольная прага сьвята

Праз колькі гадоў я ізноў захацеў на “Басовішча”. На ліпеньскае традыцыйнае сьвята. Так хацеў! Сьвята майго юнацтва. Менавіта на “Басовішча” я ехаў упершыню за мяжу СССР. Менавіта на “фэсьце маладой беларускай музыкі” я спрычыніўся да дзівоснага сусьвету альтэрнатыўнай, сапраўднай, жывой беларускай культуры. У вёсцы Гарадок ля сцэны на лясной паляне я ўпершыню ўдыхнуў вольнага паветра, поўнага дзівосных гукаў і словаў... НАШЫХ словаў!

Мінуў час. Пасталелы, я імкнуўся туды ж. Якія праблемы? Сеў — паехаў. А ехаў я зь Вільні. Цягнік Вільня — Беласток ішоў праз Горадню. І не хапала мне драбноткі — ваўчара польскага. Мой вагон спыніўся ў Горадні акурат насупраць вакенца ў будынку вакзалу, дзе тыя ваўчары прадаваліся (самыя танныя, па прымежных коштах). Я з вагону, а там памежнік з каменным тварам. Кажу, маўляў, пусьціце, гражданін начальнік. “Не паложана”. — “Дык мне ваўчар купіць, каб у Польшчу ўехаць...” Высьветлілася, што каб не рабіць літоўцам транзытныя візы, вырашылі папро-

сту іх — літоўцаў (і прочых розных швэдаў) — з вагонаў не выпускаць. “А я? — пытаюся. — Я ж грамадзянін РБ”. А памежнік кажа, маўляў, я такі першы еду — зь Вільні ў Польшчу зь беларускім пашпартам. Такі варыянт інструкцыя не прадугледжвае. Кажа, выпусціць можна, бо я грамадзянін РБ, а вось абратна ў купэ — не.

А на “Басовішча” так хочацца!

Я засмуціўся, выпіў трохі і вырашыў паспрабаваць дамовіцца з польскімі памежнікамі (колькі разоў бачыў, як суайчыньнікі дамаўляюцца за 10 у. е.). Чым бліжэй польскія памежнікі, тым больш я “засмучаўся”. Груба я размаўляў ці нахабна? У кожным выпадку, ноч правёў у памежным пастарунку ў Кузьніцы і зь пячаткай *ANULOWANO* на ўязным штампі ў пашпарце ранак сустрэў у Горадні.

А на “Басовішча” так хочацца!

За дзесяць баксаў сеў у прыватную маршрутку. І выклікаў надзвычайны інтарэс у беларускіх мытнікаў. Разумеецца, усе людзі як людзі: вязуць недазволенаю колькасьцю цыгарэт, сьпірытусу і г. д. Плацяць хабар згодна ўсталяванае таксы, а тут едзе нават бяз торбы. Няголены нейкі, узрушаны...

Мытнікі зь недаверам у вачох і вялікай неахвотай мяне прапусьцілі. І вось я ўжо ў аўтобусе зь Беластоку на Гарадок. У выніку маіх памежных пературбацыяў я спазьняюся на цэлы дзень. Мушу прыехаць пад канец першага дня фэсту. Але ўжо блізка-блізка радаснае спатканьне са сьвятам майго юнацтва!

З трымценьнем у сэрцы пазнаю вёсачкі, папярэдныя Гарадку, і сам уезд у славутую мясьцінку. Вунь ужо і мой прыпынак! Па дарозе бадзюцца юнакі валасата-панкаватага выгледу. Здаецца, нібыта чуваць гукі музыкі...

Аўтобус спыняецца. Ня прыпынку на пыльнай траўцы сядзяць мае сябрукі! Менскія сябрукі, якіх ня бачыў сто гадоў. Анархісты. Паўлюк Канавальчык уласнай пэрсонай. Усьміхаецца, пагляд загадкавы. Вось ён, прадвеснік карнавалу, што магчымы толькі тут — на “Басовішчы”!

Я выскакваю з аўтобуса, набіраю поўныя грудзі паветра і громка вітаюся. Паўлюк радасна хістаецца насустрач:

— Прывітаньне-э-э-э-ээээээээээээ...

Разам зь вітальным словам з Паўлюка фантануе струмень невытлумачальнага колеру, квінтэсэнцыя ўсяго адчутага й перажытага за першы дзень “Басовішча”.

Я зразумеў, што не спазьніўся. Сьвята атрымалася. Але на наступнае “Басовішча” чамусьці не паехаў.

Трэцяе вока

Падобная ж гісторыя адбылася з маім прыцелам Дзімам. Мы зь сябрамі вельмі хацелі сьвята. А Дзіма меў ненатольную прагу не да сьвята, а да цуду.

Зіма, калядны час, студэнты, грошай няма, а так хочацца сьвята! Я, Віталік і Дзіма бадзяемся праспэктам. Што рабіць? Гэх, сустрэць бы каго з капейчынай, пазабаўляцца б...

“Хлопцы, хадзем да “Цэнтральнага”, — кажа Дзіма. — Мне ўнутраны голас падказвае”. Тусаваліся мы ў кафэтэрыі гастраному, тусаваліся, і пачалі пераконвацца, што ўнутраны голас, як заўжды, падмануў. Але не! Заходзіць прыяцель Жэня і заяўляе замест вітаньня: “Пацаны, у мяне ёсьць бабкі, давайце гудзец!” “Давайце, давайце!” — радасна падтрымалі мы зь Віталікам. А Дзіма ўпадае ў задумьне. “Ведаеце што, — сур’ёзна кажа ён, — вы гудзіце, а я пайшоў, мне ТЭРМІНОВА трэба ісьці”. “Што такое?!” “У мяне трэцяе вока адкрылася, трэба тэрмінова ісьці ў той бок”, — Дзіма махнуў рукой у бок стадыёну “Дынама”, хуценька разьвітаўся і ледзь не пабег.

Павесяліліся мы тады на славу, не падвёў унутраны голас. Жэня празь міліцыю дадому трапіў, мы зь Віталікам таксама мала што памятаем. А вось Дзіма...

Дзіма прыбегам рушыў празь Менск. Хутчэй, хутчэй, туды... там... яго, штосьці там... чакае. Хутчэй, хутчэй...

Дзіма ледзь стрымаўся, калі на скрыжаваньні трамвайных рэек і вуліцы Сьвярдлова яго спыніў сьвятлафор. Давай, давай! Хутчэй запальвай зялёнае. Трэцяе вока глядзела шырока-шырока — наперад.

Запалілася зялёнае. Дзіма імгненна рушыў. З супрацьлеглага боку рушылі два

бамбізы. Адзін зь іх бяз словаў, не спыняючы хады, кароткім моцным ударам даў Дзіму ў лоб і моўчкі рушыў далей. Дзіма ў пырсках іскар з вачэй ляснуўся галавой на заледзянелы асфальт і на імгненьне зьнепрытомеў.

А калі праз пару сэкондаў апрытомеў, трэцяе вока закрылася.

Сапраўднае ўкраінскае підраздэлэнне

Ёсьць штосьці супольнае ў колішніх жыхароў краіны Ад-Мора-Да-Мора ў стаўленьні да п'яных выбрыкаў на вуліцы, п'янства ў часе працы і апраўленьня фізіялягічных патрэбаў у непрыстасаваных месцах. Вось, напрыклад, паэт Славамір А. аднойчы засумаваў у віленскай кавярні. Узяў ды выліў піва на сьцяну. Афіцыянтка моўчкі выцерла ды сышла. Славік прагнуў скандалу, а тут... Выйшаў на вуліцу і пачаў гайдаць прыпаркаваная блізу машыны. "Гэта твая машына?" — запытаўся адзін з патрульных. "Не". "Глядзі, не пашкодзь, дорага плаціць будзе", — папярэдзіў паліцыянт і нават руху не зрабіў, каб затрымаць Славаміра.

А я ў Варшаве на Ўсходнім вакзале запытаўся ў дзяжурных паліцыянтаў, дзе туалет. "А сцы тут, толькі за вагон зайдзі", — радасна паведаміў тоўсты і вусаты капрал. Але самая элегічная гісторыя здарылася ў Львове.

Бязь лішняй сьціпласьці пахвалюся, што мне ўдалося зарганізаваць канцэрт “Ulisa” і “Новага Неба” сумесна з гуртом “Мертвий Півень” у двух альтэрнатыўных львоўскіх клюбах, на пачатку 1999-га. Ды што там! Пасьля канцэрту я сваёй песьняй распачаў джэм-сэйшн! Я сьпяваў “Карчомку” (“Хай-ку-жыдоўку”), на бэк-вакале была Кася, на гітары падыгрываў Слава Корань, а таксама гралі музыкі з гуртоў “Мертвий Півень” і “Плач Ёрэмій”... Нараніцу мы пайшлі сьнедаць у гатэльную кавярню.

А там за адным столікам сядзяць чатыры міліцыянты: два сяржанты, прапаршчык і капітан. А перад міліцыянтамі графінчык з гарэлкай.

Уявіць у Менску мянтоў, якія б пры поўным парадзе: з дубінамі, пісталетамі, рацыямі й кайданкамі — у цэнтры гораду ў кавярні пілі гарэліцу, я не магу. Але ж, падумаў, вольныя людзі ў вольнай краіне скончылі цяжкую начную зьмену і перад адпачынкам вырашылі ўзяць па 50.

Я ў Менску п’яных міліцыянтаў бачыў. Бачыў, як пасьля начной зьмены пры поўнай амуніцыі глушылі чарніла на вуліцы. Але не адкрыта, а схавана — у кустах.

Ну, а львоўскія тым часам узялі яшчэ графінчык. Твары ўжо чырвоныя, наліваюць ды тосты гавораць — па-ўкраінску, зразумела. Раптам у кавярню заходзіць яшчэ адзін сяржант — здаровы такі, зь вялікім фінгалам пад вокам:

— Товараышу капітане, вас тэрмінова выклыкаюць до начальныка.

І перад тым, як пайсьці на працу, капітан
узьняў аглаблёвую:

— Ну, за то, шоб наше падраздэлэнне в на-
ступному кварталі атрымало прэмію!

Багатыры і самураі

Мы сядалі ў рэдакцыі “Нашай Нівы” пасля здачы нумару. Старэйшыя заводзілі няспешную прыязную размову... “Мужыкі, уяўляеце, а дзевяноста гадоў таму ў Вільні... маладыя хлапцы гэтаксама сядалі ў рэдакцыі “Нашай Нівы”...” — любіў казаць Дзядзя Пеця.

Гэта я прыдумаў мянушку для Сяргея Дубаўца — Дзядзя Пеця. Бо на пачатку ня ведаў, як да яго зьвяртацца. “Сяргей Іванавіч” — не па-беларуску (імя па бацьку ўжывалася толькі па-прыколу). “Спадар Дубавец” ці “спадар Сяргей”? Занадта афіцыйны гэты “спадар” для калегаў-аднадумцаў. На “ты”? Піетэт не дазваляў. А Дубавец любіў пабурчэць на маладзейшых аўтараў: “Што вы за тэксты здаеце?! Вы іх хаця б перачытваеце? Куча ачапятак, недакладнасьцяў... Здалі і пайшлі. А хто выпраўляць будзе — дзядзя Пеця?” Альбо: “А дзядзю Пецю сядзі, выпраўляй”.

Бывала, вядома, што трэба было ісьці ў начнік. Часьцяком хадзіў я сам альбо ў кумпанействе з кімсьці з рэдакцыі. “Дык вось, — казаў Дзядзя Пеця, — у адрозьненьне ад нас тыя нашаніўцы самі па начніках не хадзілі. Яны выклікалі гарадавога, давалі яму рупь, і ён ім усё прыносіў”. Альбо: “Уяўляеце сабе Янку Купалу? Апануты па-моднаму, сядзіць у нятаннай рэстарачы “Зялёны Штраль”, п’е дарагі каньяк, паліць дарагую цыгару, вакол *человек* завіхаецца, *чего изволите*, у парцаліе кава духмяная, грае музыка, дамы ў вечаровых сукнях...

А Купала піша на сурвэтцы: “Я мужык-беларус, пан сахі і касы...”

“Наш лёзунг — ніводнай паблажкі чытачу”, — казаў Дубавец і вяртаўся з кухні-курылькі да свайго кампутара.

Так і мы зь вярстальнікам газеты Віцём Корзунам не давалі паблажак выпадковым суразмоўцам, якія чапалі нашаніўскія тэмы. Напрыклад, тэму беларускай мовы.

Шматпакутная “Зуброўка”

Неяк з Корзунам мы прыселі на аўтобусным прыпынку, што побач з “Акіянам”. Было позна. Пляшка “Зуброўкі” ў кішэні, і жаданьне абмеркаваць супольны творчы праект. Толькі сабраліся адкрыць пляшку, як спыняецца таксоўка. Выходзіць мужык і кажа: *“Братаны, давайце выпьем. Так нужна компания!”* І працягвае пляшку “Абсалюту” 0,7. Сядзім, выпіваем, нармальна размаўляем, ажно пакуль не зайшло пра беларускую мову й ейную будучыню. Скончылася тым, што мужыка паслалі куды далей разам зь ягонай амаль пустой пляшкай: *“Валі ў сваё Іванава, мудак маскальскі”*. Не пасьпелі распачаць сваю пляшку, як падыходзіць другі мужык. У руках пяць “Старога Замку”, на твары — прага кумпаніі. Пагаварылі душэўна. *“Вот вы по-белорусски говорите, а я свою дочку забрал из белорусского класса. Ничего пут-*

ного из этого не будет". Ясна, мужыка адправілі гуляць вельмі эмацыйна.

І вось нарэшце адкрытая "Зуброўка". Мы атрымалі магчымасьць спакойна пагаварыць пра супольныя творчыя пляны. І ў той жа момант спынілася міліцэйская патрульная машына. Выйшаў лейтэнант з аўтаматам на плячы: "Мужыкі, ну вы даеце! Я ўжо дзявяты раз міма вас праяжджаю, а вы ўсё п'еце й п'еце!"

Самурай Бабкоў і багатыр Харэўскі

Быў у "Нашай Ніве" працяглы пэрыяд, калі з усімі спрэчнымі візытэрамі мусіў размаўляць мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі: пэўны час ня мог нікуды ўцячы, бо быў зламаўшы нагу.

Для тых, хто ня ведае, патлумачу, што Ігар Бабкоў ня толькі паэт і філёзаф, які захапляецца старажытнымі ўсходнеазіяцкімі культурамі, ён яшчэ ў юнацтве быў баксэрам.

Неяк рэдакцыйны калектыў "НН" падзяліўся на дзьве часткі. Адна ладзіла прэзэнтацыю выданьня ў Гомелі — на радзіме Бабкова. А другая накрыла некалькі (рэдакцыйных) сталяў і сьвяткавала народзіны аўтара "НН" Алега Дашкевіча. Мы чакалі на мікрааўтобус, у якім вярталіся Ігар Бабкоў, мастацкі рэдактар газэты Сяргей Харэўскі і паэт і нарысіст Славамір Адамовіч. Яны ўсё вяртаюцца і вяртаюцца, а мы ўсё адзначаем і адзначаем... Калі нашая імпрэ-

за позьнім вечарам набліжалася да піку (альбо лягчнага завяршэньня), мікрааўтобус зьявіўся. Харэўскі кульгаў. “Што здарылася, Сярожа?” — “Ударыў нагой у падбародзьдзе Бабкова”. — “Ну, ты багатыр!” — “Не, гэта ён — самурай! Гэта якое ж трэба мець падбародзьдзе, каб аб яго можна было пашкодзіць нагу...” Так вось сьмяяліся, а Бабкоў тлумачыў, што машына зламалася, і што трэба было неяк грэцца. Паколькі гарачыцельны элексір быў скончыўся, дык Харэўскі прапанаваў разьмяцца. Ну, маўляў, Харэўскі пасьлізнуўся... “Ладна, ладна, Ігар, не апраўдвайся! Пашкодзіў падбародзьдзем нагу чалавеку!”

Варта адзначыць, што імпрэза плаўна перацякла ў паход на госьці, які скончыўся пад пятую раніцы. І толькі а восьмай Харэўскі выклікаў хуткую. Ён больш як дзесяць гадзінаў баляваў зь пераломам досыць цяжкой ступені. Ну, не багатыр?

Р. С. Гісторыя існуе ў выглядзе анекдоту, народжанага проста на месцы ў рэдакцыі. Насамрэч, Харэўскі сапраўды пасьлізнуўся. Усім вядома, што калі б ён паспрабаваў замахнуцца на Бабкова, то застаўся б ня толькі зь пераломам, але зусім без нагі.

Дванаццаць жыцьцяў і гузік

Я кітайскай культурай ня надта захапляўся. Але дзеля прыколу неяк навучыўся ад даты нараджэньня вылічваць, якое з дванаццаці магчымых жыцьцяў (паводле старажытнай будыйскай навукі) жыве чалавек.

Заходжу аднойчы ў рэдакцыю “Нашай Нівы”. За сталом сядзяць тры багатыры: Адам Глёбус, Сяргей Дубавец і паэт Н. П’юць каньяк, размаўляюць. У якасьці жарту я прапанаваў вылічыць, хто зь іх каторае жыцьцё жыве. Узяў асадку і паперу. Высьветлілася, што Глёбус жыве ўжо адзінаццаты раз, Дубавец восьмы, а паэт Н. усяго толькі першы.

“Бальшуны” пасьмяяліся над “малым” дый забыліся на ўсходнія мудрасьці. Мінае месяц ці два, сустракаю паэта на праспэктэ. Стаім, размаўляем пра тое-сёе. Заўважаю, што паэт Н. быццам хоча штосьці сказаць, але ня можа наважыцца: нібыта круціць мой гузік. Ажно раптам ці ня выкрыкнуў: “Гэта няпраўда, што я жыву першае жыцьцё!”

Бартосік і недавер

Творчы чалавек і рэчаіснасьць — асобная тонкая тэма. Што такое рэчаіснасьць, і ці сапраўды яна такая, як нам падаецца? Калі паэт Н. не паверыў, што жыве першае жыцьцё,

дык Зьміцер Бартосік ставіўся зь недаверам да кавалку рэчаіснасьці на памежным пераходзе Каменны Лог. Таму, пэўна, запаўняў мытную дэкларацыю па-расейску. “Як вам ня сорамна! Што ж вы, спадар Бартосік, запаўняеце па-расейску? — запытаўся малады мытнік, паглядзеўшы дэкларацыю. — А ці ня знойдзеца ў вас сьвежага нумару “НН”?”

Бартосік і паліцыя

Любіў Зьміцер Бартосік сваю “блакітнакрылую птушку” — лупаты “запарожац” са старымі савецкімі нумарамі чорнага колеру. “Чаго вы сьмяецесь? Я на ім ажно да Ніжняга і назад праехаў!” — абараняў Зьміцер свайго рэтра-сябра. І вось аднойчы прыехаў Бартосік на “зэпары” ў Вільню. Была зіма, было халодна. Зьміцер увечары выпіў, а зранку сядзь за руль было ці то ляніва, ці то няможна. Таму “блакітнакрылую птушку” Зьміцер пакінуў на бясплатнай стаянцы, а да Менску паехаў цягніком... А вярнуўся ў Вільню Бартосік ужо вясной, калі зьявілася першая зеляніна. І знайшоў Бартосік свой “зэпар” на тым жа месцы, а таксама паліцэйскую квітанцыю з папярэджаньнем, што за несанкцыяванае кіданьне жалезнага лому пасярод места Вільні пагражае яму — уладальніку — штраф. Бартосік руку ў кіншэню сунуў, у адну, другую, трэцюю, а ключыкі — у Менску!

Хто б што зрабіў? Перад тым як чытаць далей, пракруціце ў галаве варыянты. Пракруцілі?

Дык вось, Бартосік напісаў на адваротным баку папярэдзяння прыблізна наступны тэкст: “Дзядзенькі паліцыянты, даруйце, калі ласачка, я забыўся на ключы, але ў наступны прыезд абавязкова забяру сваю машыну”. І забраў!

Бартосік і міліцыя

Літоўскія паліцыянты паверылі Бартосіку — не штрафвалі. А на шматпакутнай бацькаўшчыне лёс “запарожца” склаўся так. Адночы вялікая — у палову чалавечага росту — сасулька ляснулася проста на “зэпар”. Зьміцер дагэтуль шкадуе свайго лупатага сябра. Але давялося перасесьці на чырвонага колеру спартовую мадэль “аўдзі” 1981 году выпуску, зарэгістраваную ў Літве. Едзем з Бартосікам зь Вільні. А ўсе 140 км ад мяжы да Менску праз кожныя пяць кілямэтраў стаяць даішнікі. Што такое?! (Пазней даведаліся, што чакаўся праезд САМОГА кудысьці на Гарадзеншчыну.) Колькі дзясяткаў міліцыянтаў мы пабачылі за час дарогі...

Амаль даехалі да рэдакцыі, якая тады была ля Цэнтральнага вакзалу, але нас такі спынілі. Рэч у тым, што гэта я параіў Бартосіку ехаць далей, калі даішнік махнуў жазлом: “Гэта пэўна суседу”. Міліцыянты даганялі нас паводле ўсіх правілаў — з сырэннай і віскатам тармазоў.

Колькі тады важыў мільён рублёў, дакладна ня памятаю. Можа, даляраў пяць. А на пяць даляраў тады можна было набыць, як цяпер на пятнаццаць. Міліцыянт глядзеў дакумэнты Бартосіка і ўсё болей моршчыўся: “Што за бардак: правы гомельскія, нумары літоўскія, прапіска менская!.. Плаціце мільён”. “Гэх, так многа!” — “Дзе працуеце?” Бартосік працягвае пасьведчаньне “Нашай Нівы”. “Што за газэта? Апазыцыйная? Лукашэнку ня любіце?” — “Ага”. — “Ну, тады давай пяцьсот тысячаў”.

Бартосік і беларусы

Для барда і пісьменьніка Зьмітра Бартосіка беларушчына, як і для мяне і большасці нашых сяброў, адкрылася як дзіва. Можа, таму, што Бартосік дакрануўся да дзіва ў сьвядомым узросьце, а можа, дзеля іншых прычынаў, але мне падаецца, што Бартосік ставіцца да прываў беларушчыны не як да нормы, а менавіта як да цуду. Магчыма, таму аднойчы ён не паверыў сваім вушам.

У сакавіку 1999 году Кася Камоцкая запрасіла Зьмітра Бартосіка выступіць разам зь ёю ў Наваградку. Мяне — проста за кумпанію, а Бартосіка і за кумпанію, і каб ён трохі пасьпяваў. Ідзем па Наваградку, а насустрач мясцовая цётка. Набліжаецца да Бартосіка і пытаецца: “Хлопец, якая цяпер гадзіна?” Бартосік ад нечаканасьці адно выціскае зь сябе: “Што-о?..” Цётка ў роспачы перакладае: “Сколька ўрэмя?!”

Семкі

Аднойчы я запытаўся ў мастака Артура Клінава: якія сьвяты ты адзначаеш? Ён адказаў, што да каляндарных сьвятаў ставіцца спакойна. Адзначае толькі нейкія свае пэрсанальныя посьпехі і, адпаведна, выпівае ў часе адзначэньня. Вядома, Артур Клінаў, як і шмат хто зь беларускіх інтэлектуалаў, вельмі далёкі ад народу. А народ выпівае ў сьвяты (і ў выходныя). Неяк гарадзенскі эсэіст Алесь Чобат падлічыў колькасць дзён, калі выпівае сярэднестатыстычны беларускі вясковец, які “ня п’е — толькі па сьвятах”. У Алеся Чобута лік зашкаліў за 200 дзён на год. Толькі суботы-нядзелі — ужо больш за сто дзён. Плюс агульнадзяржаўныя сьвяты, асноўныя рэлігійныя, плюс карапаратыўныя, плюс Дні нараджэньня бліжэйшых сваякоў, плюс братоў-сясьцёр-кумоў і г. д. А таксама незаплянаваныя нагоды кшталту вясельляў, хрысьцінаў, пахаваньняў. Да кожнага выпадку ёсьць свая традыцыя, свой рытуал, свая ВЕДА.

“З празьнічкам”, — віншуе мяне сусед па пад’ездзе. І сапраўды, уздоўж вуліцы разьвешаныя сьцяжкі пагрозьлівага спалучэньня колераў: маціцовы, фіялетаваы ды бякла-жоўты.

“Што ў іх зноў за сьвята?..” — “Чаму праспэкт перакрыты?” — “Дык сёньня ж Дзень гораду!” — “Ды не — Дзень незалежнасьці”. — “Мужчына, што вы гаварыце, якой незалежнасьці? Сіводня Дзень Рэспублікі!” Сьвята, адным словам. Дакладней, “празьнік”.

Віншаваньне “з празьнічкам” на сьвята Божага Нараджэньня можна пакінуць на сумленьні суседа. А вось вэрсію “з наступаюшчымі” я чуў і ў перакладзе — “з надыходзячымі”. У дзяцінстве я ня мог сьцяміць, які канкрэтна пэрыяд часу маюць на ўвазе дарослыя: месяц, год, стагодзьдзе? Цяпер ужо разумею: нашы людзі сьвяткуюць не адзін дзень і ня два. У некаторых сьвяткаваньне можа расьцягнуцца і на тыдзень, а ў іншых — на ўсё жыцьцё. І справа ня толькі ў пэрманэнтным ужываньні алькаголю. Гэта такі стан душы і цела — сьвяточны. Словам “сьвяточны” часьцяком называюць гастраномы, гатункі каўбасаў, цукерак і таных алькагольных напояў.

Калісьці я быў уражаны сучасным вясковым Купальлем. П’яныя хлопцы пускалі з гары сьмярдзючыя падпаленыя пратэктары ад трактара “Беларусь”. Сьвята ачышчэньня і яднаньня з прыродай паўстала як на фотанэгатыве.

Дагэтуль застаецца загадкай — пра што мараць тыя беларусы, што выходзяць “у горад” на масавыя гуляньні?

Землякі-1. Празьнік

Аднойчы ў сьпёку пілі з калегамі піва ў цэнтры Менску. Літаральна пару дзён таму нашая беларуская гаворка натхніла аднаго дзядзьку са спакутаванымі вачыма папрасіць у нас 200 руб., якіх “не хапае на “большую”. Дзядзька старанна падбіраў літаратурныя беларускія словы.

Таму я не здзівіўся, калі такога ж неахайнага кшталту дзядзька павіншаваў нас “с празьнікам”. Я меркаваў, што далей будзе просьба. Але папярэдзіў падзею пытаньнем: “А што за празьнік ізноў?”

— *Как какой?* — чынна перапытаў дзядзька, на шыі ў якога вісеў крыж. — *День Независимости.*

— Дык ён жа быў тры дні таму!

— *А я по старому стилю считаю. По старому — продолжается,* — дзядзька адказаў паважна, нічога не папрасіў і прасьледаваў у сваім кірунку.

Р. С. Яшчэ адна форма — віншаваньне “з прашэдшымі” — толькі на першы погляд можа падацца абсурднай. Ну, сапраўды, як можна віншаваць чалавека зь мінулымі Днямі нараджэньня, мінулымі Новымі гадамі ці Днямі Волі?! Але калі ўлічыць, што мы існуем у цыклічным часе, то, верагодна, самы першы ў гісторыі Новы год абавязкова сутыкнецца з самым апошнім.

І ўсё пачнецца нанова.

Землякі-2. Інтэлігенцыя ў горадзе

Людзі інтэлігентныя выпіваюць без усялякага календара — праз штуршок творчага памкнення. Сустракаю ля “Цэнтральнага” паддатага знаёмца. Заходзім у “Сьвітанак” (установа, вядомая ў народзе як “памыйка”), знаёмец пачынае расказваць нейкую захапляльную для яго гісторыю. Сьпіч на палову складаецца з мату. У “Сьвітанку” вядома якая публіка тусуецца, не вучаніцы Коласаўскага ліцэю, людзі прасьцейшыя. Публіка ўсё выпівае, усё гучней гамоніць, а мой знаёмец свой гук усё ўзмацняе ды ўзмацняе. Хтосьці з прысутных не вытрымлівае й робіць заўвагу наконт мату. На што знаёмец патасна адказвае:

— Інтэлігенцыі можна!

Землякі-3. Пра менскіх

У адной загранічнай стране хтосьці Х. рыхтаваў важны тэкст. На кухні засядала кумпанія, якая налівала з пляшкі і распавядала ў тым ліку фразкі. У той час Х. разрываўся паміж куняй і кампутарам з тэлефонам, бо яму трэба было гутарыць зь менскімі інтэлектуаламі. Х., жывучы ў той недалёкай заганіцы, палюбляў паўжартам дыстанцыявацца ад менскіх, хоць і нарадзіўся, і вырас менавіта ў гэтым горадзе: “Ну, вы, менскія, блін, даёце!”, “Во, блін, менскіх па-

наехала...” Вось і тым разам пасля эннага вяртаньня на кухню Х. прамовіў у тым сэнсе, што “менскія, блін, даюць”.

— Яны там усе п’яныя, — сказаў Х. і кульнуў. — Званю М. — п’яны, званю А. — заплятык...

Камэнтар — кілішак — тэлефон — кухня...

Урэшце, ледзь трымаючыся на нагах, Х. чарговы раз вярнуўся на кухню і выдаў:

— Менскія ўжо і слухаўкі не бяруць.

Кульнуў і заснуў.

Землякі-4. Сіль беларускай зямлі

А яшчэ “інтэлігентныя” і “простыя” землякі глядзяць тэлевізар. Карэспандэнтка ОНТ распавядае пра тое, як цяжка беларускім дальнабойшчыкам езьдзіць маразамі па польскіх дарогах. Завяршае рэпартаж словамі пра тое, што *“справиться с проблемами на польских дорогах помогает наша славянская смекалка”*. Ясна, на польскі бок карэспандэнтка ня езьдзіла, а рабіла інтэрвію з кіроўцамі на беларускім баку мяжы.

Карэспандэнтка:

— *Скажите, а как вы справляетесь, если нужно заехать на обледенелую горку?*

Дальнабойшчык:

— Очань проста. Мы возім з сабой нашу беларускую “сіль”... Ілі как там ёё.

Землякі-5. Нашы грошы

Сюжэт на ОНТ — пра фірму, якая нелегальна вазіла гомельскіх рабочых у Маскву на заробкі. Герой сюжэту распавядае, маўляў, нават некваліфікаваны рабочы атрымлівае ў Маскве шэсьць-дзевяць тысячаў расейскіх рублёў.

Карэспандэнтка:

— Колькі гэта на нашыя?

Рабочы:

— 280–300 даляраў.

Землякі-6. Сапраўдныя грошы

Гісторыю напісала наведніца сайту Litara.net
ODA:

“У фірму, дзе працуе адзін мой знаёмец, тэлефануе патэнцыйны кліент. Пытаецца пра кошт тавару, які яго цікавіць.

— Пяцьсот эўра.

— Малады чалавек! — абурана выгуквае кліент. — Я пакуль што жыву ў Беларусі! Назавіце мне кошт тавару ў амэрыканскіх далярах”.

Землякі-7. Беларускія грошы

Гісторыі зь беларускімі грашыма пачаліся адразу пасля адмены савецкіх рублёў з фэйсам Леніна і ўводу “вавёрак”, “зайчыкаў”, “баброў”, “ваўкоў” ды іншых медзьвядзёў з ласямі — у 1992 годзе.

Студэнткі філфаку БДУ Воля Г. і Таня Ц. наведалі летам 1992 году Смаленск. Адноўчы палілі на лаве ў сквэрыку. Да іх падсеў дзядзька-смаленец, які, як высьветлілася пасля, хацеў стрэльнуць у іх цыгарэтку. Дзядзька быў на добрым падпітку. Пачаў ён здалёк, маўляў, адкуль, дзяўчаты, прыехалі? Паненкі вырашылі пажартаваць трохі, і казалі, што зь Літвы. Спрабуючы весьці сьвецкую размову, дзядзька запытаўся, якія з выгляду літоўскія літы, ажно раптам увесь загарэўся: “А ці бачылі вы беларускія грошы?!” “Не!” — “Дык яны гэта... Яны як нашыя... Толькі замест Леніна на іх — тыгр!!!”

Землякі-8. Герой

Гісторыя ад Зьмітра Вайцюшкевіча, якая адбылася ў абласным шпіталі са старэнькім дзядком-вэтэранам.

Сталася так, што дзядок зьнік. Няма дваццаць хвілінаў, трыццаць, сорок... А дзядок зусім нягеглы, ледзь перасоўваўся. Таму мэдсё-

стры захваляваліся, пачалі бегаць ды шукаць пацыента. Ажно адна скеміла зазірнуць у прыбіральню. А варта заўважыць, што ад савецкага часу дзе-нідзе засталіся дзіўныя канструкцыі ўнітазаў. У іх бачок не на гары, і ня ў нізе, а пасярод. Сядзіць сабе дзядок дупай у бачку і паварушыцца ня можа.

— Божа, дзедушка, як вы сюды ўмудрылісь улезці?!

— Здымі мяне, сука! Я за цібя кроў праліваў!

Землякі-9. Пра немцаў

Кінасцэнарыст і аўтар-выканаўца Лёша Чэканас любіць распавядаць пра сваю бабулю. Дакладней, пра ейную адну фразу. Бабуля ў дзяцінстве была пад акупацыяй. Яна распавядае пра цяжкі час, калі ўсе, хто мог, забіраў у сялянаў каровы ды іншую жыўнасьць, пра тое, як яны — дзеці — хадзілі да нямецкіх салдатаў прасіць ежу і часам атрымлівалі цэлы бохан белага хлеба. Звычайна гісторыя заканчваецца фразай-падсумаваньнем:

— Гэээх... Калі б ня немцы, мы ў вайну ня выжылі б.

Землякі-10.

Бэтэшнікі й элітарнае месца

Музычны аглядальнік Зьміцер Падбярэскі распавёў гісторыю пра ўладальніка буціка “Nigro В.” Алеся С.:

“Сядзіць сабе Алесь С. у куце, піша штосьці ў паперах. Раптам заходзяць людзі. Падыходзяць да прадавачкі і штосьці кажуць. Тая выслухвае і праз усю залю:

— Алесь, прыйшлі людзі з БТ. Прапануюць па бартэры ўзяць вопратку для вядоўцаў на васьмсот баксаў, а наўзамен рэкламу. Што скажаць?

Алесь, не адрываючы галавы ад папераў:

— Няхай ідуць на х@й”.

Зямляк-купалавец

Пра тое, як умелі адпачываць і весяліцца работнікі Купалаўскага тэатру, прыгадвае Вольга Гардзейчык:

“Вядомы музыка з Купалаўскага тэатру зьбіраецца на гастролі разам з трупай. Гастролі мусяць трываць месяц, прычым той самы месяц, на які прыпадаюць Дзень тэатру і Дзень нараджэньня самога музыкі. Таму дасьведчаны падарожнік кідае ў торбу дзьве сьвежыя кашулі, а рэшту вольнага месца закладае паўлітроўкамі і а 8-й гадзіне акуратна зьяўля-

еца ля задняга ўваходу ў тэатар, адкуль мае ад'ехаць аўтобус. На дзіва, музыка прыходзіць першым. Мінае яшчэ колькі часу, і сытуацыя пачынае выглядаць падазрона: вакол тэатру па-ранейшаму пуста. Падышоўшы да вартаўніка, ён даведваецца, што ад'езд трупы на-самрэч а 8-й — толькі раніцай наступнага дня. Фразу, якую прамовіў музыка, адзін вядомы рэжысэр пазней прапануе залатымі літарамі выбіць на будынку Купалаўскага... Музыка сказаў: “НУ НЕ ВЯРТАЦЦА Ж ДАМОЎ”.

Лішне казаць, наступнай раніцы ён быў на месцы крыху спазьніўшыся і з пустой торбай...”

Зямляк-кіроўца і пасажыры

“Асьцярожна, дзьверы зачыняюцца, наступны прыпынак канцавы — “Вакзал”, — паведаміў суворы голас кіроўцы аўтобуса “тройкі”. Я ведаю, што на канцавым прыпынку — “Вакзале” — часьцяком нясуць варту здаравячкі-кантралёры. Пад'яжджаем. Зусім замагільным голасам кіроўца кажа: “Паважаныя пасажыры, мы набліжаемся да канцавога пункту маршруту. Пры выхадзе кожны абавязаны мець у руках праязны дакумэнт”. Ніхто ня кінуўся да кампостэраў, але маўчаньне зрабілася татальным. Спыніліся. Паўза. Дзьверы нарэшце адчыняюцца, кіроўца: “*Всем спаси-*

бо, все свободны". Пасажыры выбухаюць рогатам. "Ізноў вясёлыя трапіліся — гэта нэрвы. Заплаці за праезд і едзь спакойна".

Зямляк-пастух. Нармальнае пытаньне

Знаёмцы паехалі на Бярэзіну. Выпілі нармальна. Тут адзін — Вася — кажа, маўляў, спрачаемся, што пераплыву рэчку? Колькі мэтраў, ня памятаю, але нармальна, плюс плыня рэальная. Як бы там ні было, паплыў Вася, ледзь жывы выпаўз на супрацьлеглы бераг. Сядзіць, громка дышае, пакуль зь цела і плавак сьцякае вада. Ажно раптам чуе ззаду: "Слыш, сьпічкі не найдзёцца?" Паўза. Незнаёмец акуратна штурхае Васю носам кірзача ў плячо: "Гавару, аганька не найдзёцца?"

Вася падрываецца, з развароту б'е ў псы незнаёмцу. Той падае. Зь зямлі на Васю лупае вачыма вясковы пастушок: "Чыво б'есься? Так бы і сказаў, што нету".

Мабільныя землякі

Гісторыя ад наведніка сайту Litara.net, які падпісаўся Малпа:

“Майму прыцелю патэлефанаваў на мабільнік адзін ягоны знаёмец. Пагутарылі. Праз хвілінаў дзесяць зноў званок. Той самы нумар высьвеціўся.

— Алё, алё...

У трубки нічога не чуваць, толькі падазроны шоргат. Прыцель мой нічога не зразумеў. Націснуў кнопку й вырашыў, што чалавек яму зноў перазвоніць, калі трэба будзе. Так і здарылася. Але зноў нічога не чуваць, апроч дзіўнага шоргату й рыпеньня. Тады мой прыцель сам перазвоньвае.

— Ты мне тэлефанаваў? Што ў цябе з сувязь-зю? Нічога не чуваць было, адзін шоргат.

— Праўда? — здзівіўся той хлопец. — Ааа! Дык гэта ж я на свой тэлефон сеў...

— А я, атрымліваецца, з дупай тваёй размаўляў?!”

Землякі-міліцыянты-1

Неяк пасья аднаго канцэрту ў ДК Трактарнага заводу мы з кумпаніяй апынуліся ў прыцелькі, што жыла побач з Домам культуры. Завісалі дні тры. А паколькі я быў самы малодшы, то ўвечары за дабаўкай паслалі мяне.

А дзе там тая крама? Зьлёжку хістаючыся, я пайшоў шукаць. І вось спыняюся ля нейкага будынку, а цёмна ўжо — зіма, і зь нейкай машыны выходзіць дзядзька. Я да яго: “П-прабачце, калі ласка, а д-д-дзе тут бліжэйшы вінна-гарэлачны аддзел?” Дзядзька колькі сэкондаў узіраўся ў мяне пранізьлівым позіркам, а пасля моўчкі рушыў у дзьверы. Шыльда побач паведамляла, што тут аддзел міліцыі. “Гэта ж быў намесьнік начальніка!” — радасна паведаміў мне іншы дзядзька ў пагонах, які паліў на ганку...

Землякі-міліцыянты-2

У 1999-м па канцэрце “Новага Неба” мы паехалі да Касі дадому. А знайшоў я сябе ў чыёйсьці іншай кватэры. Спрабаваў здагадацца, які мікрараён мне нагадвае краявід за акном: Курасоўшчыну ці Паўднёвы захад? “Вунь у тым доме, у тым пад’ездзе забілі Мікалуцкага”, — паказаў рукой гаспадар. Мі-ка-луцка-га?! МАГІЛЁўСКАГА прадпрымальніка?..

У Магілёве я быў упершыню ў жыцці, але ўжо раніцай знайшоў даўняга знаёмца...

?%;N"@!!!+)((*&^%\$\$\$@@@!!!***...

...А трэцяй ночы я сядзеў на чыгуначным вакзале гораду Магілёва і вельмі голасна разважаў пра беларускія рэаліі. Я паведамляў нешматлікім сонным прысутным, якія чакалі хто

свайго транзытнага цягніка, хто ранішняга дызеля на Асіповічы, усё, што я думаю пра электарат і пра ягоныя грамадзка-палітычныя прэфэрэнцыі, не абмінаючы пэрсаналіі сымпатычных яму — электарату — палітыкаў.

Магілёў мне спадабаўся, але ў параўнаньні зь Менскам значна меншая частка мясцовых жыхароў падзяляла маё бачаньне грамадзка-палітычнай сытуацыі ў краіне. А міліцыя ж з народамі — таксама частка электарату.

Калі прысутныя на вакзале электараты не спрабавалі абараніць свае гонар і годнасьць, дык дзяжурныя па вакзале міліцыянты адразу ж зацікавіліся маёй пэрсонай. Я ўжо зразумеў, што на ранішнюю электрычку Асіповічы — Менск не пасьпею, бо ня сяду на першы дызэль Магілёў — Асіповічы, бо хутчэй за ўсё працягну паліталёгічныя дыскусіі ў вакзальным пастарунку.

Дзяжурныя міліцыянты набліжаліся да мяне чатыры разы. Але мае прамовы вельмі зацікавілі таксама аднаго з прыстуных у залі чаканьня. Гэта быў дзядзька гадоў пяцідзiesiąці, увесь у масьцях. Ён падсеў да мяне і ўважліва слухаў. Калі міліцыянты набліжаліся, дзядзька спыняў іх уладным жэстам рукі: “Ён са мной!” Міліцыянты шыпелі, ціха мацюкаліся, але адыходзілі. А дзядзька прасіў: “Цішэй, хлопец, гавары, цішэй... Ну, працягвай!”

Міліцыянты так да мяне і не падышлі. Дзядзька ўласнаручна закінуў мяне ў вагон дызеля Магілёў — Асіповічы, а перад тым, як закрыліся дзьверы, я пабачыў пагрозьлівую

жэстыкуляцыю дубінкамі людзей у форме і пачуў: “Давай, давай, валі! І каб мы цябе ў нашым горадзе больш ня бачылі!”

Землякі-міліцыянты-3

Зрэшты, я часам сустракаў зусім іншае стаўленьне міліцыянтаў да сваіх грамадзка-палітычных прмоваў. Неяк у 1996 годзе, неўзабаве пасля затрымання анархістаў, якія стаялі ля Нацбанку з надпісам “ДЫКТАТУРА — ГАЎНО!”, я ехаў злы на ўсё, што адбываецца ў краіне. Было позна, у вагоне мэтро людзей было ня шмат. Я голасна зьвяртаўся да іх, выказваючы ўсё, што думаю пра першую асобу. Людзі зь цікавасьцю слухалі, некаторыя ўсьміхаліся. “Хто са мною ня згодны? Аспрэчце, калі ласка!” — я павярнуўся да бліжэйшага пажыра. Той быў пачаў з усмешкай штосьці адказваць, а я вынуў з кішэні дыктафон. Пажыр яшчэ больш заўсьміхаўся, але спыніў адказ. Тут і мая станцыя падышла. Я выйшаў на пэрон. За мною выскачыў хлопец: “Ну, вы і сьмелы чалавек!” “Чаму?” “Глядзіце!” — і паказаў рукою ў канец вагона, дзверы якога зачыняліся. У канцы вагона стаялі два міліцыянты ва ўсёй форме: з дубінкамі, пісталетамі на пасе — і з усмешкамі працягвалі сваю размову.

Ахвяра спэцслужбаў

Званок у офіс БХК:

— Парушаныя мае правы, вы мусіце дапамагчы!!!

— Што здарылася?

— Калі я працаваў у Акадэміі навук, ворагі падсунулі мне жанчыну!

— Што значыць “падсунулі”?

— Ну... я зь ёй ажаніўся.

Ахвяра міліцыі

Прыходзіць дзядзька, глухі, як лёс беларускай сельскай гаспадаркі. Кажы, маўляў, шэсьць гадоў таму застаўся сам. Цяпер знайшоў сабе жанчыну, яна яму сказала “так”. Але мясцовыя міліцыянты яе выклікалі да сябе і адгаварылі жыць зь ім — зь дзядзькам. Дык во цяпер дзядзька зьбіраецца ехаць па жанчыну ў калгас і хоча, каб БХК рэпрэзэнтаваў у справе ягоныя — дзядзькавы — інтарэсы:

— Кожны чалавек мае права на жанчыну, ну, так?

Р. С. Да гонару БХК, яны ня кінулі дзядзьку ў бядзе. Паспрыялі, каб міліцыянты не адпраўлялі яго ў псыхдыспансэр “Навінкі”.

Рабі сябе сам!

У менскім мэтро аднойчы едзе, нікога не чапае, чалавек, які размаўляе сам з сабою безь перапынку. Ажно заходзіць у вагон мужык зь вялікай чорнай барадой (не Арлоў, з большай барадой). Вар'ят умомант змаўкае і пачынае сьвідраваць мужыка вачыма. Глядзіць, глядзіць і раптам на ўвесь вагон:

— Міклуха-Маклай! Міклуха-Маклай!

І падскоквае да мужыка:

— Хочаш быць Міклухам-Маклаем? Будзь ім!

Цімоша і габрэйскае пытаньне

— Скажіце, і как Цімоша?

Мы дапамагам Касі рабіць рамонт у новай кватэры і чуюм адказ на пытаньне амаль кожны дзень. Восень 1995 году, Кася набыла вялікую кватэру ў старым доме ля пляцу Калініна. Набыла ў габрэйскай пары пэнсійнага веку з прозьвішчам Карасі. Старыя вельмі не хацелі зьяжджаць у Нямецчыну, але дзеці настаялі. Кася набыла кватэру разам з... катом. Кот быў малады, невялікі, хударлявы, па мянушцы Цімоша. “Добра, што ня Ваня”, — жартавалі мы. Спадарыня Карась плакала, калі разьвітвалася з жывёлкай, і ўзяла з Касі абяцаньне даглядаць-гадаваць Цімошу.

І вось, праз пару тыдняў па ўлазінах у новую кватэру пачаліся тэлефанаваньні. Не з Бэрліна, а з Масквы. Тэлефанавала сястра спадарыні Карась, старая кабета, якая апошні раз была ў Менску гадоў дваццаць таму. Натуральна, яна ніколі ня бачыла Цімошу, які жыве на сьвеце ня больш за год.

— Скажце, і как Цімоша?

Кася ў чарговы раз распавядае, які файны Цімоша, як яму добра жывецца, як яго ўсе любяць і якімі вышталцёнымі рысамі вызначаецца ягоны характар. Са слухаўкі чуваць голас:

— Да, да, да, замечацельный кот. І главное — круппный такой!

Маці-зямлянка

Гісторыя зь Litara.net, напісаная юзэрам ODA:

“Цёплым ліпеньскім днём іду на працу з канцавога прыпынку дваццатага аўтобуса міма Акадэміі навук. Маладая кабета інтэлігентнага выгляду з малым дзіцём шпацыруе да ўваходу ў Акадэмію навук.

— Ты хочеш пісаць? — раптам пытаецца маці ў дзіця.

Тое матляе галавой у адказ.

— Жаль... — з уздыхам прамаўляе кабета. — *Посмотри, какой газон шикарный!..*”

Зямлянка-патрыётка

Тэлефаную ў ЖЭС:

— Дзісьпетчарская. Слушаю.

— Я б хацеў заказаць майстра на ўсталяваньне ўнітаза.

— Які ў вас?

— А якая розьніца?

— Мы ставім толькі керамінаўскія, — (“Керамін” — менскі завод.)

— У мяне польскі...

— Не паставім.

— Але што за бязглузьдзіцу вы гаворыце! Ці ж вы кіруецца якімі інструкцыямі ці законамі?

— Не мішайце работаць.

Зямлянка-тружаніца

Ясна, дзісьпечарская цёця была пастаўленая на вочную стаўку з кіраўніцтвам ЖЭС. Невядома, ці яна выконвала “інструкцыі” таго самага начальства, ці кіравалася ўласным патрыятызмам альбо нянавісьцю да панскай Польшчы, але канфлікт быў зьліквідаваны за 28 сэкондаў перабываньня ў кабінэце галоўнай інжынэршы.

Наступны крок — набыць шлянг да ўнітаза. Кіруюся ў краму “Сантэхніка” на вуліцы Кашавага. Стаў чацьвертым у чаргу. Адна, дзьве,

пяць, сем хвілінаў... Прадавачкі няма. Нарэшце касірка, што назірала за ростам чаргі, узьялася са свайго трона і зьнікла за кулісамі. Праз паўхвіліны адтуль зьявілася ЯНА. Невялікага росту, хада — перавалачка, круглая, невызначальнага ўзросту, у пярсьнях і цэпачках, з благадушнай усьмешкай на твары, ЯНА закацілася за прылавак са словамі:

— Ох, ужо і памерці спакойна не дадуць! Прыхварэла трохі... Толькі прылегла, а тут ізноў...

Зямлянка-чысьцюля

Унітаз-такі паставілі. І рамонт у пакоях зрабілі. І паклікалі сяброў, каб адзначыць пераезд. І захацеў я купіць да стала салёных гуркоў. У нас побач магазын, завецца “Особый”. Яшчэ нядаўна быў і беларускамоўны варыянт назвы — “Асобы”. З адной з асоб, якія працуюць у магазыне, я пазнаёміўся за купляй гуркоў. Пытаю:

— Ці смачныя гуркі?

— Я іх не каштавала. Дык вунь жа ў суседнім адзеле нашыя прадаюцца ў бочках.

— Нейкія яны вялікія...

— Дык парэжце, будуць маленькія.

“Дзіўнавата рэклімуе свой тавар цётка”, — падумаў я. А цётка працягнула:

— А гэтыя польскія. Не разумею, недазрэлыя саліць...

Я папрасіў:

— Узважце мне адзін самы маленькі, я пакаштую і вырашу, ці купляць.

Цётка залезла голай рукой, і выцягнула пальцамі гурок. Побач ляжалі спэцыяльныя шчыпцы. Абураюся:

— А што ж вы рукой цягаеце?!!

— Ой, ды я за дзень па тысячы разоў рукі мыю!

— Дык не эстэтычна ж...

— Дык такі гурок маленькі, што са шчыпчыкаў выпадае.

— А на базары апранаюць на руку пакет і так цягаюць.

— Ну, дык то ж на базары...

— Тым больш у магазыне...

Цёця з пафасам:

— Ну, вось яшчэ! Буду я дзеля аднаго гурка пакет мачыць!

Зямлянка-поўны-ўпярод

У той жа краме, толькі ў вінна-гарэлачным адзеле. Трэба набыць гарэлкі. На прылаўку альбо дэнатуратныя, альбо менскія і берасьцейскія, але ў даражэйшых, “падарачных” бутэльках.

— А ў звычайных няма?

— Не. Менскі на рамонце, а берасьцейскі не пастаўляе.

- Чаго?
— Сваю вобласць забяспечвае.
— А як жа сталіца? Нам і даражэй можна купляць?
— А сталіца хай едзе на вёску грошы зарабляць!
— На вёсцы грошы?!
— Яшчэ якія! — з абсалютнай верай у свае словы выгукнула прадавачка.

Дзень нашага жыцця за пятнаццаць сэкундаў

Гісторыя дзяржрадыё. Куды цяперашнім камэрцыйным ці незалежным журналюгам да тых яшчэ рамантыкаў п'яра і мікрафона?! Хто зь цяперашніх можа выпіць столькі гарэлкі? Адзінкі. Многа-многа старэйшыя таварышы памятаюць гісторыяў. Напрыклад, пра Уладзімера Б. А распавядаюць так.

Уладзімер Б. закрываў і адкрываў этэры Дзяржрадыё. У 00.00 ён казаў: “На Беларусі нуль гадзін. На гэтым Беларускае радыё завяршая сваё вяшчаньне”. І граў гімн БССР. Адпаведная фраза зранку а шостаі — пасля гімну.

Кажуць, аднойчы У. Б. і адзін гукаапэратар вырашылі не ісьці па хатах, а застацца на радыё (шэсьць гадзінаў паўза, пакуль даедзеш, пакуль вернешся, колькі там пасьпіш?!). Мужыкі ўзялі N літраў гарэлкі і пачалі бяседу.

Ранкам пасья гiмну ўся БССР пачула ўрачыстае:

— На Беларусі шэсьць гадзiн ранiцы.
На гэтым Беларускае радые завяршае сваё
вяшчаньне!

Славуця землякі-1.

“Лiцьвіны” і шансон

Litara.net, напісаў rap:

“Выступаў аднойчы вядомы гурт
“Лiцьвіны” з канцэртамі ў Польшчы. Пасья
выступу вырашылі сабе на ахвоту, а людзям на
забаву тое-сёе агучыць проста на вулцы старо-
га гораду. Сталі ў пекных народных строях пад
мурам камяніцы дый зайгралі нешта
жаласьліва-сьлёзнае, паводле характэрнага
рэпэртуару (які, дарэчы, называўся праз тое
“гаўно доля”). Адна песенька, другая... Хтосьці
падыходзіў, iншыя iшлі сабе далей. Але адзiн
слухач, які стаяў насупраць ля сьцяны, уражваў
сваёй пiльнай увагай. I вось раптам гэты п’яна-
ваты дзядзька падышоў i, пераўзмагаючы ня-
кволы хмель, папрасiў: “Паньство, проша зай-
грач “Мурку”!...”

Славутыя землякі-2.

Разанаў і фрызура

Litara.net, напісаў не скажу:

“Показка, пачутая ад Анатоля Сідарэвіча.

Алесь Разанаў неўзабаве пасья зьяўленьня ў сьвет сваіх квантэмаў пастрыгся, прыбраў з галавы апошнія рэшткі кудзераў. У такім новым іміджы жывы клясык зайшоў у рэдакцыю часопісу “Крыніца”. Ubачыўшы лысы чэрап Разанава-квантэмшчыка, адзін з супрацоўнікаў адразу прамовіў: “Квантамас”.

Славутыя землякі-3.

Філарэт і прастасьць

Litara.net, напісала дзеўка Дрыпа:

“Распавядаюць, што незадоўга перад сьмерцю Стэфанія Станюта была запрошаная на банкет да мітрапаліта Менскага й Слуцкага Філарэта. Узяла з сабою пітушчага барда, каб падкарміць і папаіць на халыву. Зайшлі ў залю — аж засьляпіла ад залатых рызаў. Селі яны каля самога Філарэта. Падпіты бард захацеў паабшчацца са сьвяцейшаствам дый пытаецца: “А як жа мне вас называць?” Філарэт кульнуў, закусіў і паважна сказаў: “Называйце мяне проста — Владыко!”

Р. С. Гісторыю даводзілася чуць ад розных людзей, якія траплялі за адзін стол зь Філарэтам.

Славутыя землякі-4. Зянон і зброя для беларускае дэмакратыі

Litara.net, напісаў Заякот:

“Было гэта ў 1999 годзе ў Польшчы на адной міжнароднай канфэрэнцыі. Удзельнічалі: тузін вядомых беларускіх палітыкаў (сярод іх і Зянон Пазьняк), палітыкі з Польшчы, Нямеччыны, іншых краінаў, лідэры і актывісты моладзевых арганізацыяў. Карацей, вельмі прадстаўнічы атрымаўся форум. Журналістаў — процьма, перакладчыкі ў кабінках, просты этэр па TV-каналах, усё як мае быць.

Далі слова Зянону. Сёе, тое, традыцыйнае: дыктатура, акупацыя, ФСБ... І раптам:

— Я вось што скажу. Ураду Злучаных Штатаў, вы перадайце: для перамогі дэмакратыі ў Беларусі нам патрэбны адзін “стынгер”!

І паўза.

Зашчоўкалі камэры, у залі пайшоў перашэпт... Ня дзіва! Гэта ж сэнсацыя! Ідэйны лідэр апазыцыі прапаноўвае сілавы варыянт разьвязаньня галоўнае беларускае праблемы ды яшчэ якім выкшталцоным спосабам! Ён, пэўна, мае на ўвазе, каб падбіць ракетай прэзыдэнцкі самалёт ці гелікоптэр! А тады якраз ішла апэрацыя НАТО на Балканах, глеба для такой навіны ўрадлівая. Хтосьці з журналістаў, парушаючы рэглямэнт, ужо пасунуўся бліжэй да Зянона, каб перапытаць падрабязней. А Зянон вытрымаў паўзу і працягвае:

— У Югаславіі штодзень запускаюцца дзясяткі гэтых ракетаў. Кожная каштуе каля мільё-

на даляраў. Я ведаю, каму даць і як скарыстаць адзін мільён даляраў гэтак, каб незваротна паслабіць рэжым Лукашэнкі: гэта будзе перадусім ІНФАРМАЦЫЙНАЯ кампанія...

І зноўку паўза.

Заля ўздыхнула, а сэкондаў празь дзесяць сёй-той з прысутных, дацяміўшы, як таленавіты прамоўца Пазьняк зманіпуляваў увагай стомленай і інэртнай аўдыторыі, пачаў сьмяяцца. Паступова засьмяяліся ўсе...

Славутыя землякі-5.

Севярынец і звычайны заказ

Знаёмы актывіст дэмуруху распавёў, як Павал Севярынец заказваў аркестар, каб сустрэць чарговага важнага сядзельца з Акрэсьціна. Дзе ўзяць аркестар? Самы прасты шлях — затэлефанаваць у пахавальнае бюро. Павал затэлефанаваў у некалькі. І паўсюль навёў жах на супрацоўнікаў:

— Добры дзень, я б хацеў заказаць аркестар.

— Калі ласка, на калі?

— Празь дзесяць дзён у 15.30.

— Як, вы ўЖО ведаеце час?!!

Славутыя землякі-б.

Ракіцкі й адшуканая Атлянтыда

Таэтразнаўца Вячаслаў Ракіцкі нарадзіўся ў мястэчу Празарокі на Глыбоччыне. Там жа нарадзіўся айцец-заснавальнік сучаснага беларускага тэатру Ігнат Буйніцкі, толькі крыху раней, калі яшчэ не было радыё “Свабода”.

Спадар Ракіцкі ўжо які год запар вядзе на радыё праграму “Беларуская Атлянтыда”: пра малавядомыя ды занядбаныя здабыткі беларускай культуры. Штараз па вяртаньні на сваю малую радзіму Вячаслаў ідзе адведаць помнік свайму вялікаму земляку, безь якога не было б ні белтэатру, ні Ракіцкага ў якасьці белтэатразнаўцы.

Што можна знайсці ля помніка Буйніцкаму? Пэўна, можна знайсці адказ на якое-небудзь важнае пытаньне. Напрыклад, пра лёс бацькаўшчыны, пра вытокі беларускай культуры... І Вячаслаў такі знайшоў — сапраўдную Беларускаю Атлянтыду. Вячаслаў стаяў над магілай і рагатаў. То паглядаючы на недабудаваны музэй Ігнату Буйніцкаму, то на пустую пляшку з-пад чарнілаў “Атлянтыда” вырабу КУУП “Полоцкі вянзавод”.

А неўзабаве Віцебская пракуратура паведаміла, што ў “Атлянтыдзе” знойдзеныя “іншародныя целы ў выглядзе ворсу, плёнкі і казюрак”...

Неба нам шле сыгналы.

Славутыя землякі-7.

Алесь Камоцкі і танцы

У сярэдзіне 1980-х пасьяля затрымання групы моладзі, якая ладзіла пад Менскам Купальле, афіцэр КДБ запытаўся ў барда Алесья Камоцкага пра Касю Камоцкую: “Вы ведаеце, што ваша жонка сьпявае нацыяналістычныя песьні?” “Так, — адказаў Камоцкі. — А яшчэ яна танчыць нацыяналістычныя танцы”.

Славутыя землякі-8.

Слава Корань і няп’юшчае купэ

Вяртаемся з канцэрту ў цягніку Гомель — Менск: “Новае Неба”, “Ulis” і я — адміністра-тар. Занялі два купэ, адно для п’юшчых, друго-е — для няп’юшчых, там едзе “Ulis”. Празь некалькі хвілінаў у няп’юшчым застаецца адзін Слава Корань.

Адкаркоўваем чарговую бутэльку і бачым, як Слава пачынае гойдацца-хістацца ў калідоры, то да нашага купэ падыдзе, то да свайго...

— Слава, вып’еш з намі?

Адмоўна круціць галавой.

Дапіваем пляшку, адкаркоўваем наступную, а Слава ўсё боўтаецца ў калідоры: то да нас зазірне, то ў пустое няп’юшчае: кантралюе, ці ня ўперлі гітару. Сёмы раз прапаноўваем:

— Слава, вып’еш?

Даўгая паўза.

Твар зморшчваецца, нібы Слава падымае штангу:

— Ладна... толькі гэта... ну... налівайце...

Паўза.

— ...Але павольна-павольна.

Славутыя землякі-9.

Сыс і сапраўдная смага

Сыс быў чалавек жарсны. І ў паэзіі, і ў звычайным жыцці. Як для кожнага вялікага чалавека, для Сыса не было “вышэйшага” і “ніжэйшага”. Усё-ўсё — кожная драбнотка рэчаіснасці — важнае і споўненае глыбокага сэнсу. Распавядаюць, як аднойчы пасля сур’ёзнага *party* ў Сысвай кватэры прачнуўся літаратар Мікола. Мікола прыўзняў цяжкую галаву і прагна пацягнуўся да вады. Раптам кватэру здрыгануў поўны драматызму крык гаспадара:

— Стой! Што ты робіш!

— ???

— ПАБЕРАЖЫ СМАГУ ДЛЯ ПІВА!

Землякі-дзеці

Гісторыя ад Валодзі С. прыгадалася, калі аднойчы супалі міжнародныя Дзень дзіцёнка і Дзень барацьбы з паленьнем.

Ідзе Валодзя ўвечары праз свой двор, паліць цыгарэтку. Раптам зь цемры з боку лаваў голас: “Дзядзька, закурыць ня будзе?”

Глядзіць, сядзяць хлопцы гадоў дзесяці-адзінаццаці:

— Ай-яй-яй!.. Нельга дзецям паліць!..

Кароткая паўза. Адказ:

— А мы ня дзеці.

— ?!

— МЫ КАРЛІКІ.

Пра сябе

Рэгіструю сына Дамініка ў ЗАГСе Ленінскага раёну Менску. Падрыхтаваўся да пытанняў, маўляў, што за імя такое? Супрацоўніца да калегі: “Пісьмовую заяву браць будзем?” “Не. Сёлета ўжо быў адзін Дамінік. Нават Адам-Дамінік”. Я цікаўлюся: “А якое самае рэдкае імя вы сустракалі ў сваёй практыцы?” “Вашае”.

Пра імёны-1. Бартосік і мінэралка

Пытаюся ў Зьмітра Бартосіка:

— Як назавеце сына?

Кажа, жонка ўжо кліча Данікам, а вось на-конт поўнай формы ёсьць пытаньні.

— Я ніякіх Данілаў-Даніілаў не хачу.

— А ў каталіцкай традыцыі як?

— ДА-НІ-ЕЛЬ, — расьпеўна, з драматычным пафасам адказвае Бартосік і сьмяецца.

А мне было надта цікава, як залатвіцца канфлікт Захаду — Усходу. Бо Даніла надта па-ўсходнему, а Даніель надта па-заходнему.

Залез у слоўнік пана Ластоўскага, дзе знайшоў форму Данут. (Цікава, што ў палякаў мужчыны Даніелі, а жанчыны Дануты.) Даведаўся пра вырашэньне праблемы. Варыянт аказаўся блізкім да Ластоўскага, але які штуршок да разьвязанья!

Бартос кажа, еду ў мэтро, бачу на рэкламным плякаце выяву немаўляці на фоне мінэральнай вады, якая завецца “Данат”.

Кажа, выходжду з мэтро, шукаю краму, знаходжу там мінэралку “Данат” і дома стаўлю на стол перад жонкай — ёсьць ТАКОЕ імя.

Пра імёны-2.

Хадановіч і жывы клясык

Сустрэў Андрэя Хадановіча, у якога два месяцы як дзіцё нарадзілася. Пытаюся, як дачку назвалі? Кажа, Аленай. Кажа, спачатку хацелі ў гонар Арлова назваць.

— ?!

— Імя Вова даць.

Пра жызьнь

Калісьці тэлевядоўцы Аксана і Анатоль Вечары жылі ў тэлеабшчазе. Ясна, пакой быў невялікі, а госьцікаў на Новы год набілася многа. Раніцай 1 студзеня маленькая (толькі гаварыць навучыўшыся) дачка Поля глядзіць на целы на падлозе і пытаецца ў таты:

- Што эта?
- Эта жызьнь, дочка.
- ТАКАЯ жызьнь?!

Гендэрнае пытаньне

Ксюша (9 гадоў):

— Мне трэба для ўроку напісаць казку пра бусьліка і дзяўчынку.

Маці:

— Жыла дзяўчынка, знайшла бусьліка з падбітым крылом. Усё лета лекавала бусьліка, карміла. А калі прыйшоў час птушцы ляцець у вырай, бусьлік сказаў чалавечым голасам: “Чым я магу табе аддзячыць, дзяўчынка?” Дзяўчынка: “Прынясі мне браціка”. Роўна празь дзевяць месяцаў у дзяўчынке зьявіўся брацік. Бачыш, як бывае?

Ксюша:

— Ага. Толькі чаму ў цябе адпачатку на тэсьце зьявіліся дзьве рысачкі?

Пра Кляру Цэтлік... ці Цэньнік

Савецкія героі выглядаюць недарэчна на пачатку XXI стагодзьдзя. Іх вобразы застаюцца ў прасторы ў выглядзе помнікаў, але існуюць, як кітайскія героі-гліфы, — усё менш зразумелыя народжаным пасья СССР.

8 сакавіка 2006 году Ксюша паведаміла, што ведае гісторыю сьвята 8 Сакавіка:

— Кляра Цэ...

— Ну-ну?..

— Ну, на “Цэ”...

— Ну-ну?!

— Кляра... Ну, гэта — Цэцкін жыла ў Нью-Ёрку і хацела, каб жанчыны атрымлівалі больш грошай. Яна сабрала ўсіх жанчын і зрабіла так, каб усе пра іх ведалі. Так узьнікла сьвята 8 Сакавіка. Ну што вы сьмяецяся! Нам так у школе казалі.

Глёбус Родзіны

Ксюша разглядае сваю любімую дзіцячую энцыклапэдыю. Ксюшы сярод іншага падабаюцца карцінкі пра старажытныя цывілізацыі. Паралельна па ТВ анансуюць тэлесэрыял “15” — “пра лёсы савецкіх рэспублік пасья распаду СССР”. Ксюша:

— А пра Эгіпет там будзе?

Дзіцячае пытаньне

Кася Камоцкая распавядала пра сваю дачку — Касю ж — дашкольнага ўзросту. Ідзе сабе Кася-старэйшая на радыё, што на Чырвонай, 4, разам з Касяй-малодшай. На двары пачатак 1990-х, а на прахадной — міліцыянт.

— Дзядзя, а ты што — камуніст?

— Не! А з чаго ты ўзяла?!

— А чаго ў цябе пісталет на партупэі?

Сапраўдныя кепскія

Неўзабаве пасья вулічных баталіяў дэманстрантаў зь міліцыяй на Чарнобыльскім шляху — 1996, выходзячы са сваёй пяціпавярхоўкі, я схямянуўся ад воклічу “Слава нацыі!”, на які адразу ж пачуўся водгук: “Сьмерць ворагам!” У маім двары васьмі-дзесяцігадовыя дзеці гулялі ў сутыкненьні паміж дэманстрантамі й АМОНам.

Хлапчукі парабілі сабе з фанэры шчыты, пабралі дубцы, а адзін нават узьдзеў сабе на галаву хакейны шлем. Супрацьлеглы бок кідаўся грудкамі зямлі й дзіцячымі абразамі. Гульня скончылася досыць хутка, бо прыблізна аднолькавыя ў колькасьці “бакі” не стрымалі сваіх шэрагаў і рассыпаліся па ўсім двары. Малыя пачалі гуляцца ў разгон дэманстрацыі.

У дзяцінстве мы гуляліся ў “добрых” і “кепскіх”: у “белых” і “красных”, у “міліцыю” і “бандытаў”, у “партызанаў” і “паліцаяў”, “нашых” і “немцаў”, а таксама ў “немцаў” і “рускіх”...

Калі 26 красавіка шыхт шчытастых-шлямастых міліцыянтаў зьбягаў з горкі перад праваслаўным Катэдральным саборам на вуліцу Нямігу, побач са мною спыніўся нейкі спадар зь пяцігадовым хлопчыкам на плячах. Яны глядзелі, як АМОН распачынае бойку з дэманстрантамі, і раптам малы спытаўся: “Тата, тата, а гэта рускія?” “?” — “Ну, тата, гэта рускія ці не?” — “Гэта калхозьнікі, сыноч”. — “А яны рускія?” — “Яны кепскія, сыноч”. — “Што, САПРАЎДНЫЯ?!!”

Джынса

Мінае дзесяць гадоў, на двары 2006-ты. Ксюша пасья школы ходзіць у гурток, дзе робіць розныя, як яна кажа, “паддзелкі”. Паддзелак у доме ўжо шмат. Калі Ксюша атрымлівае ня надта добрую адзнаку, жартуем: “Нічога, Ксюша, як ня скончыш школы, будзеш свае паддзелкі прадаваць”. Дарэчы, Ксюша мае талент, і ейныя вырабы вельмі якасныя, як на ўзрост дзесяці гадоў. І вось, Ксюша прыносіць чарговы твор — феньку з джынсавай тканіны, упрыгожаную бісэрам.

Я акурат раблю інфармацыю пра непаўналетніх з Салігорску, якіх затрымалі за тое, што яны, нібыта, навязвалі джынсавыя стужкі на дрэвы. Жартуем:

— Добрая фенька, але зь ёй цяпер небясьпечна ў Менску хадзіць...

— Чаму?

— Э... Доўга тлумачыць.

Мінае колькі часу, мы ўжо забыліся на размову, ажно падыходзіць Ксюша:

— Усё роўна буду насіць, бо яна мне падабаецца.

Пра віды і формы кандыдацтва

2006 год напярэдадні “трэціх выбараў першага прэзыдэнта РБ”. Мы з жонкай глядзім навіны ОНТ у сваім пакоі. У дзесяцігадовай Ксюшы ў дзіцячым пакоі таксама ёсьць тэлевізар.

ОНТ спачатку паказала ППРБ, пасьяля прадстаўніка Цэнтравыбаркаму Мікалая Лазавіка, які сказаў, што “празь дзье гадзіны будзем ведаць, хто з прэтэндэнтаў на прэзыдэнта будзе зарэгістраваны”, а пасьяля двух калдыроў з аднаго з гомельскіх заводаў. Карэспандэнтка паведаміла, што калдыры — “лучшыя работнікі заводу і змагаюцца за права ўдзельнічаць ва ўсебеларускім сходзе” на пачатку сакавіка. Пасьяля карэспандэнтка назвала імя калдыра, які

перамог “у няраўнай барбе”. Раптам зь дзіцячага пакою:

— Яшчэ аднаго кандыдата ў прэзыдэнты выбралі!

Пра віды і формы лідэрства

Пасьля наступнай гісторыі мы з жонкай беспрытульных сабак інакш як “лідэрамі” не называем.

Хто ня бачыў сабачага сэксу? Часам групавуху назірае цэлы аўтобусны прыпынак. Стаяць чалавек сорак, а перад імі бегае зграйка кабялькоў самых неверагодных масьцей і ростам ад кішэннай шаўкі да сярэдніх памераў бычка. Кабялькі бегаюць за сучачкай: ну, як у сабак — там нюхнуць, там нюхнуць... Адзін спрабуе ззаду прыладзіцца, другі адштурхоўвае... Сучачка, радасна трасучы вушамі, рушыць наперад, зграйка за ёю...

Дзесяцігадовая Ксюша, паказваючы пальцам на сучачку, бліснула веданьнем новага слова:

— Я знаю, хто гэта. Гэта лідэр!

Фрашкі-2

2006 год.

Варшава. На Замкавым пляцы ў Старым горадзе ідзе канцэрт: польскія і беларускія гурты граюць у падтрымку дэмакратыі ў Беларусі перад “трэцімі выбарамі першага прэзыдэнта”. Гісторыя, якую мне распавяла Кася Камоцкая, не магла здарыцца ні сто, ні пяцьдзясят, ні дваццаць пяць, ні нават дзесяць гадоў перад тым. Сымбалічная гісторыя. Канцэрт быў бясплатны, але сама пляцоўка перад сцэнай была агароджаная. На ўваходзе ахвочыя маглі атрымаць ад арганізатараў бел-чырвона-белыя сьцягі, каб карыстацца імі падчас імпрэзы. “Уяўляеш, — распавядае Кася, — пасья канцэрту гляджу, як два палякі ўчапіліся за дрэўка і змагаюцца за адзін бел-чырвона-белы сьцяг. Адзін кажа: “Трэба вярнуць”. Другі: “Гэта мой!” “Разумееце, сьцягі выдаваліся не назаўсёды, толькі на час канцэрту”. — “Але гэта мой, я яго САМ зрабіў!”

Празь месяц зь лішкам беларусы зь беларусамі таксама змагаліся за бел-чырвона-белы сьцяг...

За пільную Беларусь!

З сайту Litara.net, напісаў ціхар Пеця:

“Учора проста ў двары мянты заграблі пэнсіянэра Івана Палікарпавіча. Адбылося гэ-та так раптоўна, што небарака толькі лыпаў вачыма і мармытаў: “Я ж галасаваў за Лукашэнку...” Галасаваў то галасаваў, але навошта казаць, што гэтая ўлада ўжо накралася, а новая толькі рвецца да кармушкі? Штрафануць дзеда за абразу Лукі, як піць даць”.

Tut.by, май фрэнд!

З форуму tut.by:

“Я 15 марта по работе общался с человеком, и он, разговаривая с коллегами, сказал, что 19-го будет вместе с сыном на площади. На площади я его не встречал, но 26 опять по работе с ним встречался. Он разговаривал с соседями по поселку:

— А мы хотели на помощь твоему сыну подъехать... а 24-го он был на площади?

— Да, всю ночь!

— Били кого?

— Да! Крепко вломили! Всех забрали...

Я собрался посочувствовать человеку, дать совет как передачу собрать...

— За...ли эти оппозиционеры! Сын всю неделю в усилении сидит, не видит ни семьи, ни детей!..”

Пра дасканаласьць-до

arshanski.livejournal.com:

“У ЦУМе каля прылаўка дзядок павучае ма-
ладую прадавачку:

— Я ў Японіі доўга працаваў: там да па-
купкі пакецік выдаюць бясплатна.

Прадавачка, ніякавата пасьміхаючыся:

— У нас пакуль што ўсё платна.

Дзед:

— Вядома! Японія чатыры тысячы гадоў
ішла да дасканаласьці, а мы толькі пятнац-
цаць...

Бабка, якая стаіць за ім у чарзе:

— Дзесяць!”

Самая мілая фрашка пра Плошчу

glupstva.livejournal.com:

“Здаецца, стаіш ты на майдане. Сэрца
калоціцца. Змаганьне ідзе. А сэксу ўсё роўна
хочацца”.

Дуда над Горадам М

Мы п'ем з прыяцелем Андрэем партвэйн і слухаем шатляндзкую дуду — валынку. Менск-2006. Сьнег сышоў. У цэнтры Менску, асабліва на праспэктце, цудоўны сьвяточны бардак. Мужыкі-фанаты ствараюць уражаньне, нібыта “ў нашае мястэчка” прыехаў цырк шапіто: свабодныя, адвязныя, добразычлівыя.

Калі хто ня ведае, дык Менск — гэта ўзорна чысты правільны горад. Напрыклад, стомленыя ад гораў бруды ўкраінцы і расейцы радуюцца чысьціні Менску. Але некаторыя злобныя ўкраінцы і расейцы мне казалі, што жаданьне менчука кінуць недапалак у сьметніцу — гэта адзнака падпарадкаваньня сьвядомасьці грамадзянаў аўтарытарнаму рэжыму ☺. Зразумела, чыста ў Менску было і перад аўтарытарным рэжымам. Але што праўда, за часам ППРБ Менск ператварыўся ня проста ў чысты, але ў стэрыльны горад — у простым і пераносным сэнсе.

І вось мы назіраем, як амонаўцы разгублена перагукаюцца праз рацыі і сочаць за імправізаным канцэртам, які ладзяць суайчыньнікі Ірвіна Ёэлша і спадкаемцы Янкі Купалы акурат побач з “Цэнтральным”. Зусім нядаўна — 25 сакавіка — спадкаемцы з кветкамі, балёнікамі і сьцяжкамі ў руках акуратна выціскаліся і расьсейваліся, затрымліваліся і адпраўляліся ў бліжэйшы пастарунак ці далей — на Акрэсьціна. Зрэшты, калі беларусы проста дазволілі б сабе згуртавацца ды засьпя-

ваць песьню “без дазволу”, атрымалі б усё роўна — за “парушэньне грамадзкага парадку”. І так будзе адразу, як шатляндцы пакінуць Менск.

Я слухаю шатляндзкую дуду і згадваю, як калісьці ў 1990-х цэнтар Менску поўніўся фарбамі жыцьця. Вось белы кот, які ў пераходзе “самастойна” грае на клявішах. Вось малады трансвэстыт па мянушцы Мадонна, які на рагу праспэкту ладзіць комік-шоў. Вось вулічны гітарыст, які на замову можа сыграць перадапошнюю песьню з трэцяга альбому “Led Zeppe-lin”... А вось два байцы “кулька” (Інстытут культуры): адзін з балалайкай, а другі з гармонікам. Сьпяваюць “Воплі Відаплясава” і Сукачова: “Я палюблю тибя, Масква...” Я кідаю хлапцам купюру сярэдніх памераў і кажу: “Яшчэ раз пачую пра Маскву — п@зды дам”. Наступнага разу, як бачаць мяне ў пераходзе, адразу пачынаюць сьпяваць “Песьняроў” ці “N.R.M.”.

Але да 2006-га ў цэнтры Менску сталася стэрыльна чыста. Ані кулькоўцаў, ані панкаў, ані мэталістаў. Скінгэдаў паганялі антыфа, а антыфа паганялі мянты... Але мы з маімі сябрамі шукаем і штораз знаходзім закуткі паралельнай прасторы. Яны зьяўляюцца заўжды. І юнакі з гітарамі, і новыя рок-клубы, і паўпадпольныя спэтаклі, кватэрныя канцэрты, прэзэнтацыі на лясных палянах і проста ў электрычках...

У 2006 годзе я глядзеў на шатляндцаў у цэнтры Менску і спрабаваў зразумець, што

робіцца ў галовах амонаўцаў, якія кожнага беларуса забралі б за дзясятую частку той добрай, непрымусовай і п'янаватай весялосьці, якая панавала ў "гасьцей сталіцы". А пасья мне зрабілася проста добра, бо я зразумеў, што "нашы ў горадзе". І я кінуў купюру на піва малядым вулічным музыкам, якія ткі наважыліся сьпяваць па-беларуску ў пераходзе пад пляцам Незалежнасьці.

P. S. І хоць зьнешне дэкарацыі грамадзкага жыцьця не зьмяніліся, я адчуў зьмены ў сабе і людзях, якіх выпадкова сустрэў у рэальнасьці ды ву_сеціве. Я зразумеў, што прыйшла новая сытуацыя. І час новых фрашак 😊.

Байкі Локі*

Сяргей Шыдлоўскі пасля слоўе

Бажок Локі — скандынаўскі прадстаўнік у інтэрнацыянале трыкстэраў. Гэтаму прыкольнаму чуваку з ф’ёрдаў ад старажытных вяраскіх часоў і нашыя землі не чужыя.

Нашыя землі, уласна, — землі яго, царства трыкстэра. Хто такі Дзёмка-сялянін, Несьцерка ці дамавікі Адама Глёбуса як не інкарнацыя Локі, — жартаўнікі-правакатары, “інтэлект без адказнасці”.

Пры тым што Севярын Квяткоўскі выглядае большым Локі, чым сам Локі, на старонках “Фрашак” паўсталі ня дробныя дэманьы, а людзі. Нашыя людзі, пра якіх гаворыцца з гумарам, але па-харошаму і нават цёпла. Больш за ўсё аўтар цвельціць над сабой, што рэдкасьць

* Локі — адзін са скандынаўскіх міталёгічных багоў. Спрытны вынаходлівы хітун. Для яго адсутнічаюць паняткі “ілжывасьць” і “праўдзівасьць”. Локі — адзін з бостваў-трыкстэраў, якія парушаюць парадкі багоў і законы прыроды, але пры тым, зазвычай, неасэнсавана дасягаюць якога-кольвек пазытыўнага эфэку.

для генэрацыі 30-гадовых прыпозьненых беларускіх постмадэрністых.

Побач зь іншымі азначэньнямі, кшталту “The Bestseller”, я б надпісаў на вокладцы гэтай кнігі таксама “Friendly”, — у “Фрашках” адсутнічае патас, зьнелюбеласьць, пагарда і разьлік. Квяткоўскі быў у віры моладзевых акцыяў супраціву сярэдзіны 1990-х, але і для міліцыянтаў у кнізе знаходзіцца добрае слова. Няма літасьці адно бэпээсэмаўцам.

Прычына памяркоўнага тону кнігі ў нацыянальнай беларускай талерантнасьці? Мяркую, тут нешта іншае. Магчыма, дух беларушчыны пачатку 1990-х, сьвяточны і карнавальны, калі да нацыяналізму чатырнаццаці-васямнаццацігадовая прыходзілі на ўздыме Руху. Усё Толькі Пачыналася. Гэта былі першыя хвіліны, гадзіны, ночы і дні Незалежнасьці. Так, мы выдумлялі для Беларусі герб, ня ведаючы, што ён існуе, вымалёўвалі абрысы радзімы на контурных школьных мапах — у этнічных межах. Яе грамадзянамі мы зьяўляліся задоўга да таго, як атрымалі пашпарты з Пагоняй. Мяркую, ёсьць заканамерным, што гэты час знайшоў свайго летапісца ў асобе Квяткоўскага. Яму стае пазытыву і прынцыповасьці, каб адэкватна адлюстравачь атмасфэру 1990-х.

Навучка гісторыка даецца ў знакі — з “Фрашкамі” кантрабандай пад выглядам бяседных показак мы займелі адмысловае антрапалягічнае дасьледаваньне.

Ступень посьпеху, свабоды, самарэалізацыі (творчай, эканамічнай, нацыянальнай)

кожны вызначае сабе сам. Прыкрая і няўтульная праўда. Для яе спавяданьня мы пакідаем пакуль адно “закуткі паралельнай прасторы”. Яны ёсьць і ў “нашых” і ў “калдыроў”, у “казакоў” і ў “разбойнікаў”. Магчыма, мы не перасякаем ся ў часе, але мясьціны для душэўнага адхланьня ў нас адны і тыя ж.

Водгукі чытачоў форуму “Фрашкі да пляшкі” на Litara.net:

Замалёўкі файныя. Мне чытаць было цікава.

напісала ODA 13.01.2003, 21:06

Вось гэта і ёсьць сапраўдная беларуская літаратура: багема сама пра сябе пішшшша.

напісаў Зьмяюка Віртуальны 14.01.2003, 18:51

Нататкі цікавыя. Толькі наша багема там нейкая надта непрыгожая паўстае.

напісаў Раман Кардонскі 14.01.2003, 19:34

Мне нататкі падабаюцца. Бяз злосьці напісаныя.

напісаў Палівач 14.01.2003, 20:12

Даўно так не сьмяялася ☺.

напісала maryjka 15.02.2004, 22:57

Што мне падабаецца ў гэтых фразках —
нечаканы ракурс, сьвежы погляд на вядомыя
рэчы.

напісаў werk 10.08.2006, 12:15

Прыгожа напісана, але бездань
недакладнасьцяў.

напісаў Petroni 14.01.2003, 18:43

У кожным выпадку супэр.

напісала eva 01.08.2006, 15:40

Севярын Квяткоўскі 1973, Менск

*Апавяданьні, эсэ, імпрэсіі, нарысы і фрашкі
публікаваліся ў газэце “Наша Ніва”
(www.nn.by), часопісах “ARCHE”
(arche.bymedia.net)*

*і “І” (www.ji-magazine.lviv.ua),
на радыё “Свабода” (www.svaboda.org),
на сайце “Літара” (www.litara.net)
і ў прыватным блогу “Абрыкос”
(<http://abrykos.livejournal.com>).*

*Аўтар зборніка імпрэсіяў
“Каляндар на будучыню” (электронная
вэрсія, сайт “Беларуская палічка”,
txt.knihi.com/kviatkouski/kalandar.html).*

*У кніжцы выкарыстаныя фрагмэнты эсэ
“Як беларусы па-беларуску гавораць”,
“Як беларусы ў Вільню езьдзяць”,
“Як беларусы дзяржаўную мяжу перасякаюць”
і “Як гарадзкія беларусы сьвяты сьвяткуюць”
з www.svaboda.org. А таксама фрагмэнт эсэ
“Дуда над Горадам М”
з www.ji-magazine.lviv.ua.*

“НАРОДНЫЯ ФРАШКІ. Супольны альбом”

Фрашкі пачалі стварацца перад актывізацыяй
сеціўнага жыцця ў Беларусі. Калі праект
разьмесьціўся па адрасе Litara.net, наведнікі
адказалі сваімі гісторыямі. Некаторыя
ўвайшлі ў “Фрашкі да пляшкі”.

Пішыце на адрас kviat@kviat.org,
заходзьце ў мой блог abrykos.livejournal.com
і на сайт kviat.org,
дасылайце свае ідэі ды гісторыі. Зробім
“НАРОДНЫЯ ФРАШКІ. Супольны альбом” 😊

Літаратурна-мастацкае выданьне

Квяткоўскі Севярын Аляксандравіч

Фрашкі да пляшкі

Стыль-рэдактар Настасься Мацяш
Дызайн вокладкі Міхал Анемпадыстаў
Кампутарная вёрстка Юлія Андрэева